Syn. 8. 63.23

BAPTISTÆ

MANTUANI

CARMELITÆ ADOLESCENTIA, SEU BUCOLICA,

Brevibus JOD. BADII commentariis illustrata.

His accesserunt J. MURMELII in singulas Eclogas argumentum cum annotatiunculis ejusdem in loca aliquot obscuriora.

Accessit & index, non ille vetus & indigestus, sed novus omnino, ac locupletior multò, operâ BARTH. LAURENTII.

CANTABRIGIÆ:
Ex Typographia celeberrimæ Academiæ Typographorum.
MDCXXXV.

184 ; 02

BAPTISTA MANTUANUS CARMELITA, PARIDI CÆRESARIO S.P.D.

AUdi, ô Pari, ænigma perplexum, quod Oedipus ipſe non ſolveret. Ego quinquagenarius, & jam conſeneſcens, adoleſcentiam meam reperi; & habeo adoleſcentiam ſimul & ſenectam. Sed nè longâ ambage te teneam, nodum hunc diſſolvo. Anno præterito, cùm Florentiâ rediens, Bononiam perveniſſem, intellexi apud quendam literatum virum eſſe quendam libellum meum, quem olim ante religionem, dum in gymnaſio Paduano philoſophari inciperem, ludens excuderam, & ab illa ætate *adoleſcentiam* vocaveram. Carmen eſt Bucolicum, in octo Eclogas diviſum, quod jamdiu tanquam abortivum putabam abolitum. Ubi id reſcivi, Saturninâ fame repentè ſum percitus, & cogitavi quonam pacto poſſem proli meæ inferre perniciem. Juvantibus ergò amicis, libellum mihi vendicavi, ut perderem, quem ſuſpicabar erratis non poſſe non ſcatere. At ubi intellexi, & alia quædam exemplaria ſupereſſe, viſum eſt præſtare, hoc quod vendicâram emendare, emendatúmque edere, ut ejus editione, cætera, quæ continent multa nimis juvenilia, deleantur. Hoc igitur ſic caſtigatum, duabus aliis eclogis, quas in religione luſi, in calce ſubjunctis, tibi, ô Pari, juvenis antiquæ nobilitatis, & ſtudiorum, ac omnium bonarum artium amantiſſime, noſtræque urbis decus egregium, libentiſſimè dono; ut, quando tetricis illis philoſophiæ ac theologiæ lucubrationibus, quibus aſſiduè vacas, fatigatus fueris, habeas jucundulam

cundulam hanc lectiunculam, quâ, tanquam ludo quodam blandulo, ſed liberali, laſſum legendo reparetur ingenium. Omnes autem penes quos immatura illa ſunt exemplaria, quæ dixi, rogatos volo, ut ſi quid unquam fuit eis dulce meum, confeſtim exurant, nec ullo pacto ſupereſſe permittant. Accipe ergò, Pari ſuaviſſime, libellum & autorem; & ambobus, tanquam rebus tuis, tuo deinceps utaris arbitrio. Vale.

Calend. Septem. Ann. MCCCCXCVIII.

Anno-

Annotatiunculæ aliquot in ſubſequentem librum, ex epiſtola quadam *J. Murmelii*, ad *Paulum Ruremundenſem.*

Sed ut (inquit) *ex ordine à te quæſitis reſpondeam, hæc accipe: In tertia Ecloga, quòd Thracius Hebrus Orphea fleviſſe dicitur, rectè ais, id tibi ex quarto Georgicôn Virgilii non conſtare; cùm ibi non Orphea, ſed ejus uxorem Eurydicen Hebrus fleviſſe dicatur. Adducendum itaque fuit teſtimonium Ovidii ità ſcribentis;*

Te mœſtæ volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidi ſilices, tua carmina ſæpe ſecutæ
Fleverunt ſylvæ, poſitis te frondibus arbos
Tonſa comas luxit, lacrymis quoque flumina dicunt
Increviſſe ſuis.

Hîc enim per flumina, *Thraciæ fluvii, & cum primis Hebrus (quod ſequentia indicant) ſignificatur.*

Venio ad patinam Æſopi, cujus mentio fit in quinta Ecloga. Qualis autem ea fuerit, docet Plinius in decimo naturalis hiſtoriæ, cap. 51. *his verbis*; Maximè tamen inſignis eſt in hac memoria, Clodii Æſopi tragici hiſtrionis patina, ſexcentis ſeſtertiis taxata: in qua poſuit aves cantu aliquo, aut humano ſermone vocales, nummis ſex ſingulas coëmptas, nullâ aliâ inductus ſuavitate, niſi ut in iis imitationem hominis manderet, nè quæſtus quidem ſuos reveritus, illos opimos & voce meritos: dignus prorſus filio, à quo diximus devoratas margaritas. Non fit tamen (ut verum fatear) facile inter duos judicium turpitudinis, niſi quòd minus eſt, ſummas rerum naturæ opes, quàm hominum linguas cœnâſſe. *Hactenus Plinius. Tertio loco quæſitum eſt, ſuper illud ſextæ Eclogæ*, Nec nemus Ægeriæ ſonipes, nec vir bonus urbem, *cur Ægeriæ nemus, quod ab Aricia non procul abeſt, equi defugiant. Hujus rei cauſam apud Græcos Callimachus (teſte Servio) tradidit, apud noſtros verò Ovidius in* 3 *Faſtorum inquit*;

Vallis Aricinæ ſylvâ præcinctus opacâ
Eſt locus, antiquâ relligione ſacer.

Hîc latet Hippolytus loris distractus equorum,
Unde nemus nullis illud aditur equis.

Et ante Ovidium, Maro in septimo Æneidos;

Unde etiam templo Triviæ, lucísque sacratis
Cornipedes arcentur equi, quòd littore currum
Et juvenem monstris pavidi effudêre marinis.

Præterea cognoscere cupis quem accipiendum censeam per Nursinum senem *in octava Ecloga, cujus fato juga* inclyta *dicuntur. Senex hic, divus pater Benedictus intelligendus est, qui in Nursia, vel civitate Piceni, vel Provinciæ ortus, monasterium condidit primùm in monte aliquo regionis illius; deinde cum religionis fratribus in Cassenium montem migravit, ibíq; Apollinis fano in divi Joan. Baptistæ sacellum commutato, virtutibus, miraculisq; claruit; & tandem vitâ defunctus, ibíq; in sacello prædicto sepultus, juga illa montana immortali nominis sui memoriâ illustravit. Postremò rogas, quonam modo defendatur Latinitas orationis illius in Ecloga nona;* Hæc armenta quibus caput à tellure levatur Altius, & cui sunt longa internodia crurum. *Miraris enim antecedenti pluralis numeri subjectum alterum pluralis numeri, alterum singularis relativum. Scito igitur figuratam esse poëtæ locutionem. Teste namque Prisciano, lib. 17. diversi interdum numeri construuntur. Salust. in Catilinar.* Interea servitia repudiabat, cujus initio ad eum magnæ copiæ concurrebant. *Cujus enim singulari, ad rem retulit,* id est, *cujus rei,* viz. *servitiorum. Tibullus;* Vos quoque abesse procul jubeo, discedite ab aris, Cui tulit hesternâ gaudia nocte Venus. *Cui, subintellige* turbæ, *vel* multitudini. *Ità & hîc, Cui gregi armentorum, vel armento. Hactenus Murmelius.*

ADELON.

Totum hoc poëma constat dramatico genere. Nam autor nusquam loquitur, nisi pastorali personâ assumptâ, quam, ut inquit Badius, interdum sub Candidi *nomine assumit, &c. Contendit idem Badius, pastorale decorum sermonisque Bucolici tenuitatem hîc magis anxiè observatam, quàm in Marone. Qualitas carminis, hexametra Bucolica; stylus gracilis, Bucolicis congruens; personæ ferè argumenti nomen sortiuntur.*

BAPTISTÆ

BAPTISTÆ MANTUANI, CARMELITÆ THEOLOGI, ADOLESCENTIA, IN *decem Eclogas divisa.*

Ad PARID. CÆRESARIUM.

ECLOGA I.

De honesto amore, & felici ejus exitu, inscripta FAUSTUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Antiquos repeti vult Fortunatus amores.
Obsequitur Faustus, referens connubia læta.

COLLOCUTORES,
Fortunatus & Faustus.

FAuste, precor, gelida quando pecus omne sub umbra
Ruminat, antiquos paulùm recitemus amores:
Nè, si fortè sopor nos occupet, ulla ferarum,
Quæ modò per segetes tacitè insidiantur adultas,
Sæviat in pecudes. Melior vigilantia somno.

Fauste, precor, &c.] Hæc prima Ecloga *De honesto amore & felici ejus exitu* inscribitur, non sine ratione. Nam licèt nondum religionem professus, hæc veluti ingenii sui præludia composuerat, ad poësim haud dubiè natus autor, tamen quia nè tunc quidem quidquam inhonestum, aut concipere, aut edere voluisset, nunc cùm recognosceret, si offendisset, nimirum rejecisset. Proinde, nè si de amoribus titulum quispiam severus religiosus lectitans aufugeret, inscripsit de amore honesto, quo revera nihil est homine dignius. Hic autem amor honestus describitur, quia affectione matrimoniali initus. Additur autem, *& felici ejus exitu*, ut eos qui amare volent, ad honestum amorem invitet; quippe cujus felix est exitus. Nam de lubricis

bricis & inhoneſtis ferè dicitur à compatriota ejus, in conſimili opere, --*Et quiſquis amores Aut metuit dulces, aut experietur amaros.* Perſonæ, ut in præambulis diximus, etiam hîc ab officio & rebus denominantur, Fauſtus, & Fortunatus. Nam utrumque in bonum ſonat, ut, *Fortunate ſenex, &c.* Et, *O fortunatos nimiùm, bona ſi ſua nôrint, Agricolas!* Et rurſus, *O fortunati, quorum jam mœnia ſurgunt!* Præterea, *Fortunatus & ille, deos qui novit agreſtes.* Fauſtus autem, ſi ad vocem alludere lubet, videtur quaſi fautus, aut favore auctus, aut favore ſtans. Ordo, quem non ubique (quia opus non erit) repetemus, hic eſt: ô *Fauſte, quando*] id eſt, quandoquidem, *omne pecus ruminat*] id eſt, remandit priùs in ventrem immiſſa, *ſub umbra gelidâ*] id eſt, temperie frigidâ (Perſius autem dicit, *Et patulâ pecus omne ſub ulmo eſt*)

Antiquum. *precor, recitemus amores antiquos*] id eſt, honeſtos, quales erant antiquis. Unde Phavorinus apud Gel. lib. 1. cap. 10. ad juvenem nimis antiquè loquentem, *Sed antiquitatem tibi placere ais, quòd honeſta, bona, ſobria, & modeſta ſit: Vive ergò moribus præteritis, loquere verbis præſentibus.* Antiquum etiam ſolet accipi pro *charo*, quòd amici & vina, & cætera id genus, ut quæque veterrima, ità chariſſima nobis eſſe ſoleant. Unde Macrob. in. 1. Saturn. *Hinc eſt quòd mihi quoque inſtitutione tuâ nihil antiquius æſtimatur, &c.* Veruntamen hîc potiùs accepero pro *honeſtis*, & *antiquis congruentibus.* Id autem epitheton decenter additur, quòd ſine eo Servius velit amores lubricos dici. Nam qui honeſtatis & religionis eſt, numero unitatis efferri ſolet. Veruntamen amores etiam honeſtos dici teſtatur Cicero in Offic. ſic dicens, *Faciem honeſti vides, quæ ſi oculis cerneretur, mirabiles amores (ut ait Plato) excitaret ſapientiæ.* Recitemus ergò amores antiquos. Nè

Sopor. ſi fortè *ſopor*] id eſt, profundus ſomnus, *nos occupet*] videlicet, oſcitantes. *Ulla*] id eſt, quævis ferarum, quæ infidiantur modò tacitè per ſegetes

Adultæ ges. *adultas*] id eſt, maturas, *ſæviat in pecudes*] quod docet Maro in Culice. *Vigilantia*, ſcilicet eſt, *melior ſomno*] Generale Adagium quo ſententiam confirmat.

Fauſt.

Faust. *Hic locus, hæc eadem sub qua requiescimus arbor,*
Scit quibus ingemui curis, quibus ignibus arsi,
Ante duos, vel (ni memini malé) quattuor annos.
Sed tibi, quando vacat, quando est jucunda relatu,
Historiam, prima repetens ab origine, pandam:
Hic ego dum sequerer primis armenta sub annis,
Veste solo stratâ, sedi, jacuique supinus,
Cum gemitu & lacrymis mea tristia fata revolvens:
Nulla quies mihi dulcis erat, nullus labor, ægro
Pectore: sensus iners, & mens torpore sepulta,
Ut stomachus languentis erat, quem nulla ciborum
Blandimenta movent, quem nulla invitat orexis.
Carminis occiderat studium: Nam nulla sonabat
Fistula disparibus calamis; odiosus & arcus,
Funda odiosa, canes odiosi, odiosa volucrum
Præda; nucum calices cultro enucleare, molestum;
Texere fiscellam junco, vel vimine piscem
Fallere, scrutari nidos, certare palæstrâ,
Sortiri digitis, res injucunda, voluptas
Magna priùs, tanti dum mens erat inscia morbi:
Colligere agrestes uvas, & fraga perosus.

Hic locus] Sermo est, ut dixi, merè pastoralis, & ità, aptus ac proprius. *Scit quibus ingemui curis*] Testimonio rem firmat, & ad tela Cupidinis alludit, qui alterâ manu tela, alterâ gestat flammas. Unde Maro Mantuanus, *At regina gravi jamdudum saucia curâ, Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.* Nam vulnus telo fit: unde *saucia curis* dicta. Nam cura secundum Servium dicitur, quòd cor urat. Quocirca hîc bene dicit, *Ingemui*] id est, intus & in præcordiis, vel multùm ingemui curis; quia *Res est solliciti plena timoris amor.* *Quibus ignibus*] Quasi dicat, flagrantissimis, aut cæcis: ut ille, *Et cæco carpitur igni.* Ignis autem aliquando *amor* dicitur: ut, *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes.* Aliquando *amatus*: ut, *At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas.* *Vel, ni memini malé*], quod factum non censet, quia *meminerunt omnia amantes.* *Quando*] id est, quandoquidem. *Jucunda*

Cura. *Ingemere.* *Igni.* *Quando.*

Jucunda relatu] id est, dum refertur, & recensetur, vel ut referatur. Est autem posterius supinum, quod eo modo cum nominibus adjectivis construi docet Valla. *Prima repetens ab origine*] Maronianum est. *Sub primis annis*] quia primus furor amorum gravissimus est, cùm inexperta exerceat pectora. *Veste solo*] id est, per terram, *Stratâ*] id est, extensâ. Dicitur etiam solum sterni floribus. *Sedi*] id est, resedi defessus. *Dum sequerer*] id est, sequi deberem. *Jacuique supinus*] quod amantis est. *Sensus iners*] id est, sine arte & industriâ. *Mens torpore sepulta*] id est, hebetata torpore ex languore orto, *Ut stomachus languentis erat, Quem*] scilicet stomachum, *Nulla invitat orexis*] id est, nullus appetitus, aut nullus vomitus, sive ructatio. *Orexis* enim Græcum est, & idem est quod *appetitus*. Ex vomitu autem appetitus nascitur: unde etiam apud Plinium in Epistola pro *vomitu* accipitur. Errant autem qui Latinè *oris exitum* interpretantur. Nam *os oris* primam producit: hoc autem corripitur, ut hîc, & à Juvenal. Sat. 6. *Rabidam facturus orexim:* & Sat. 11. *Hinc surgit orexis, Hinc stomacho bilis. Carminis occiderat studium*] Commemorat ferè quæ pastorem oblectare solent, & primùm fistulam: de qua Æneïd. 3. de Polyphemo loquens, ait Maro, *Solamenque mali de collo fistula pendet. Disparibus calamis*] Emphaticôs quidem dicit: nec etiam artificiosissima, ut est disparibus calamis compacta; ut in Bucol. Maro, *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula.* Et alibi, *Aut unquam tibi fistula cerâ Juncta fuit?* Nam ut alibi dicit, *Pan primus calamos cerâ conjungere plures Instituit. Odiosus & arcus*] Plus est quàm si ejus studium occideret. Id autem pastorale studium est, &, ut illud, *& figere cervos*, etiam de venatu intelligi potest. *Funda odiosa*] quâ se pubes rustica ad futuram militiam exercere solebat. *Nucum calices*] id est, testas. *Enucleare*] id est, nucleis evacuare, & nucleos extrahere; sicut exossare. *Texere fiscellam*] id est, vas vimineum. Maro in Alexi; *Quin tu aliquid potiùs quorum nunc indiget usus, Viminibus mollique paras intexere junco.* Et in fine Bucolicorum, *Dum sedet*

Stratus. *Iners.* *Orexis.* *Calices.* *Enucleare.*

&

& gracili fiſcellam texit hibiſco. Eſt autem diminutivum à fiſcina, de qua Georg. 1. *Nunc facili rubeâ texatur fiſcina virgâ. Vel vimine*] id eſt, tenui perticâ, ſeu virgâ. *Scrutari nidos*] Maro; *Parta meæ Veneri ſunt munera; namque notavi Ipſe locum, aëriæ quo congeſſêre palumbes. Certare palæſtrâ*] curſu & luctâ. *Sortiri digitis*] id eſt, micare, qui Italorum eſt ludus. Erigit autem micantium uterque quot vult digitos, & divinat, quot ſint ambobus erecti; & qui prior nuntiat, depoſitum ſortitur. *Agreſtes uvas, &c.*] labruſcas, & fraga humi naſcentia. Virgil. *Qui legitis flores, & humi naſcentia fragà.*

Vimen.

Sortiri digitis.

Mœrebam, ut paſtu rediens Philomela, cibúmque
Ore ferens natis, vacuo ſua pignora nido
Cùm ſublata videt, roſtro cadit eſca remiſſo,
Cor ſtupet, & contra nidos ſuper arboris altæ
Fronde ſedet, plorans infelices hymenæos:
Seu veluti amiſſo partu formoſa juvenca,
Quæ poſtquam latos altis mugitibus agros
Complevit, reſidens pallenti ſola ſub umbra,
Gramina non carpit, nec fluminis attrahit undam.
Sed quid circuitu pario tibi tædia longo?
Dum ſequor ambages, & verba & tempora perdo:
Summa hæc, vitales auras invitus agebam.
Quòd ſi fortè volens cognoſcere ſingula, dicas,
Fauſte, quis in Syrtes Auſter te impegerat iſtas?
Me mea (verum etenim tibi, Fortunate, fatebor)
Me mea Galla ſuo ſic circumvenerat ore,
Ut captam pedicis circundat aranea muſcam.
Namque erat ore rubens, & pleno turgida vultu;
Et quamvis oculo penè eſſet inutilis uno,
Cùm tamen illius faciem mirabar, & annos,
Dicebam Triviæ formam nihil eſſe Dianæ.

Mœrebam, &c.] Similitudinem affert, quâ res ſit clarior, ſed ruſtico non impertinentem. *Paſtu*] nomen eſt, ut ſit è paſtu ſeu paſturâ: Nam poſteriora ſupina non ponunt periti cum verbis de loco, quod tamen imperitorum præcipit manus. *Ore ferens.*] Virg. de apibus;

Paſtu.

Ore

Ore feruut dulcem natis immitibus eſcam.

Philomela] dicitur luſcinia; ea autem querula fingitur propter amiſſam linguam, ut in Buc. Virg. dici ſolet, *Quas illi Philomela dapes.* Legunt autem alii Philomella, non ſimplici l, quia melos primam corripit; ut ſit amatrix dulcis cantûs. Nihil enim artificioſiùs canit, ut autor eſt Plinius, dicens, *Eſt luſciniis diebus atq; noctibus continuis quindecim cantus, denſante ſe frondium germine. Mira profectò res eſt quòd tanta vox in tantulo corpuſculo ſit, tam pertinax ſpiritus, & muſicæ perfectæ modulatus ſonus. Certant inter ſe, & victa morte quieſcit, priùs vitâ, quàm cantu deficiens. Audit diſciplinam attentè & corrigit: propter hæc paria illis, ac ſervis pretia erant. In ore Steſichori poëtæ adhuc infantis cecinit, &c.* Alii verò Philomena per n legunt.

Roſtrum. *Roſtro remiſſo*] id eſt, non ampliùs eſcam tenente. Negant autem roſtrum dici niſi ſit incurvum. *Super arboris altæ fronde*] antiquè, ut Maro, *Fronde ſuper viridi, & gemina ſuper arbore ſidunt.* Nam nunc, *ſuper frondem*, dicimus. Volunt præterea, *ſuper* dici, ubi res

Super. *Supra.* contingitur; *ſupra*, ubi diſtantia eſt. *Plorans*] id eſt, conquerens.

Hymenæus. *Hymenæos*] id eſt, nuptias, in quibus Hymenæus à Græcis invocari ſolet, ut Thalaſſio à Latinis; quod in Epithalamiis, id eſt, carminibus nuptialibus, videre eſt: ut autem docent Donatus & Servius, Hymenæum quidem Liberi & Veneris filium dicunt eſſe, qui primus certas nuptias inſtituerit, ideóque per laudem cantari in virginalibus nuptiis ob hujuſmodi meritum. Alii virum fortem Atticum, qui raptas prædonibus virgines, oppreſſis latronibus, patriæ reſtituerit. Hinc etiam, inquit Servius, apud Romanos Thalaſſio invocatur. Cùm enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherrimam duceret, nè ei auferretur ab aliis, Thalaſſionis cujuſdam nobilis eſſe ſimulavit, cujus nomine fuit puellæ tuta virginitas. De qua re Liv. lib. 1. decadis primæ eſt autor. Plura tamen, &

Hymen. quædam his diverſa, apud Plutarchum legas: Alii, inquit Donatus, quòd Hymen dicatur membrana quædam, quâ eſt munita virginitas, quæ primo diſrumpitur coitu, Hymenæum

menæum dictum putant. Alii hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergò sic accipe Hymenæum in nuptiis, quemadmodum in funere vel in sacris hymnum. Ter. in Adelph. *Verùm hæc mihi mora est, tibicina, & hymenæum qui cantent.* Hæc ille. Hîc autem accipitur pro conjunctione quasi nuptiali. *Seu veluti*] alia similitudo rusticis congrua. *Gramina non carpit*] Sic Maro, *Vlla neq; amnem Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam. Dum sequor ambages*] id est, dubios & longos verborum circuitus & involucra: ab *ambigo*, quod est *circumago*. Maro, *Non hîc te carmine ficto, Sive per ambages, aut longa exorsa tenebo. Vitales auras*] sic Æneïd. 1. *Si vescitur aurâ Ætheriâ, nec adhuc crudelibus occubat umbris. Quis auster?*] quivis ventus importunus. Maro, *dare classibus austros.* Est autem meridionalis, tepore corrumpens: unde amoribus quadrat. Maro, *Eheu! quid volui misero mihi? perditus austrum Floribus, & liquidis immisi fontibus apros.* Corrumpentem opsonia, docet Juvenalis. *Et properat, velut urgeat auster. Syrtes*] sunt loca arenosa, habentia vada brevia; in quæ si inciderint naves, evelli nequeunt: de quibus Maro Æneïd. 1. *In brevia & Syrtes urget.* Sunt autem in Getulia. Æneïd. 6. *Hunc ego Getulis agerem si Syrtibus exul.* Hinc metaphoricôs aut allegoricôs pro inextricabilibus amorum nexibus. Nam qui amant quod obtinere nequeunt, lupum auribus tenent; cùm neq; tenere, neque dimittere compotes sint. *Impegerat*] ab impingo, nam pango etiam pegi facit. *Istas*] tuas, & viles. Pertinet enim iste ad secundam personam, & ad contemptum. Maro, *Aut quid petis istis? Me mea Galla*] in Juvenale etiam tenuis clientis uxor. *Galla mea est*, inquit; *Profer Galla caput, &c. Sue ore*] formositate oris. *Pedicis*] laqueis & vinculis pedum, sicut manicæ sunt manuũ vincula. Georgic. 1. *Tum gruibus pedicas, & retia ponere cervis: Auritosque sequi lepores, tum figere damas.* Et Æneïd. 2. *manicas, atq; arcta levari Vincla jubet Priamus.* Est etiam manica, manuum & brachiorũ tegumentũ. Idem, *Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ. Et pleno turgida vultu*] Ter. *succi plena*, sed id urbanius:

Ambages.

Auster.

Syrtes.

Iste.

Pedica.

Turgidus.

Nam

Nam turgida, id est, inflata non suo pingui, non nisi rusticis placet; ut *& luſca*] id est, altero oculo capta. Sed dicit *penè*, ut non merè luſcam, ſed pætam, id est, tremulis oculis putes. Nam & Venus pæta dicitur. *Dianæ Triviæ*] id est, tres vias habentis: in cœlo, ubi Luna dicitur; in ſylvis, ubi Diana venatrix; & apud inferos, ubi Proſerpina. Quod fingitur, quia Lunæ lumen nunc ſuperis, nunc inferis, nunc nobis conſpicitur. Legi poſſet *Dicebam*] id est, judicabam in animo meo, *nihil eſſe*] videlicet ad hanc noſtram.

Luſcus.

Trivia.

Fort. *Ludit amor ſenſus, oculos præſtringit, & aufert*
Libertatem animi, & mirâ nos faſcinat arte.
Credo, aliquis dæmon ſubiens præcordia flammam
Concitet, & raptam tollat de cardine mentem.
Nec Deus (ut perhibent) amor eſt; ſed amaror, & error.

Ludit amor ſenſus] Interloquitur Fortunatus, nè durior ſit perpetuus tenor unius. *Ludit*] id est, eludit. *Oculos præſtringit*] Unde præſtigiæ & præſtigiatores, qui Mercurium principem habent. *Faſcinat*] id est, illigat, quaſi faſce, quodam incantamento. Maro; *Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos. Aliquis dæmon*] id est, vafer ſpiritus. *Præcordia*] id est, membranulas cor cingentes, in quibus ſunt affectiones, ſeu paſſiones animorum. *Concitet*] à concito frequentativo, id est, provocet aut commoveat. *De cardine*] de ſtabilitate & firmitudine ſua. *Nec Deus*] Maro; *Nunc ſcio quid ſit Amor, duris in cotibus illum Iſmarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes: Nec noſtri generis puerum, nec ſanguinis edunt. Amaror*] id est, amarities, amaritas, ſeu amaritudo: ab amaro dicitur.

Faſcinare.

Præcordia.

Concitare.

Cardo.

Amaror.

Fauſt. *Adde, quòd optatis nec ſpes erat ulla potiri,*
Quamvis illa meo miſerata faveret amori,
Monſtrarétque ſuos oculis ac nutibus ignes.
Nam quocunquè iſſet, ſemper comes aſpera, ſemper
Nupta ſequebatur ſoror, & duriſſima mater.
Sícque repugnabant votis contraria vota,
Non ſecùs ac muri catus: ille invadere pernam
Nititur, hic rimas oculis obſervat acutis.

Adde,

Adde, &c.] Docet quomodo in Syrtes incidisse probetur. *Non secùs*] id est, non aliter. *Ac*] id est, quàm, scilicet repugnat. *Catus*] id est, felis, animal revera *cautum*, id est, vafrum & callidum: & corripit catus primam; unde per t simplex scribitur. Horatius 1. carminum, *Voce formâsti catus & decore.* Veruntamen multi, quando accipitur pro animali, per tt duplex scribendum putant. *Perna*] à pede dicitur secundum Varronem, quasi sit pes porcinus cum carne: præcipuè priores pernas vocant, posteriores verò petasones. *Rimas*] id est, fissuras, è quibus mus exiliat. *Catus.* *Perna.* *Petaso.*

For. *Qui satur est, pleno laudat jejunia ventre:*
Et quem nulla premit sitis, est sitientibus asper.

Iterum interloquitur Fortunatus, cujus dictum si ad durissimam matrem respicit, sensus est, matrem jam saturatam amoribus, non ignoscere filiæ amare incipienti: Si ad catum, illum invidere muri, aut sorici famelico, cùm saturus sit; quia tunc præcipuè venatui intendit, cùm contrà faciat canis.

Faust. *Tempus erat curvâ segetes incidere falce,*
Et latè albebant flaventibus hordea culmis:
Affuit (ut mos est) natis comitata duabus,
Collectura parens, quæ præterit hordea messor.
Ignorabat enim vel dissimulabat amorem.
Dissimulâsse puto, quoniam data munera natæ
Noverat, exiguum leporem geminásque palumbes.
For. *Pauperies inimica bonis est moribus, omne*
Labitur in vitium, culpæ scelerúmque ministra est.
Faust. *Farra legens ibat mea per vestigia virgo,*
Nuda pedem, discincta sinum, spoliata lacertos,
Vt decet ætatem, quæ solibus ardet iniquis:
Tecta caput fronde intortâ; quia sole peruста
Fusca fit, & voto facies non servit amantum.
Jam tergo vicina meo lateríque propinqua,
Sponte meâ delapsa manu frumenta legebat.
Nec celare suas, nec vincere fœmina curas,

Nec

Nec differre poteſt; tantum levitatis in illa eſt.
For. *Quiſquis amat, levis eſt; nec fœmina ſola, ſed ipſi*
Quos ſapere, & præſtare aliis mortalibus aiunt;
Quos operit latus fulgenti murice clavus;
Quos vidi elatos regali incedere paſſu.
Tu quoque ſic affectus eras, dementior illâ,
Forſitan & levior: virgo data farra legebat,
At tu farra dabas; dic, quæ dementia major?
Perge, opus eſt verbis aliquando arcere ſoporem.

Tempus erat curvâ ſegetes incidere] Græcè & duriter, ut ruſtico competit. Nam Latinè dicas, tempus incidendi, autoribus Servio & Vallâ. Virgilius tamen Æneïd. 2. dixit, *Sed ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros. Collectura parens*] Hic locus videtur ſumptus ex Ruth. *Pauperies inimica bonis eſt moribus*] ità ruſticis viſum eſt, quibus nondum intellecta deorum munera, aut quia indigentem difficile eſt bene operari, aut revera, quia per paupertatem coguntur mulierculæ munera accipere, quæ divitibus eſſent reſpuenda. *Omne labitur in vitium*] Sic Comicus, *Inopiâ, & cognatorum negligentiâ coacta.* Et pòſt, *Ità ut ingenium eſt omnium hominum proclive à labore ad libidinem.* Eſt quidem hæc ſententia ruſtico digna. Nam neque paupertas vitium eſt, neque in vitium impellit, ſi eam ferre noverimus: quin munus deorum à Lucano rectè dicitur, ſed nondum intellectum. Verùm quia proclives ſumus ad libidinem, noſtro, non paupertatis vitio ſæpe peccamus: unde Prov. 30. *Aut egeſtate compulſus furor, & perjurem nomen Domini.* Et tamen idem dixit, *Paupertas & honeſtas à Deo ſunt.* Dicimus ergò paupertatem in ſpiritu, ſanctam, ſed difficilem ejus uſum.

Pauperies. Pauperies propriè accipitur pro damno, ut ſi quadrupedis jactura pauperiem feciſſe dicatur. *Nuda pedem*] Græcæ & poëticæ locutiones ſunt. Maro Æneïd. 1. *Nuda genu nodoq; ſinus collecta fluentes:* ſunt autem oratoribus vitandę. *Sponte meâ*] Sic & Booz ipſi Ruth fieri præcipit. *Clavus*] Veſtis eſt Senatorum Romanorum. *Murex*] conchylii genus eſt, è cujus ſanguine fit purpureus color. *Dic, quæ dementia*] in proſa potiùs dixero, *utra* vel *utrius.*

Fauſt.

Faust. *Continuò aspiciens ægrè tulit aspera mater,*
Et clamans, Quò, dixit, abis? cur deseris agmen?
Galla veni: namque hîc alnos prope mitior umbra,
Hîc tremulas inter frondes immurmurat aura.
O invisa meis vox auribus! Ite, precabar,
Ite (malùm) venti celeres, dispergite vocem.
Si quis pastor oves ad pinguia pascua ducat,
Et vetet adductas præsens decerpere gramen;
Vel si jam pastas potum compescat ad amnem,
Et sitibundo ori salientem deneget undam:
Nonne importunus, naturæ inimicus, & excors?
Illa mihi vox visa Jovis violentior irâ,
Cùm tonat, & pluvius terris irascitur aër.
Non potui, & volui frontem non flectere: virgo
Demissi in cilium de subvelaminis orâ
Me aspiciens, motis blandè subrisit ocellis.
Id cernens iterum, natam vocat improba mater:
Galla operi magis intendens, audire recusat;
Ut pede, sic animo sequitur. Tum providus ipse
(Namque dolos inspirat amor, fraudesq; ministrat)
Nunc cantu, nunc sollicitans clamore metentes,
Velamenta dabam sceleri; quò credere possent
Et soror & mater, non audivisse puellam.
Falce repellebam sentes, nè crura sequentis
Lævia, nè teneras ausint offendere plantas.

Fort. *Quisquis amat, servit, sequitur captivus amantem,*
Fert domitâ cervice jugum, fert verbera tergo
Dulcia, fert stimulos, trahit & bovis instar aratrum

Continuò aspiciens, &c.] Recitat argumentum amorum suorum. *Si quis pastor*] indicat similitudine, quàm incommoda fuerat matris reclamatio. Nam sicut pastor ovibus esset importunus, si eas à præsentibus herbis, aut fluminibus, cùm famerent, aut sitirent, arceat; quæ Tantali pœna dicitur: ità importuna visa est mater, quæ præsentiâ puellæ vetabat frui. *Jovis violentior irâ*] Amatoriè dictum. *Audire recusat*] id est, hîc ut videtur dissimulat. *Velamenta dabam sceleri*] id est, fraudi, quæ

non ſemper ſcelerata eſt. Sed eſt in puella non audiente monitis maternis. *Sentes*] id eſt, ſpinas & vepres. *Crura ſequentis*] ſcilicet virginis. *Lævia*] non aſpera, nec piloſa. *Teneras plantas*] Maro, *Ah! tibi nè teneras glacies ſecet aſpera plantas. Quiſquis amat, ſervit*] ideo Ovidius, *Dum licet, injuſto ſubtrahe colla jugo. Fert*] id eſt, patitur verbera. Satyricus, *Soleâ puer objurgabere rubrâ. Bovis inſtar*] id eſt, in ſtatum, & in morem; quod Valla non approbat: vult enim *inſtar*, ad æquiparationem, non ad ſimilitudinem pertinere.

Fauſt. *Tu quoque, ut hîc video, non es ignarus amorum.*
Fort. *Id commune malum: ſemel inſanivimus omnes.*
Fauſt. *Hoc animi tam triſte bonum, tam dulce venenum*
Quotidie crudele magis creſcebat in horas,
Ut calor, in nonam dum lux attollitur horam.
Pallebam attonito ſimilis, lymphaticus, amens,
Immemor, inſomnis: nec erat res ardua morbi
Nôſſe genus: frons eſt animi mutabilis index.
Ut pater advertit, mitem ſe præbuit ultra
Conſuetum, quòd & ipſe ſuos expertus, amorum
Sciret onus; blandóque loquens humaniter ore,
Dic, inquit, dic, Fauſte, Quid hoc, quod pectore volvis?
Infelix puer, hæc facies teſtatur amorem.
Dic mihi, nè pudeat curas aperire parenti.
Fort. *Sit licèt in natos facies auſtera parentum,*
Æqua tamen ſemper mens eſt, & amica voluntas.
Fauſt. *Ut facilem pater affectum præ ſe tulit, ultro*
Rem confeſſus, opem petii. Promiſit, & antè
Quàm brumale gelu borealibus arva pruinis
Spargeret, agnati unanimes cum patre puellam
Deſpondêre mihi: nec adhuc ſine teſtibus illi
Congrediebar, eram medio ſitibundus in amne
Tantalus. O quoties, miſſo cum bobus aratro,
Ut vacuis aliquando eſſet ſola ædibus, ibam!

Tu quoque] Æneas Sylvius, qui & Papa Pius, aſſerit nemi-nem ad trigeſimum pervenire ætatis annum, qui non ſenſerit aliquando amoris ignem. Unde proverbialiter dici-tur

citur hîc, *Semel insanivimus omnes.* Quod Maro in Georgic. lib. 4. sic dicit, *Omne adeò genus in terris hominúmque ferarúmque, Et genus æquoreum, pecudes, pictæq; volucres, In furias ignémque ruunt: amor omnibus idem, &c. Hîc*] id est, ex his à te dictis. *Lymphaticus*] id est, furore percitus, ut hi qui lymphas, id est, nymphas se vidisse in aquis credunt. Errant autem, qui vinum lymphaticum dicunt pro diluto. *Amens*] id est, sine mente. Terent. *Nam hæc incœptio non amantium, sed amentium est. Frons est animi mutabilis index*] Proverbiale. Sed quia cœperunt homines dissimulare, dicit Juven. *Fronti nulla fides.* Ea dicata fertur verecundiæ atq; pudori. *Frons index*] Sunt ergò index & similia, communia. Cic. *Hanc vocem stultitiæ indicem. Ut pater advertit*] .i. resciv it, agnovit, annotavit animadvertendo. *Mitem se præbuit*] talem præstandum docet Mitio Terent. in Adel. *Ultra consuetum*].i. præter consuetudinem; quia solent patres esse severi in mores filiorum: unde Menedemus Terent. in Heaut. *Cœpi non humaniter, neque ut decuit, animum ægrotum adolescentuli tractare; sed vi, & viâ pervulgatâ patrum, quotidie accusabam, &c.* Causam autem quare pater mitior fuit, addit, *quòd & ipse suos expertus, &c.*] Unde & divum Petrum labi contigit, ut sciret ignoscere. *Dic mihi, nè pudeat*] ex loco Terent. *Sit licèt in natos, &c.*] confirmat, ut vero simile sit quod ille dixerat. *Agnati*] id est, affines. *Despondêre*] id est, desponderunt mihi puellam. *Nec adhuc sine testibus*] id est, arbitris, & præsentibus. *Illi*] id est, cum illa. *Congrediebar*] id est, licèt mihi esset desponsata, tamen non licebat convenire eam, nec cum ea loqui, cùm sola esset: quo custoditam ejus attestatur pudicitiam. Est autem locutio Virgiliana. Nam Virgilius verba ad certamen pertinentia, cum dativo construit, quæ alii cum ablativo, mediante cum, ut, *placidóne etiam pugnabis amori?* id est, cum amore. *Certa tibi*] id est, tecum. *Infelix puer, atque impar congressus Achilli*] id est, cum Achille. *Eram medio sitibundus in amne Tantalus*] id est, Tantali similis, de quo Horat. primo sermonum, *Tantalus à labris sitiens fugientia captat Flumina.* Quia enim

Lymphaticus.

Ament.

Tantalus.

deorum secreta revelavit, aut quia Pelopem filium diis epulandum apposuit, hac pœnâ apud inferos damnatus dicitur, ut mento tenus, imò labiorum tenus habeat dulcissima flumina, quibus dum sitim restinguere conatur, delabuntur · & naso tenus fragrantia poma, itidem, dum apprehendere conatur, subterfugientia. Signantur autem avari, ut autor est Horatius, subdens ibidem: *Quid rides? mutato nomine, de te Fabula narratur; congestis undique saccis Indormis inhians, & tanquam parcere sacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Ut ædibus*] id est, domibus privatis, scilicet paternis. *Vacuis*] scilicet patre, matre, sorore, & reliquis familiaribus. *Esset sola*] scilicet domi. *Ibam*] scilicet, ad eam.

Omnia causabar, stivam, dentale, jugumque,
Lora jugi, rullam; deerant quæcunque, petebam
E soceri lare; sola tamen deerat mihi virgo.
Non deeram mihi; piscator, venator, & auceps
Factus eram, & solers studia intermissa resumpsi.
Quicquid erat prædæ, quicquid fortuna tulisset,
Ad soceros ibat, gener officiosus habebar.
Nocte semel mediâ subeuntem limina furtim,
(Sic etenim pactus fueram cum virgine) furem
Esse rati invasêre canes: ego protinus altam
Transiliens sepem, vix ora latrantia fugi.
His tandem studiis hyemem transegimus illam.
Ver rediit, jam sylva viret, jam vinea frondet,
Jam spicata Ceres, jam cogitat hordea messor,
Splendidulis jam nocte volant lampyrides alis:
Ecce dies genialis adest, mihi ducitur uxor.
Sed quid opus multis? nox expectata duobus
Venit, & in portum vento ratis acta secundo est.
Tum bove mactato, geminâ convivia luce
Sub patula instructis celebravimus arbore mensis:
Adfuit Oenophilus, multoque solutus Lyæo,
Tempestiva dedit toto spectacula vico.
Et cum multiforo Tonius cui tibia buxo,
Tandem post epulas & pocula, multicolorem

Ventri-

Ventriculum sumpsit, buccásque inflare rubentes
Incipiens, oculos aperit, ciliísque levatis,
Multotiésq; altis flatu à pulmonibus hausto,
Utrem implet, cubito vocem dat tibia presso.
Nunc huc, nunc illùc digito saliente, vocavit
Pinguibus à mensis juvenes ad compita cantu
Saltidico, dulcíque diem certamine clausit,
Et jam tres hyemes abiêre, & proximat æstas
Quarta: dies rapidis, siqua est bona, præterit horis:
Siqua placent, abeunt; inimica tenaciùs hærent.
Fort. *Fauste viden? vicina pecus vineta subintrat.*
Jam, nè fortè gravi mulctâ taxemur, eundum est.

Omnia causabar] Pergit quò occeperat, docens faustum amorum suorum exitum, optatis videlicet nuptiis. *Omnia causabar*] scilicet excusabam, seu accusabam, & in excusationem intermissæ operæ adducebam; ut in Mœri, *Causando nostros in longum ducis amores.* *Stivam*] id est, manicam aratri, quâ regitur. *Dentale*] id est, lignum ad quod inducitur vomer, ut dicit Servius, ad illud 2. Georg. *Duplici aptantur dentalia dorso.* *Rullam*] id est, partem, à ruendo dictam. *E lare*] id est, domo, *Soceri*] scilicet futuri, quia desponsatione factâ. *Non deeram mihi*] id est, officio meo, aut utilitati meæ. *Studia intermissa*] scilicet tempore languoris, ut priùs dixit. *Gener*] est conjux filiæ, & dicitur ad socerum & socrum correlativé. *Jam Ceres*] id est, seges, aut frumentum. *Spicata*] id est, spicas habens. *Lampyrides*] sunt papiliones quidam, qui Nitedulæ & Cicindelæ dicuntur, de quibus Sipontinus sic; *Cicindela à Græcis Lampyris dicta; quidam Noctilucam, quòd noctu luceat, Nitedulámq; vocant* Non ante matura pabula, aut post desecta conspicitur, nunc pennarum hiatu refulgens, nunc compressu obumbrata. Hujus animalis stellantes volatus maturitatis hordei signum rusticis præbent, mirâ benignitate naturæ. Ab hac lychnus pensilis, quem vulgò lampadem vocant, Cicindela appellatur, quæ nocte totâ servatur accensa, & Lampyridis instar lucet. Mart de Cicindela, *Ancillam tibi sors dedit lucernæ, Totas quæ simul exigat tenebras.* Scribitur

Causari. *Stiva.* *Dentale.* *Rulla.* *Gener.* *Ceres.* *Spicatus.* *Lampyris.*

bitur autem Græcè λαμπυρὶς, ἴδιος· sed pro υ, etiam y scribi à nobis solet. Quia ergò hordei maturitatem denotant, bene dicit, *Jam cogitat hordea messor: Splendidulis, &c. Dies genialis*] id est, in quo gignendis liberis in geniali toro opera detur. *Ratis acta*] id est, res de qua parùm sperabatur, optatum sortita est exitum. *Geminâ luce*] solis, & tædarum. *Sub patula*] id est, semper patente. *Oenophilus*] id est, vini amator. Oenophorum autem vas magnum, in quo vinum affertur. Juvenal. *Totum œnophorum sitiens*. Οἶνος Græcè dicitur vinum. *Iaccho*] id est, Baccho; hoc est, vino solutus; solvit enim curas: unde Lyæus à λύω, id est, solvo, dicitur Liber pater. *Tonius*] à tonando dictus, cantor. *Cui tibia buxo*] Ex buxo enim ferè fiunt nunc fistulæ, olim ex tibiis gruum; unde & tibiæ dictæ. *Multicolorem ventriculum*] id est, folliculum, quem inflare solent, variis panniculis tectum: vulgò musam cornutam vocant, eo quòd obcurvam fistulam annexam habet. *Buccas rubentes*] ex vino. *Multoties*] satìs humile adverbium, quo idonei abstinere dicuntur. *Utrem*] id est, saccum illum ex corio. *Pinguibus à mensis juvenes ad compita*] id est, loca, quæ plures petere solent, in quibus rustici choreas & cæteros ludos exercent. *Cantu saltidico*] id est, saltandi formam dictante. *Et proximat*] id est, proximè appropinquat, aut instat. *Æstas quarta*] quia æstatem pro messe dixerat. *Dies rapidis, &c.*] *Si qua*] id est, aliqua, *dies*] .i. tempestas, *est bona*] id est, læta, prospera; *præterit horis rapidis*] id est, velociter transeuntibus: id enim videtur lætis. *Inimica tenaciùs hærent*] Generalis sententia, quâ finem facit: plura tamen videtur dicturus, sed à Fortunato ad coërtionem pecoris avocatur. *Viden'*] id est, vidésne? *Pecus vicina subintrat vineta*] id est, loca vitibus consita vicina. *Eundum est*] id est, ire nos oportet ad custodiam pecoris. *Nè taxemur*] id est, damnemur, *gravi mulctâ*] id est, pœnâ pro delicto dandâ.

Patulus. *Oenophilus.* *Oenophorum.* *Lyæus.* *Tonius.* *Ventriculus.* *Proximare.* *Vineta.*

Ecloga

De insania amoris, inscripta FORTUNATUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Quæ Padus exundans tulerit dispendia, primùm:
Insanum memorat mox Fortunatus Amyntam.

Faustus, & Fortunatus.

CUr tam serus ades? quid te (jam septima lux est)
Detinuit? gregibúsne nocent hæc pascua vestris?
Fort. *Fauste, Padus nostros qui præterlabitur agros*
Creverat, & tumidis ripas æquaverat undis.
Nos, curâ gregis obmissâ, privata coëgit
Publicáque utilitas, ripam munire diurnis
Nocturnísque operis, fluviúmque arcere furentem.
Faust. *Fert Padus exundans mala sæpius omina, noster*
Tityrus est autor, qui pascua dixit, & arva.
Fort. *Forsitan id verum, quando extra tempora, & ultra*
Mensuram atque modum subito concreverit æstu:
Nunc autem id poscit tempus: nam liquitur altis
Nix hyberna jugis, implent cava flumina montes:
Se exoncrant, fluviósque onerant: sic flumina rursum
Se exonerant, pelagúsq; onerant: hominum quoq; mos
Quæ nos cunq; premunt, alieno imponere tergo. (est, *Cur tam serus ades?*] In hac ecloga damnabitur amoris insania, quâ Amyntam pastorem deperisse memorabit Fortunatus. Non enim nomini congruet, ut Fortunatus amores experiretur amaros. Amyntas à Marone inducitur pastor æmulus, unde dicit, *invidit stultus Amyntas*. Amynticus autem dicitur vindicativus. Talis autem proximus est ad furorem & insaniam, cùm cœptis desistere cogitur. Utrumque deduci videtur ab ἀμύνομαι, quod est ulciscor, punio, repugno. Principium collocationis est de inundatione Padi, quam Faustus accusat, quòd minùs affuerit illis diebus cum pecore. *Cur tam serus*] id est, tardus; sed utrumque sic accipiò, ut ad tempus referatur. Virgilius, *Tardi venêre subulci*] Nam lentus, piger, oscitans, etiam manè venire possit; serus autem vespere duntaxat, etiamsi celer & præceps.

Amynticus.

Serus.

præceps. *Jam ſeptima lux*] ſeptimus dies. Prima tamen lux, & primus dies, differunt, autore Vallâ. Nam primâ luce facio quod in prima parte diei: primo die, quod toto ipſo die qui primus eſt. *Gregibúſne nocent*] Quaſi dicat minimè, cùm ager Mantuanus ſit optimus. Unde Maro, *Et qualem infelix amiſit Mantua campum.* *Padus.* *Padus*] fluvius eſt maximus Italiæ, in quem juxta Mantuam influit Mincius, unde de utroque dicit Maro in Tityro, *Hîc inter flumina nota, Et fontes ſacros frigus captabis opacum. Noſtros ergò agros*] id eſt, Mantuanos. *Nos, curâ gregis obmiſsâ*] aut omiſsâ vulgatiús: Horatium ſecuti, depoſito b, dicimus omiſſa & omiſi, primâ brevi. *Nocturníſque operis*] id eſt, operationibus aut operariis: nam utrumq; ſignificat hæc opera. *Opera.* *Fert Padus exundans mala ſæpius omina*] id eſt, portenta, aut indicia futuræ calamitatis. *Omina.* *Noſter*] id eſt, noſtras, aut compatriota noſter. *Tityrus*] id eſt, Maro, qui in primo Bucolicorum per Tityrum intelligitur. *Eſt autor*] in fine primi Georgicorum, poſt cædem Cæſaris, quam tot mala ſecuta ſunt, Quia *Fluviorum Rex Eridanus, campóſque per omnes, Cum ſtabulis armenta tulit.* Idem enim eſt Padus, & Eridanus, ab Eridano, ſeu Phaëthonte, filio Solis, qui in eo ſubmerſus dicitur, denominatus. Idem dicit Horat. 1. Carmin. de Tiberi. *Vidimus flavum Tiberim, retortis Littore Hetruſco violenter undis, Ire dejectum monumenta regis, Templáque Veſtæ. Qui paſcua dixit, & arva*] id eſt, Bucolica, & Georgica. Prudenter Æneïda tacet, ut cujus lectio ad ruſticum non ſpectat. Horatius autem in ſermonibus reticet, quia tunc nondum erat emiſſa. *Forſitan*] Bene forſitan, nè portentis fidem priſcorum adhibere cenſeatur: quæ verò intempeſtivè fiunt, nihil portendere videntur præter ſe. *Liquitur.* *Nam liquitur*] id eſt, liqueſcit & defluit. Virgil. Georgicorum primo, *Vere novo gelidus canis cùm montibus humor Liquitur. Montes*] Nominativus eſt, quia montes implent cava flumina, id eſt, alveos fluminum. *Se exonerant*] videlicet montes, & onerant flumina; flumina rurſus onus ſuum in mare demittunt: nam *Omnia flumina intrant mare, & mare non redundat.* Unde ruſticè dixit,

Pelagúſq;

Pelagúsque onerant. Quæ nos cunque] Tmesis, id est, incisio est, pro *quæcunque nos*. Dicitur autem Tmesis, non Temesis. *Alieno imponere tergo*] Unde de Pharisæis Salvator, Matth. 23. *Alligant autem onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea movere.*

Fort. *Sed jam contractum revocat sua alveus amnem.*

Faust. *Decrescente Pado (dictu mirabile) noster,*
Fortunate, lacus majoribus æstuat undis.
Urbs natat, obscuræ sunt cellaria fossæ.
Lintre cados adeunt, labens ad vina minister
Ridet, & eximis fertur gravis obba lacunis.
Multa, licèt nati fuerint melioribus horis,
Multa & magna ferunt aliquando incõmoda cives.

Fort. *Commoditas omnis sua fert incommoda secum:*
Et sorti appendix est illætabilis omni.

Faust. *Hactenus Eridanus: nostros repetamus amores;*
Quandoquidẽ nunc alma Venus movet omnia, cœlũ
Luce repet nitidâ, tellus viret, arva volucres
Cantibus exhilarant vernis, nunc omnia fœtant.

Fort. *Tu tua lusisti, sed nos aliena sequamur.*
Namque tibi noti referam pastoris amores,
Ut doceam Veneris nihil esse potentius igne.
Pauper & infesto sub sydere natus Amyntas,
Sex vitulos totidémque pares ætate juvencas,
Armentíque patrem ducens in pascua taurum,
Venerat ad Coitum, nitidis ubi Mincius undis
Alluit herbosos fugiens perniciter agros.
Arx nova propter aquas pinnatis ardua muris
Est Coitus, campo moles fundata paludri.
Hic igitur recubans, vitrei prope fluminis undam,
Vitis ubi amplectens longis dumeta lacertis,
In vada curvatâ ripa supereminet umbrâ,
Piscibus insidias tendebat arundine, & hamo.
Messis erat, solis rapidi violentia adustos
Prosciderat campos: finem Philomela canendi
Fecerat; & neque lux, passim morientibus herbis,
Pascere oves poterat, neque nox humore cicadas.

Dúmque

Dúmque incumbit aquis, ſtudióque intendit inani,
Taurus (ut auditum eſt) primùm vexatus ab œſtro,
Mox canibus, demum furaci à milite, ſylvis
Abditus, ex toto confeſtim evanuit agro.

Sed jam contractum] Non interrogativè, ſed indicativè legatur. *Suus alveus*] id eſt, proprius, aut debitus: aut hypallage, id eſt, ſuum amnem. *Mirabile dictu*] id eſt, ut dicatur, vel dum dicatur. *Noſter lacus*] vicinus urbi noſtræ Mantuæ, ſcilicet Benacus; Mincius enim ex Benaco fluit. *Linter. Obba.* *Lintre*] id eſt, ſcaphâ, aut aliâ naviculâ. *Gravis obba*] id eſt, lagena: Perſius ſeſſilem vocat, eo quòd lato fundo quaſi ſedeat, dicens Satyr. 5. *Exhalat vapidâ læſum pice ſeſſilis obba. Melioribus horis*] unde Juven. *Diſtat enim quæ Sydera te excipiant, modò primos incipientem Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem,* Sed id Ethnicis quàm Chriſtianis conſonantius. Verùm ſi non trahimur, aut compellimur inviti; ducimur tamen zelo, & invitamur. *Appendix illætabilis*] quia in hoc mundo non ſunt ſolida, nec plena gaudia, quæ nihil habeant amaroris. Nam extremum gaudii luctus occupat. *Appendix. Illætabilis.* *Appendix* dicitur quod appenditur. *Illætabilis*] De qua non eſt lætandum. Sic Æneid. 4. *Hinc Drepani me portus & illætabilis ora.* Multa ſunt proverbialiter dicta, notatúque digna. Boëtius dicit ſe didiciſſe, in foribus Jovis eſſe duo dolia, alterum boni, alterum mali; neminémque naſci qui non aliquando ex utroque bibat. *Hactenus Eridanus*] ſcilicet dictus eſt, id eſt, inundatio Padi. *Noſtros repetamus amores, Quandoquidem nunc*] ſcilicet in vere, præcipuè dum nix liquitur. Tunc enim Veneri potiſſima datur opera: unde Vernæ dicti quòd ferè verno tempore gignuntur. *Verna. Alma.* *Alma*] quia diva creatrix, ab alendo dicta. Nam propagatione conſervat genus noſtrum. *Arva volucres*] Maro, *Hinc volucrum concentus in arvis. Exhilarant*] Ἱλαρὸς Græcè, unde hilarem Terent. dixit: facit hilaro verbum, quod eſt, hilarem & lætum facio. *Nunc omnia fœtant*] id eſt, fœtus producunt. *Tu tua luſiſti*] .i. tuos amores feliciter cecinisti. Eſt enim ludere, res non graves canere. Unde Virg. in Bucol. *Et ipſum Ludere quæ vellem*

Hilarare. *Fœtare.* *Ludere.*

vellem calamo permiſit agreſti. Et Ovid. *Ille ego qui fueram tenerorũ luſor amorum, Ingenio perii Naſo poëta meo* Ità Maro in cul. *Luſimus Octavi gracili modulante Thalia. Atq; ut araneoli tenuem formavimus orſum. Sed nos alıena ſequamur*] Non enim Fortunato, ut dixi, infortunia amorũ congruunt. Ea enim dicturus eſt. *Veneris nihil eſſe potentius igne*] Mar. *Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.* Et ideo de tempore quo amant belluæ dicit, Georg. 3. *Tempore non alio catulorum oblita leæna*
Sævior erravit campis, nec funera vulgo
Tam multa informes urſi, ſtragémq; dedêre
Per ſylvas, tum ſævus aper, tum peſſima tigris.
(Heu!) malè tum Libyæ ſolis erratur in oris.
Et infeſto ſub ſydere] .i. moleſto, & inferente quaſi vim; quod plus eſt, quàm ſi *infauſto* legendum ſit. *Ad Coitum*] id eſt, ad arcem ſic dictam, quòd eſſet ad fluentum Padi, & Mincii ex Benaco, ut dixi, naſcentis. *Perniciter*] velociter. *Arx nova*] caſtellum notat. *Propter aquas*] .i. juxta. Virg. Georg. 3. *Et viridi in campo templum de marmore ponam Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus erat Mincius, & tenerâ prætexit arundine ripas.* Sed quæram, cùm ille in laudem Mincii dixit, *tardis flexibus* (Eſt enim ſic utilior navigantibus, adverſo præſertim flumine) cur hîc dicat, *fugiens perniciter.* Sed dicemus id ad inundationem pertinere, quâ flumina tarda aliàs, pernicia fiunt. *Longis lacertis*] id eſt, brachiis, quia labruſcæ non putantur, nec reſecantur. *Arundine & hamo*] id eſt, hamatâ arundine, .i. virgâ tenui. *Sciderat*] mutavit quiſpiam, fecitq; *Proſciderat:* Nam ſcindo ſcidi priorem corripit: Æn. 3. *Heſperium Siculo latus abſcidit, arvaq; & urbes.* Ubi Servius tamen videtur ſentire, debere produci. Nam *metri*, inquit, *cauſâ (ſci) ſyllabam corripuit: Verùm non legitur correpta, cùm contrà ſæpe reperiatur.* Hor. 1. Car. *Nequicquam deus abſcidit, &c.* Poſſet fortè legi, *Solverat*, aut quid ſimile. *Neq; lux*] id eſt, diurnum tempus. *Neq; nox humore*] id eſt, rore. Virg. *Dúmq; thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ. Studióq; intendit piſcani*] .i. piſcandi hamo, unde parùm utilitatis conſequitur, præſertim prætermiſſâ cuſtodiâ armentorũ. *Ab æſtro*] Coitus.

Vespæ genus est, sic Græcè à sono dictum. *Mox*] id est, paulò pòst, vexatus à canibus. *Demum*] id est, tandem, aut ultimó. *Abditus*] id est, absconditus. *A milite*] id est, viro belligero humilis conditionis, unde *furaci* addit. Non enim militem dicimus equitem auratum, sed millesimum quemque, id est, quemlibet è numero millenario, etiam vilissimum. Unde milites Romani potissimùm pedites vocabant.

Miles.

Quod puer ut novit, tumulum conscendit, & altâ
Voce bovem clamans, longo rura omnia visu
Prospicit. Ut frustra niti se comperit, arcum
Corripit & pharetram, sequitúrq; per invia taurum,
Illum per caulas, & per stabula omnia quærens,
Per colles, Benace, tuos, per consita olivis
Jugera, per virides ficis & vitibus agros.
Venerat ad sublime jugum, quod sulphuris arcem
Sustinet, & longis aperit prospectibus illinc
Benacum, hinc campos longè latéque patentes.
Lux ea sacra fuit Petro, frondente sub ulmo
Mixta erat ex omni pubes post prandia vico,
Ducebátque leves buxo resonante choreas
Rustica gens, nullâ genus arte domabile, semper
Irrequietum animal gaudet sudore, peracto
Mane sacro, festâ (quando omnibus otia) luce
Ipsa otiâ ac famis impatiens epulatur, & implet
Ingluviem, audito properat tibicine ad ulmum;
Hic furit, hic saltu fertur bovis instar ad auras,
Quam rastris versare nefas & vomere, terram
Calcibus obduris & inerti mole fatigat,
Ac ferit, & totâ Baccho facit Orgia luce,
Vociferans, ridens, saliens, & pocula siccans.

Faust. *Stulte, quid hæc faris? Solatia rustica damnas,*
Rusticus ipse? tuis malus es, tibi pessimus ipse.

Fort. *Dicta joco fuerint, nostrum repetamus Amynta.*

Quod puer] Prosequitur historiam, aut argumentum carminum. *Prospicit*] porrò aspicit. Eneidos 1. *Navem in conspectu nullam, tres littore cervos Prospicit errantes*] i. postquam. *Per caulas, & per stabula omnia quærens*

Prospicit.

rens, Per colles, Benace, tuos] Non longè ergò distat, ità ut de eo intelligi posset, quod dixit, *Noster lacus, &c. Sulphuris arcem*] à sulphure denominatam. *Benacum*] qui ut Latius ex Alpibus augetur. *Sacra fuit Petro*] ad vincula, ut videtur, calendis Augusti. *Buxo*] id est, fistulâ ex buxo. Maro, *Tympana vos buxúsque vocat Berecynthia. Ipsa otî ac*] Sic Maro in fine Georg. *Ignobilis otî*, pro otii dixit. Nam ut hîc *otii* scribas, versus non patitur. *Bovis instar*] .i. in morem, quod Valla, ut dixi, improbat. *Quam rastris*] scilicet in cœmeterio, aut alio loco sacro; aut areâ publicâ. *Facit Orgia Baccho*] id est, celebrat Bacchanalia. Orgia autem generaliter dicuntur omnia festa. *Calcibus*] à nominativo calces. Sic enim scribendum præcipiunt; éstque incerti generis. Virg. *Ferratâ calce fatigat.* Alibi mascul. leges. *Inerti mole*] .i. pondere corporis inertis. *Tibi pessimus ipsi*] confessus enim fuerat suos amores; unde posset in eum dici illud Horat. *Orgia.* *Calces.*

Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam!
Continuit gressum, baculóque innixus acerno,
Intermisit iter, donec miteſceret æstus.
Ah puer infelix! æstus te major in umbra
Corripiet. Nudam videas nè in fonte Dianam,
Clande oculos; blandis neu des Sirenibus aurem.
Sors tua Narcisso similis. Narcissus in undis
Dum sedare sitim properat, sitit amplius: at tu
Exteriorem æstum fugiens, intrinsecus ardes.
Quàm melius fuerat, (nisi te sic fata tulissent)
Ad reliquum rediisse pecus, servâsse juvencas,
Amissi bovis æquo animo dispendia ferre,
Quàm, dum conaris nil perdere, perdere teipsum!
Faust. *Sed post jacturam quis non sapit? utile non est,*
Consilium post facta dari, quod oportuit antè.
Consilium post facta, imber post tempora frugum.

Continuit gressum] reliqua prosequitur. *Baculo acerno*] ex acere arbore. Acer enim primâ brevi, hujus aceris, secundum Priscianum, facit; unde acernus, a, um. *Intermisit iter*] quod habuit ad inquirendum taurum. *Ah puer infelix!* *Acernus.*

Acclamatio Fortunati. Sic illic, *Ah virgo infelix! quæ te dementia*

dementia cepit? Nudam videas nè in fonte Dianam, Claude oculos] .i. averte oculos nè videas vanitatem. Sed ad fabulam alludit. Actæon enim, quia Dianam imprudens nudam vidit, à canibus discerptus est. *Blandis neu des Sirenibus aurem*] nam *Sirenes*, ut aiunt, *surdâ aure transire oportet*, ut inquit divus Hieronym. *Fuerunt* autem, autore Serv. in fine 3. Æn. *tres in parte virgines, & in parte volucres, Acheloi fluminis & Calliopes Musæ filiæ. Harum una voce, altera tibiis, tertia lyrâ canebat. Et primò juxta Pelorum in Capreis insulis habitaverunt, quæ illectos suo cantu in naufragia deducebant. Secundum veritatem meretrices fuerunt, quæ transeuntes quoniam deducebant ad egestatẽ, bis fictæ sunt inferre naufragia. Has Ulysses contemnendo deduxit ad mortem.* Hæc ille. Harum nomina dicuntur Parthenope, à qua quæ nunc Neapolis, .i. nova urbs dicitur, olim fuit denominata, Leucosia & Legia. Dicuntur autem ab eo, quod est ἔιρειν, quod significat connectere, & retinere; & aspiratio convertitur in S. Harum cantum ad Ulyssem transtulit Cicero in carmine, cujus principium est, *O decus Argolicum, quin puppim flectis Ulysses, &c. Sors tua Narcisso similis*] Is enim secundum Ovid. Met. 4. cùm superbiâ formæ elatus, cæteros contemneret, amore sui in fonte visi exarsit, & cùm sui compos esse non posset, in margine languens tandem in sui nominis florem converti meruit. *Dum sedare sitim properat*] in fonte videlicet. *Sitit ampliùs*] amore sui illîc visi. *Intrinsecus ardes*] æstu amoris. *Quàm melius*] .i. quantó. Sic Virg. in 7. *Tam magìs illa tremens, & tristibus efferа flammis, Quàm magis, &c. Nisi te sua fata tulissent*] imputat fatis, sed tamen immeritò, ut legitur apud Aul. Gel. lib. 6. cap. 2. *Hei mihi! quid damnant mortales numina cœli? Esse aiunt etenim per nos mala, cùm tamen ipsis Vecordi præter fatum sint mente dolores.* Multi ergò fatis imputant. Juven. *Hunc ego fati imputo.* Et alibi, *Fata regunt homines.* Et Manl. l. 3. *Fatì quoq; & vitas hominum suspendit ab astris. Sic felix aut triste venit per singula fatum.* Verùm fatum variè accipi solet: utcunq; tamen accipiatur, dicemus non imponere arbitrio

Sirenes. *Narcissus.* *Quàm.* *Fatum.*

arbitrio noſtro neceſſitatem, etiamſi fata viam inveniunt. *Conſilium poſt facta* eſt, inquit, *imber poſt tempora frugum*] bene ad ſuum inſtitutum convertit, nè non ruſticus putetur. Ut autem Maro inquit, *Dulce ſatis humor.*

Fort. *Una puellares inter pulcherrima turmas*
Virgo erat, alba comas, aliis procerior, annos
Nata quater quinos, vel circiter, ore nitenti,
Urbanis certare potens, & vincere, nymphis,
Aureolis radians guttis: ad tempora limbus
Ibat, & ad pectus clauſum velamen aheno
Claviculo, mediam fulgenti fibula ferro
Stringit in anguſtum, nova candicat inſtita lapſu
Linea rugoſo, pedibúſque allabitur imis.
Hanc puer ut vidit, periit, flammáſque tuendo
Hauſit, & in pectus cæcos abſorbuit ignes;
Ignes, qui nec aquis perimi potuêrè, nec imbre
Diminui, neque graminibus, magicíſve ſuſurris;
Oblitúſque greges, & damna domeſtica, totus
Uritur, & noctes in luctum expendit amaras:
Sæpe graveſcentem verbis compeſcere flammam
Nixus, & inſanum juvenis cohibere furorem,
Dicebam, Miſerande puer, quis te Deus iſtas
Miſit in ambages? ſed non Deus, imò Satanûm
Peſſimus ex illis, quos noctibus atque diebus
Ter tribus in terras fama eſt ex æthere lapſos.

Una puellares] Non attendens ad interlocutionem Fauſtinam, pergit Fortunatus, deſcribens puellam, cujus amore exarſit. *Nata quater quinos*] id eſt, viginti, quæ ætas ruſticis uxorem ad laborem expetentibus grata, cùm urbano junior placeat, ut in Eunuc. *Anni quot? Sedecim. Flos ipſe, &c. Urbanis nymphis*] id eſt, ſponſis, aut puellis pro nymphis habendis: eſt autem dativus, more Virgiliano, *Montibus in noſtris ſolus tibi certat Amyntas*: id eſt, tecum: & cum nymphis: ſed duriùs additur, *& vincere*, cùm ſequatur *nymphis*. Nam ſubaudire oportet *eas*. *Aureolis*] id eſt, parùm aureis, ſicut à *luteo luteolum* deduxit Maro. *Limbus*] id eſt, veſtis oblonga. *Aheno*] id eſt, æreo. *Claviculo*] id eſt, ſpintere.

Fulgenti

Fulgenti ferro] ex usu aut artificio, aut ex eo quòd album ferrum vocant. *Stringit in angustum*] ut gracilior habeatur: nam *siqua est habitior paulò, pugilem esse aiunt. Nova instita linea*] id est, fascia annexa stolæ. Sunt autem duo epitheta quæ Latina lingua refugit, nisi divisim construantur; sed tamen hæc tolerantur, quia perinde est ac si dicat, instita nova ex lino, quæ rusticis convenit. Nam instita lanea, & serica stolæ matronali congruit. *Allabitur imis pedibus*] id est, ad imos pedes defluit. Horatius sermonum 1. *Nil medium est, sunt qui nolint tetigisse nisi illas, Quarum subsutâ talos tegat instita veste:* est autem instita tenuissima fasciola, quæ Prætexta dicitur, ut inquit Acron ad dictum locum. *Lapsu rugoso*] id est, in plicas contracto. *Hanc puer ut vidit, perii!*] Maro; *Ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error! Flammáque tuendo*] id est, inspiciendo: hîc activè accipitur. *Ignes, ignes*] Bona & artificiosa repetitio. *Qui nec aquis*] Unde ædituus apud Gell. lib. 19. cap. 9.

Quid faculam præfers phiiros, quâ nil opus nobis?
Ibimus, hoc lucet pectore flamma satis.
Istam non potis est vis sæva extinguere venti,
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, nisi si Venus ipsa,
Nulla est quæ possit vis alia opprimere, &c.

Neque graminibus] id conqueritur Apollo apud Nasonem: *Hei mihi! quòd nullis amor est medicabilis herbis. Magicísve susurris*] id est, incantationibus, quæ obscurè remordente conscientiâ proferuntur. *Quis te Deus*] ex veteri consuetudine interrogandi. Nam hodie, cùm unum credimus Deum, ineptum esset, nisi abusivè, ut dixi, ex poëtico more inferos dicamus deos, & amorem, aut virtutes, & vitia. *In istas ambages*] id est, inextricabiles errores. *Sed non Deus*] Corrigit ergò quòd dixerat Deus; *Imò*, inquit, *Satanam pessimus*] à nominativo Satan, hujus Satanos, sicut Titan Titanos, Pæan Pæanos. Peccant ergò qui etiam Sataras Satanæ, mediâ brevi proferunt. *Ter tribus*] id est, novem noctibus, & totidem diebus ex novem choris Angelorum.

Dic

Dic, agè, ſi nôſti quenquam; reminiſcere, ſi quem
Videris hoc pacto diteſcere, ſurgere in altum,
Dilatare domum, majoribus horrea acervis
Complere, his ſtudiis extendere latiùs agros,
Multiplicare greges, acquirere paſcua bobus.
Inter tot populos, quot habet latiſſima tellus,
Sunt qui noſtra ferant menſis epulanda cruentis
Corpora, & humanos abſumant dentibus artus:
Sunt, inquam, quos tanta malis tot vexat Erinnys:
Sed nullum eſt tam immane genus, tam barbara nuſ-
Gens, quæ fœmineos non execretur amores. (quam
Hinc veniunt rixæ, veniunt & jurgia, & arma,
Sæpe etiam diræ multo cum ſanguine mortes.
Hinc quoque deletis everſæ mœnibus urbes.
Ipſæ etiam leges, rubríſque volumina loris
Clauſa vetant ſcelus hoc, & deteſtantur amores.
Vt leges audivit, ad hæc reſpondet Amyntas,
(Civis enim fuerat puer, & verſatus in urbe)
His monitis prudens & circumſpectus haberi
Niteris, & ſenſu tetricos anteire Catones.
Error hic, hæc paſſim ſapiens dementia regnat,
Ipſe ſibi blanditur homo, ſolérſque putari
Vult animal; tamen incautus ſibi multa tetendit
Retia, & in foveam cecidit, quam fecerat anté.
Liber erat, ſervile jugum ſibi condidit ipſe:
Pondus id eſt legum (vidi ipſe volumina) quas nec
Antiqui potuêre patres, nec poſſumus ipſi,
Nec ſervare ætas poterit ventura nepotum.
Aſpice quàm ſtulta eſt hominum prudentia: cœlum
Sperat, & eſſe ſibi ſedem inter ſydera credit.
Forſitan in volucrem moriens tranſibit, & altum
Spiritus aſſumptis tranabit ad æthera pennis.
Tunc ego, Quid latras? legum Deus autor, & ipſis
Non parere, ſapit magnam nimis impietatem.
Fauſt. *Grandia de magnis hæc ſunt certamina rebus.*
Fort. *Quid fuerim reris? quamvis pannoſus, & aſper*
Sim modò, tunc animo, tunc vi, tunc ore valebam:
Nec mihi ſeſe alius poterat componere paſtor.

Fauſt. *Nunc quoque ſi rectus vultu gradiare ſupino,*
Alter eris Marius, raſo ore videbere Carbo.
Fort. *Talia reſpondit ſic objurgatus Amyntas:*
Facto homini Deus invidit. Conceſſa voluptas
Viſa bonum nimis excellens, & vota repreſſit
Legibus inventis, ut equi ligat ora capiſtro,
Nè quocunquè libet flectat veſtigia, ſeſſor.
Quæ mea ſit, me cogit amor, ſententia, fari,
Liberáque ora facit: Qui non communicat uſum
Conjugis, invidus eſt: livorem excuſat honeſtas
Introducta uſu longi livoris iniquo.
Nam dum quiſque ſibi retinet ſua gaudia, nec vult
Publica, communis mos ac longævus honeſtas
Factus, & hunc morem fecit dementia legem.
Invida res amor eſt, res invidioſa voluptas.
Tunc ego non audens hominem contendere contra
Amplius, inſano rediens ab amante, receſſi.
Fauſt. *Cernis, ut hic malus affectus ſic lumina mentis*
Claudat, in errores ut ſponte feramur apertos?
Fort. *Cernis, ut à ſummo lividia nubila Baldo*
Se agglomerent? oritur grando: nè fortè vagantes
Tempeſtas deprèndat oves, diſcedere tempus.

Dic agè] Progreditur in deteſtationem amorum, quò illum avertat: facítque id quaſi ſatyricè, docens nullum eſſe amoribus emolumentum, nullúmque per eos diteſcere. *Sunt qui noſtra ferant*] Tyranni, qui ſanguinem & ſudorem pauperum abſumunt: aut ad Cyclopas & Læſtrygonas reſpexit, aut ad Ægyptios à Juvenale damnatos: ſed veriùs ad avaros, qui quicquid pauperes ſudore pariunt devorant. *Everſæ urbes*] ut Troja & aliæ (ut Hor. Ser. ſentit) multæ.

Nam fuit ante Helenam cunnus, teterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.

Tetricus. *Tetricos*] ſeveros & rigidos, à Tetricis montibus aſperis.
Anteire. *Anteire*] colliſio eſt, ſicut in *deinde, proinde, deeſſe*, fieri ſolet. *Catones*] duo nominati ſunt ſeveriſſimi; major ille
Catones.

Cen-

Censorius,& minor Uticensis. *Ipsæ etiam leges*] ut lex divina, *Non mœchaberis*: lex humana, ut lex Julia in adulteros. De qua Juvenalis, *Lex Julia dormit, &c. Quas nec Antiqui potuêre patres*] Sic beatus Petrus, Act. 15. *Nunc ergò quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? Sapiens dementia*] bona implicatio, sicut apud Juven. *Inter Socraticos notissima fossa cinædos:* cùm nihil sit magis repugnans, quàm Socraticum & cinædum esse: sed ut in Prol. Andr. dicitur, Multi *Faciunt uæ intelligendo, ut nihil intelligant.* Videntur ergò sibi sapientes, cùm sint dementes, iniquam in se ferentes legem. Hor. *Quàm temere in nosmet legem sancimus iniquam! Quam fecerat antè*] Sic Divid, *Incidit in foveam quam fecit. Forsitan in volucrem*] tanta est amantibus insania, ut etiam quæ fidei sunt irrideant. Graphicè ergò docet, quàm non sit sui compos quisquis amat. *Grandia de magnis*] nè decori personarum immemor videatur poëta, (videtur enim altior hæc disputatio, quàm ut rusticis conveniat) inducit alterum interloquentem quasi minus habeat fidei: unde Fortunatus, more senum qui se laudant, & sua tempora, (ut Nestor apud Homerum; unde Flaccus in arte, *Laudator temporis acti, Se puero*) dicit se in adolescentia fuisse præstanti ingenio, & prudentiâ magnâ præditum. *Quid fuerim veris*] id est, arbitraris. *Quamvis pannosus*] id est, veste multis panniculis consutâ, & crasso panno:—*& asper Sim modò*] id est, *pannis annisque obsitus*, ut inquit Comicus. *Nunc quoque si rectus vultu gradiare supino, Alter eris Marius*] Qui procerus erat, &, ut Appianus docet, vultu severo; qui ex vultûs diritate, cùm nihil loqueretur, satis proferre visus quàm ingentem machinaretur cædem. Papyrius autem *Carbo*, illâ tempestate, quâ cum juniori Graccho conspirabat, adhuc juvenis, seu imberbis erat: unde ait, *raso ore videbere Carbo*] alludens, ni fallor, ad carbonem, quo nihil nigrius. *Ut equi ligat ora capistro, Sessor*] id est, qui insidet equo. *Me cogit amor*] non ergò sui juris aut liberum se fatetur, sed amore coactum. *Qui non communicat usum Conjugis, invidus est*]

Reru. Pannosus.

Carbo.

vult errore & hæresi Nicolaïtarum, etiam conjuges debere communes esse, & per invidiam suam cuique datam, & legem Juliam in adulteros latam. Quæ res quia honesta visa, livorem excusat honestas. Honestatem autem introduxit longus, sed iniquus, inquit, usus: quæ omnia sunt ab insano & demente amatore dicta. Unde quam vidit, non maritali affectione amavit. *Invida res amor est*] id est, invidere faciens, quia nec regna parem, nec ferre Venus potest. *Liventia*] subnigra & densa à livore, qui est macula plumbei coloris, ex compressu facta. Tibull. *Tum succos herbásq; dedi, quis livor abiret, Quem facit impresso mutua dente Venus.* Et quia talem invidi contrahunt colorem, ideo lividi dicuntur; & livor, invidia. *Baldo*] .i. à monte vicino. Est autem futuræ Eclogæ parasceue, .i. præparatio.

ECLOGA III.

De insani amoris exitu infelici, inscripta AMYNTAS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Agricolæ duram sortem, miserique furores
Fortunatus & exitium deplorat Amyntæ.

Faustus & Fortunatus.

ILla hesterna ruens Baldi de vertice grando,
Fortunate, fuit nobis innoxia, divis
Gratia, nostrarum quibus est custodia frugum.
Sed, veluti ex illis veniens ait Harculus oris,
Veronensem agrum, pecudes, & ovilia sic est
Demolita, casas & pastoralia tecta
Sic evertit, ut agricolis spes nulla supersit.
Agricolis etenim pecus est substantia, & arva
His subjecta malis: grandis thesaurus in arca
Civibus est, quem nulla queat contundere grando,
Nulla pruina, gelu nullum, nullæ aëris iræ.
Fort. *Nescio quis ventos tempestatésque gubernat,*
Id scio, sed neque si scio, sat scio: sed tamen ausim
Dicere. Quid? vitâne ideo mulctabor in ipsa?
Numina si, ut perhibent, orbem moderantur ab alto,

Extimo

Extimo nil duros hominum curare labores.
Aſpice, quo tenuem victum ſudore paramus,
Quot mala pro grege, pro natis, pro conjuge paſtor
Fert miſer: infeſtis æſtate caloribus ardet,
Frigoribus riget hybernis; dormimus ad imbrem
Cotibus in duris, vel humi. Contagia mille,
Mille premunt morbi pecudes, diſcrimina mille
Sollicitant; latro inſidias intentat ovili,
Atque lupus, miléſque lupo furacior omni.
Vt manus aſſiduo detrita incalluit uſu,
Squaluit os, barba obriguit, cutis aruit æſtu;
Una repentino rapit omnia turbine grando.
Hoc ſuperi faciunt, quibus inclinamur ad aras,
Et quibus offerimus faculas, & cerea vota.
Neſcio quæ pietas & quæ clementia tantis
Cladibus involvat paſtores omnium egenos.

Illa heſterna ruens] Facto ex eventu paſtoribus colloquio, proſequitur Fortunatus infelices amores Amyntæ. Stylus, quia paſtoralis, facillimus eſt: quocirca breviſſimus ero. *Illa grando heſterna*] cujus meminit in fine præcedentis Eclogæ. *De vertice*] id eſt, ſummitate. Vertex enim dicitur ſummitas, à qua vertendum eſt, cùm altiùs ire nequeas, ut in capite & monte. *Vertex.* *Baldi*] Baldus mons eſt. *Baldus.* *Divis*] id eſt, ſanctis. *Harculus*] ruſtici nomen, quaſi *bonus cultor*, aut *arvicola*, aut *retiarius*: ἄρκυς enim dicitur *rete*. *Harculus.* *Eſt demolita*] id eſt, dejecit, proſtravit, calamitatem inferendo. *Demoliri.* *Caſas*] tuguria paſtoralia. Et proinde dicit, *paſtoralia tecta*. *Caſa.* *Agricolis etenim*] Ordo eſt, Et enim ſubſtantia, id eſt, poſſeſſio & peculium, eſt agricolis pecus, & arva. *Nullæ aëris iræ*] id eſt, tempeſtates, quaſi ab irato Jove, qui & aër dicitur, illatæ. *Ira aërii.* *Neſcio quis, &c.*] Ruſticè id dicit, ſed graphicè. Sunt enim ruſtici impatientes calamitatis, ità ut in proverbio ſit, *Qui ſua amittit, & ſenſus amittit*: unde & Æneas amiſsâ conjuge (quanquam ſummus alioqui deorum cultor) ait Æneid. 2. *Quem non incuſavi amens hominúmq; Deorúmque? Aut quid in everſa vidi crudelius urbe?* Et in Bucol. amiſſo nato, *Atq; Deos, atq; aſtra vocat crudelia mater. Vitâne ideo mulctabar*

in ipſa?] id eſt, anne ob id vivens puniar? id quoq; de more ruſticano. Nam illis durum non videtur, quod differtur malum, utpote poſt fata. *Numina ſi, ut perhibent*] Epicurei enim negabant: unde Maro in Bucol. *Nec curare Deum credis mortalia quenquam?* Lucr. *Nec bene promeritis capitur, nec tangitur irâ.* Hor. Serm. 1. *Credat Judæus apella, Non ego; namq; Deos didici ſecurum agere ævum.*

Apella. Judæum vocat *apellam*, id eſt, ſine pelle præputii, hoc eſt,

Securus. circumciſum. *Securum ævum*] .i. ſeorſum à cura mortalium. Unde Epicurus jactabat ſe levâſſe genus humanum duobus ſummè malis, metu, & ſuperſtitione Deorum: Metu quidem, quia dixit unum eſſe ſpiritûs humani & belluini interitum, & ità non eſſe metuenda, quæ poſt mortem eveniunt; Et ſuperſtitione, id eſt, anxiâ religione, cùm dii non curent mortalia. Sed utrumque impium & ſceleſtum eſt,

Extimo. omnem pietatem & religionem deſtruens. *Extimo*] pro exiſtimo: exiſtimo autem, .i. cenſeo & judico: per x plurimi ſcribunt.

Æſtimo. Æſtimo autem, id eſt, æris pretium conſtituo

Diſcrimen. & liceor, per æ & ſt. *Diſcrimina*] id eſt, pericula.

Miles. *Miléſq; lupo furacior*] miles dicitur quicunque ſtipendium belli gratiâ ſuſcipit. *Una grando*] Unde calamitas, quæ dicta eſt, quòd calamos, id eſt, culmos ſegetum terit. Eſt autem in ſermone multiplex pathos. *Quibus inclinamur*] adorando & ſacrificando, nutu. Sic Hiarbas Æneïd. 4. *Dicitur ante aras mediâ inter numina divûm, Multa Jovem manibus ſupplex orâſſe ſupinis.* Et infrà: *nos munera templis Quippe tuis ferimus, famámque fovemus inanem. Incalluit*] id eſt, calluit, hoc eſt, tumorem & duritiem induit. *Paſtores omnium egenos*] Æneïd. 1. *Omnibus exhauſtos jam caſibus, omnium egenos.*

Fauſt. *Fortunate, ſcelus nobis hæc omnia noſtrum*
Ingerit; ætherei ſcutentia judicis æqua eſt.
Fort. *Quod ſcelus? an fuimus Chriſti vitæ inſidiati?*
Fauſt. *Furgia, furta, iræ, Venus & mendacia, rixæ.*
Fort. *Quid meruêre boni? nec enim ſcelus obruit omnes,*
Et tamen una omnes pariter peſſundat Erinnys.
Fauſt. *Heu! neſcis: malè de ſuperis ſentire, nefandum.*
His igitur, quæ ſcire nefas, neſcire neceſſe eſt,

Poſt.

Posthabitis, curas iterum repetamus Amyntæ,
Quas sumus experti, quas ignorare negatum est.
Res vulgaris amor, studium commune juventæ.
Fort. *Mœror & affectus alii de cardine mentem*
Sæpe levant, animo sermo venit æger ab ægro.
Faust. *Intellecta licet, pro re, pro tempore, fari:*
(Sic habitus Cosmas sapiens) incognita nunquam.
Fort. *Fauste, sapis: notos igitur repetamus amores;*
Restat Amyntæos postrema in fata furores
Dicere, & in misero lacrymas impendere casu.

Fortunate, &c. Nè approbanda videatur sententia Fortunati, castigat eum Faustus, dicens illud notum verbum, *Omnia mala quæ patimur, peccata nostra meruêre. Ætherei sententia judicis æqua*] Augustinus enim docet occulta quidem esse interdum divina consilia, sed tamen nunquam injusta. Hoc Maro Æneid. 6. *Aut æquus amavit Juppiter.* & 10. Æn. *Rex Juppiter omnibus idem. Quod scelus?*] Graphicè exprimit rusticorum opinionem, qui sese insontes putant, dum capitalibus criminibus vacant. Respondet autem Faustus: Quæris quod scelus? *Furgia*] id est, contentiones quæ frequentes inter rusticos sunt; unde pro magno bono duxit Maro sepem, dicens, *Hinc tibi quæ semper vicino ab limite sepes, &c. Venus*] .i. luxuria carnis. *Quid meruêre boni?*] Non respondet ad hoc Faustus, aut quia festinat ad narrationem exitûs amorum Amyntæ, aut quia non decuit rusticum, quæ Theologorum sunt, enodare. Unde dicit nefas esse de factis Dei inquirere. Satis enim esse debet, quia Deus ità vult, qui nihil injustum velle potest. Ideóq; ubi divina est prçceptio, nulla debet esse percunctatio; ut Abraham nobis præclarè ostendit, dicente D. August. Nam filium non dubitavit mactare, in quo tamen propaginis promissionem acceperat. At si quæras cur boni cum malis puniantur: dicetur, tantùm temporaliter puniri bonos, ut plus mereantur; malos autem, ad vindictam. Est ità pretiosa in conspectu Domini, mors sanctorum ejus. Mors autê peccatorú pessima. *Nescire necesse est*] altiora te nè quæsieris: Mitte arcana Dei, &c. *Posthabitis*] .i. prætermissis, aut mino-

Furgia.

Venus.

Posthabere.

ris habitis; ut, *Posthabui tamen illorum mea seria ludo, &c. Posthabitâ coluisse Samo. Quas*] id est, cujusmodi sumus experti, quia hoc commune malum: *Semel insanivimus omnes. Mœror & affectus alii*] .i. affectiones & passiones & perturbationes. *De cardine*] id est, de stabilitate. *Sæpe levant*] id est, amovent. *Animo sermo venit æger ab ægro*] quia ex abundantia cordis os loquitur. Unde Flaccus in arte, *Format enim natura priùs nos intus ad omnem Fortunarum habitum, juvat, aut impellit ad iram, Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit. Pòst effert animi motus, interprete linguâ. Sic habitus Cosmas sapiens*] Cosmas (ut opinor) Medices, Florentin. ille ditissimus & memoratissimus pater Laurentii, & avus Petri Medicis hîc intelligitur. *In postrema*] id est, in ultima. *Fata*] id est, mortem usque. *Impendere*] id est, imperti ri. *In misero casu*] id est, infelici exitu.

Cardo.

Impendere.

Præteriens illàc parvo pòst tempore, rursum
Insanire hominem video, & miseratus amantem,
O iterum, dixi, mens inconsulta, veneno
Ebria fatali; populo jam fabula factus,
Non resipiscis adhuc? & adhuc in amore sepultus,
Te rapis atque tuos, pecus atque mapalia tecum,
Ut quondam moriens rapuit secum omnia Samson?
Quum senio curvatus eris, si fortè senectam
Fata tibi dederint, quis sustentabit inertem,
Somnolentum, inopem, cùm jam defecerit omne
Robur, & ingenium, sensúsque recesserit omnis?
Hæc tibi cuncta feret, nisi mors prævenerit, ætas.
Esto domi, vigila, observa, super omnia semper
Prospice, quò tendas; & quò venisse dolendum est,
Ire cave: discerne vias, hominémque memento
Non ad delicias, non ad muliebria natum
Blandimenta, levi tam pernicioſa juventæ.
Ipse ego, cui pecudes, cui lac, cui caseus, ægrè
Vitam ago: tanta agros omnes invasit egestas,
Tot duri rerum eventus, incommoda passim
Tanta, tot adversis totus convolvitur orbis.

Præteriens illàc] Principium narrationis, *Illàc*] id est,

per

per locum illum, ubi dixi Amyntam amore languentem jacere. *Parvo pòst tempore*] Sic Maro: *Respexit tamen, & multo pòst tempore venit.* Unde *pòst*, & *antè*, gratiâ excessûs, ablativum regunt cum suo, si volumus, casu; ut, post dictum diem parvo tempore: Sine autem casuali, videntur adverbia, ut *postea* & *antea*. *O iterum*] bonus est versus, quia in principio carminis monosyllaba vocalia non abjiciuntur, ut, *ô utinam, ô ego:* neque corripiuntur, sicut interdum in medio, ut in Buc. *Te Corydon, ô Alexi, trahit sua quemque voluptas. Mens inconsulta*] id est, imprudens, cui nihil est consilii aut pensi. Capitur enim *inconsultus* passivè pro eo cui non est datum consilium, ut Æneïd. 3. *Inconsulti abeunt sedémque odêre Sibyllæ:* & tamen *consulti* videntur, qui consilium dant, sed revera qui consuluntur sæpe, id est, à quibus ut prudentibus consilium petitur. Unde non solùm jurisconsultus, sed etiam juriconsultus dicitur, quasi in jure, aut de jure. *Inconsultus.*

Veneno Ebria fatali] id est, amore ad mortem ducente: est enim amor venenum, quia per venas it. Unde, *Vulnus alit venis:* nec tamen fato imputandum, sed nobis. Unde D. August. super illud, *Ego dixi, Miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi*, ait, Ego peccavi, non fatum, non fortuna. De hoc tamen plura jam diximus. *Populo jam fabula*] id est, argumentum fabulandi: non tamen dicit, *jam fabula facta*; quia ordo est, *factus jam populo fabula. Non resipiscis*] id est, iterum sapis, & ad sapientiam redis. *Pecus atque mapalia*] id est, casas & caulas: Dicuntur etiam sic à Virgilio; ut, *raris habitata mapalia villis:* & *magalia*, sed primâ longâ; ut Æn. 1. *Miratur molem Æneas magalia quondam. Rapuit secum omnia Samson*] ut Jud. 16. latè describitur: nota est historia. *Senectam Fata tibi dederint*] Qui enim (ut Seneca dicit) ad extremum fati pervenerit, senex morietur. Posuerunt antiqui multiplicem mortem: ut *fatalem*, quæ quatuor cursus Saturninos explebat, id est, centum & viginti annos; ultra quos fata, id est, deorum constituta, negabant posse vivere: Et *naturalem*, quæ tres explebat. i. 90. annos: Tunc enim natura deficit, dicitúrque *mors merita*, id est, pro merito, in remedium tot malo-

rum

rum quæ sequuntur concessa: & *fortuitam* ac *violentam*, quæ etiam in primo cursu contingere possit: quas omnes tangit Maro, Æneïdos quarto ad finem:

Nam quia nec fato, meritâ nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitóque accensa furore.

Hæc tibi cuncta ferat] Unde Flaccus in arte, *Multa ferunt anni venientes commoda secum: Multa recedentes adimunt.* De incommodis senectæ, vide Juven. Satyr. 10. In qua dicit, *Sed quàm continuis & quantis longa senectus Plena malis! Prospice, quò tendas*] .i. ad quem statum. Persius: *Est aliquid quò tendis. Et quò*] .i. ad quem statum. Ordo est, *& cave ire* [*eò*] *quò venisse dolendum est. Esto domi*] aut simpliciter dicit, aut quod Persius; *Tecum habita, & nôris quàm sit tibi curta supellex. Levi*] id est, facili & inconstanti. *Tot duri rerum eventus*] Licèt, ut Valla docet, in plurali frequentiùs dicatur *eventa*, genere neutro: tamen etiam *eventus* legimus, ut Æneïd. 6.--*cæcósque volutat Eventus.*

Accipe rem non auditam, non tempore factam
Præterito; sed quam lux hæc mihi protulit ipsi:
Ut mos, Autumno pecudes crescente totondi,
Mavè foro exposui lanæ venalia pondo
Sexaginta, hodie grande æs conflare putabam:
Vix vitam gregis eduxi, vix pabula possum
Mercari hybernis nivibus; quo cætera pacto
Sit victura domus, nondum mihi constat, Amynta.
Quisquis amat, dominæ munuscula mittat oportet.
Tu verò, cui vix tectum fortuna reliquit,
Sub quo luce habitat, sub quo pernoctat egestas,
Quid poteris cupidæ gratum donare puellæ?
Mittere mala decem, satis esse solebat amanti:
Purpurei flores, & raptus ab arbore nidus,
Gramen odoriferum, memini quo tempore magnæ
Credebantur opes: ventum est à gramine ad aurum.
Regia res amor est hac tempestate, recessit
Mos vetus, & quædam mala lex inolevit amandi.

Accipe rem non auditã] Continuat sermonẽ, quem ad Amyntã habuit; in quo quod Amyntę dicit, omnibus dicit, qui

qui ſimili capti ſunt morbo. Recitat ergò argumentum pro re excogitatum. *Non auditam*] quia falſa ſunt ſæpe audita. Unde Plaut. *Plùs valet unus oculatus teſtis, quàm auriti decem:* .i. unus qui ſe vidiſſe dicat, quàm decem qui ſe audiviſſe dicunt. *Autumno totondi*] alibi in Maio tondentur. *Sexaginta pondo*] .i. libras. *Mittere mala decem*] Virg. in Bucol. *Aurea mala decem miſi: cras altera mittam. Purpurei flores*] Idem: *Tibi lilia plenis Ecce ferunt Nymphæ calathis.* Sed id Amaſii poëtæ uberiùs dicunt. *Et raptus ab arbore nidus*] Idem: *Parta meæ Veneri ſunt munera: namq; notavi Ipſe locum aëriæ quò congeſsêre palumbes. Gramen odoriferum*] Idem: *Tum caſia atq; aliis intexens ſuavibus herbis, Mollia luteolâ pingit vaccinia calthâ. Credebantur opes*] unde, *Qui potuit violas addere, dives erat. A gramine ad aurum*] Ovid. *Melius nunc omen in auro eſt. Regia res*] .i. regalis, quod potiùs dicerem: ſed tamen & *morbum regium* vocant, qui regalem expetit ſumptum. *Hac tempeſtate*] hoc tempore turbulento. *Pondo.* *Regius.*

Talia ſuadenti torvo mihi rettulit ore;
Si cupis optatam mihi, Fortunate, ſalutem,
Da quod amo: noſtro hæc una eſt medicina dolori.
Cætera quæ memoras, mihi ſunt tormenta: revelli
Ex animo furor iſte nequit, mea pectora imago
Virginis obſedit, mecum eſt, mecum ítque redítque,
Excubat & dormit mecum; caput, oſſa, medullas,
Cor complexa, poteſt cum ſola excedere vita.
Ac veluti quoties aliena ex arbore ſecto
Surculus inſeritur trunco, natura duorum
Fungitur, & mixto coaleſcit corpore virga:
Sic dominæ dilecta mihi ſe immerſit imago,
Et fecit duo corda unum, duo traxit in unum
Pectora: ſenſus ineſt nobis & ſpiritus idem.
O me felicem, ſi, cùm mea fata vocabunt,
In gremio dulcíque ſinu, niveíſque lacertis,
Saltem animo caput hoc languens abeunte jaceret:
Illa ſuâ nobis morientia lumina dextrâ
Clauderet, & triſti fleret mea funera voce!
Sive ad felices vadam poſt funera campos,

Seu

Seu ferar ardentem rapidi Phlegethontis ad undam?
Nec ſine te felix ero, nec tecum miſer unquam.
O Dryades florúmque deæ, nymphæq; decentes;
O nemorum Sylvane pater, ſervate, precamur,
Collibus in veſtris gelidíſque in vallibus omne
Sylvarum ruríſq; decus: circundate ſaltus
Sepibus, & prohibete pecus, nè floribus obſit.
Iſta, precor, dominæ ſervate in funera noſtræ.
Tunc omnis ſpargatur humus, redolentia ſerta
Texite, quæ circa tumulum, ſupráque jacentem
Componantur heram: triſtes ad buſta puellæ
Pierides aderunt, & lamentabile carmen
Ore canent madido, ſignatáque verba relinquent
Iſta ſepulturæ, relegenda nepotibus olim:
HIC tegitur virgo, cui nil, quin diva vocari
Debuerit, deerat, niſi dura fuiſſet amanti.

Talia ſuadenti] Recitat reſponſum miſeri amantis, ſolam puellam depoſcentis, ut Charinus Terent. *Nihil aliud niſi Philumenam volo.* Bene dicit *ſuadenti*, & non *perſuadenti*, quia nihil efficit. *Furor iſte*]id eſt, quem tu commemorâſti, & dixiſti in me eſſe. *Excubat*] id eſt, Excubias agit, hoc eſt, vigilat mecum: Æneïd.4. --*Illum abſens abſentem audítq; vidétque.* Id quoque Phædria optat ſibi à Thaide fieri in Eunuch.--*ames me, me deſideres, Me ſomnies, me expectes, de me cogites, Me ſperes, me te oblectes, mecum tota ſis, &c. Caput*] unde furor in amante. *Oſſa, medullas*] Æneïd.4.---*eſt mollis flamma medullas Interea, & tacitum vivit ſub pectore vulnus.* Unde hîc addit, *Cor complexa*] Hinc enim dicitur cura, quòd cor urit. *Surculus*] id eſt, inſita quæ pullulat virgula. *Duo corda unum*]unde 1.Cor.6.*Et erunt duo in carne una.* Hîc autem non ex re, ſed ex affectione dicitur, quia nondum adhæſit: qui autem adhæret (ut ibidem dicitur) meretrici, unum corpus efficitur. *Et ſpiritus*].i.animus, quia Græcè ἄνεμος ſpiritus, ſeu ventus dicitur. *O me felicem*] graphicè exprimit affectionem miſerè amantis, cui dulce videtur in complexu amatæ mori. Virg.in Buc. *Hîc ipſo tecum conſumerer ævo. Illa ſuâ nobis, &c.*] Ex Ti-

Excubare.

Surculus.

Spiritus.

bul-

bul. ferè ſumptus locus, aut ex epiſt. Ovid. *Triſti voce nænias canendo. Sive ad felices campos*] .i. Elyſios. De quibus Æn. 6. *Devenêre locos & amœna vireta Fortunatorum nemorum ſedéſq; beatas, &c.* Nos paradiſum vocamus. *Phlegethon*] fluvius infernalis ab ardore dictus. *Nec ſine te felix ero, nec tecum miſer unquam*] Ex affectione, ut dixi, loquitur, non ex debito conſilio; itaq; non eſt putandum eam eſſe poëtæ mentem. Quod dico propter imperitos, qui non diſcernentes, quando ex ſua ſententia, & quando ex alterius introducti loquuntur poëtæ, indifferenter citant, quaſi ità ſenſerint. Maro autem ſentit etiam amores perdurare poſt fata, unde in eodem 6. Æn. *Curæ non ipſa in morte relinquunt.* Quin putavit eaſdem permanere affectiones, dicens, *Quæ gratia currûm, Armorúmq; fuit vivis, quæ cura nitentes Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos.* Juxta quod dictum eſt, *Qualem te invenio, talem te judico.* Et ità quia æterna eſt damnatis peccandi libido (non enim immutari poſſunt) meritò eſt æternum ſupplicium. Sed ad ruſticum redeamus Amyntam, cui inſanus amor non perſuaſit, quod Prophetæ divinitus perſuaſum erat, dicenti, *Non avertas faciem tuam à me, & ſimilis ero deſcendentibus in lacum. O Dryades*] id eſt, nymphæ arborum & præcipuè quercuum, quia δρῦς δρυὸς quercus dicitur. *Florúmque deæ*] quæ *Napeæ* dicuntur. *Nymphæq;*] ſcilicet aliarum rerum; ut montium, quæ *Oreades*; & fluminum, quæ *Naiades* dicuntur; & marium, quæ *Nereïdes*; & arborum quoque, quæ *Hamadryades. O nemorum Sylvane pater*] unde à ſylvis denominatus. Hic quoque adveniſſe dicitur ad Gallum amore pereuntem, à Virgilio in Bucolicis:

Venit & agreſti capitis Sylvanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quaſſans.

Unde dicit, *Servate, precamur*; quia nymphæ amare, & amari ſolent. *Servate*, inquit, *Decus*] id eſt ornatum florum & herbarum. *Nè floribus obſit*] Virg. Geor. 4. *Nec oves, hædive petulci Floribus inſultent, aut errans bucula campo Decutiat rorem, & ſurgentes atterat herbas. Iſta*] id eſt, veſtra domina. *Dominæ noſtræ*] ſic enim & Græci

Phlegethon. *Dryades.* *Napeæ.* *Oreades.* *Naiades.* *Hamadryades.* *Sylvanus.* *Domina.*

Græci & Latini, & Barbari uxores vocant. Unde Maro in Diris, *Quòd mea non mecum domina est. Circa tumulum*] Credebant enim in veteri superstitione beatas animas, quarum corpora molliter requiescerent. Unde Persius, *Nunc non cinis ille poëtæ Felix? nunc levior cippus non imprimit ossa? Laudant convivæ; nunc non è manibus illis, Nunc non è tumulo, fortunatâque favillâ Nascentur violæ?* Et Juvenalis, *Dii maiorum umbras tenuem & sine pondere terram, Spirantésque crocos & in urna perpetuum ver, Qui præceptorem sancti voluêre parentis Esse loco.* Et Martialis, *Sit tibi terra levis, mollíq; tegaris arenâ.* Ovid. *Ossa quieta, precor, tuta requiescite in urna: Et sit humus cineri non onerosa tuo.* Contrà imprecatur Tibullus: *O tu qui Venerem docuisti vendere primus, Quisquis es infelix urgeat ossa lapis. Tristes ad busta puellæ Pierides*] id est, Musæ. Juvenalis: *Pierides, prosit mihi vos dixisse puellas.* *Bustum* dicitur, quasi bene ustum, locus ubi urna condebatur. *Urna* autem ab urendo dicta, quòd ustorum teneret cineres. Ideo autem Romani, qui tunc, ut nunc faciunt, terrâ condere solebant corpora defunctorum, cœperant ea concremare, quia per bella & invidiam eruta videbant aliquando ossa: Diversitatem tamen hanc ex Philosophis ortam putant, ut qui ex terra potissimùm sumpta putarent, terræ mandarent corpora; qui ex igne, igni. *Lamentabile carmen*] *Næniam* funebrem, aut corpore nondum sepulto *Epicedium*, & eo sepulto *Epitaphium*. In Daphnide autem dicit Maro, *Et tumulo superaddite carmen. Relegenda nepotibus*] id est, minoribus aut posteris.

Bustum.
Urna.
Nænia.
Epicedium.
Epitaphium.

O virgo, si te tantus consumeret ardor,
Per centum Scyllas ad te, per mille Charybdes
Tranarem laturus opem: tu sævior hydrâ,
Me fugis: at culpæ nihil est in virgine; nam me
Nescit adhuc: si sciret enim, succurreret ultro.
Nec puto sub miti tam ferrea pectora vultu:
Signa tamen vultus fallaciæ; sub cute molli
Mens fera, sub blanda sunt corda immania fronte.
Alloquar, & faciam nostros intelligat ignes.
Si tamen illa meos vultus averterit, ibunt
In lacrymas oculi, triste in suspiria pectus. Ode-

Oderit illa licèt semper fugiátque sequentem,
Ista tamen (quocunquè ferar) me cura sequetur.
Ite procul medicæ, non sum sanabilis, artes:
Ite procul, magico qui (quod nec credere dignum est)
Carmine pallentes animas revocatis ab orco:
Ite procul, vanis precibus qui flectere divos
Creditis: adversum est, & inexorabile cœlum.
Me rapit impatiens furor, & juvat ire per altos
Solivagum montes, per lustra ignota ferarum.

O virgo, &c.] Sunt verba Amyntæ per apostrophen puellam absentem alloquentis. *Per centum Scyllas*] numerus finitus pro numero infinito. Scylla autem & Charybdis, pericula sunt maxima in mari Siculo; finguntur autem à poëtis esse monstra marina, ex puellis transmutata. Nam Scylla Phorci fuit filia: Charybdis mulier vorax. De Scylla dixit in Bucol. *Quid loquar? aut Scyllam Nisi aut quam fama sequuta, &c.* De Charybdi & etiam Scylla Æn. 3. *Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis Obsidet.* Et ità, quia, ut dixit Horatius in arte, *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, si caret arte:* ideo de eo, qui unum periculum evitans in aliud incidit, dici solet, *Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdim. Tu sævior hydrâ*] quam Hercules tandem exussit, cùm amputato capite illi semper bina repullulare videret. Erat enim lacus quem exussit, & locum fertilem reddidit; sed serpens aquatica fingitur. *At culpæ*] id amatorié. Nam semper amicas aut purgant, aut non credunt peccâsse. Unde ille, *Nec si mihi credere tantum. Signa tamen vultus fallacia*] sc. *sunt.* Juv. *Fronti nulla fides: quis enim non vicus abundat Tristibus obscœnis? Mens fera*] unde notus, sed minùs idoneus autor, *Omnis quæ nitido volucris plumescit amictu, Non est, si simulat, vera columba tamen. Sæpe sub agnina latet hircus pelle Lycaon, Súbque Catone pio perfidus ille Nero. Si tamen illa meos vultus averterit*] videtur Hypallage, ut sit, si averterit suos vultus à me. Id enim indignabundi faciunt. Æneid. 1. *Diva solo fixos oculos aversa tenebat.* Sed si accipiatur averto, sicut aversor

Averto. *Aversor.*

Avertor. sor & avertor accipi solent, pro eo, quod est per indignationem avertendo contemno, sicut Servius fieri posse asserit, qui dicit averto & avertor in una significatione declinati posse; dicitur recta loquutio, & non figurata, qualis est illa apud Boëtium, *Heu! heu! quàm surdâ miseros avertitur aure! &c.* Unde est frequentativum aversor, quo frequentiùs utimur. Ovid. in Fast. *Officióq; levem non aversatus honorem. Medicæ artes*] Unde Apollo apud Ovid. Metam. primo dicit, *Inventum medicina meum est, opiferq; per orbem Dicor, & herbarum subjecta potentia nobis: Hei mihi quòd nullis amor est medicabilis herbis! Nec prosunt domino quæ prosunt omnibus artes! Ite procul, &c.*] quia Romanis earum erat odiosa professio. Unde Æn. 4. *Magicas invitam accingier artes. Quod nec credere dignum est*] Unde de Pythonyssa quæ Samuelem excierat dubitant Theologi, an Samuelē revera, an nequam spiritum in illum transfiguratum; quod Augustinus potiùs asserere videtur.

Orcus. *Animas revocatis ab Orco*] .i. ab inferno urgente. Unde Orcus quasi urgus, à quibusdam dictus videtur. Sic in Bucol.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipse dedit Mœris, nascuntur plurima Ponto:
His ego sæpe lupum fieri, & se condere sylvis
Mœrim, sæpe animas imis exire sepulchris,
Atque satas aliò vidi traducere messes.

Vanis precibus] id est, impié: sed ex amentia amantium,

Solivagus. Epicuro tamen dignum. *Solivagum*] non in solo, sed solum vagantem. Soli autem sibi videntur amantes, dum sunt sine amata. *Per lustra*] per latibula, aut latebras. *Ignota*] scilicet hominibus, hoc est, invia. Æn. 4. de Didon. *Sempérq; relicta, Sola sibi, semper longam incomitata videtur Ire viam, & Tyrios desertâ quærere terrâ, Eumenidum veluti, &c.* Id autem nunc erat illi, & est nunc huic, futuræ mortis indicium.

Talia jactantem, verbis conabar amicis
Flectere: sed vultus nihil insanabile curat.
Illum per campos nox intempesta silentes,
Illum exorta dies inter dumeta videbat
Insomnem semper, rarò sylvestria poma

Car-

Carpentem, & potu contentum simplicis undæ;
Post longos gemitus, exhaustáque lumina fletu
Assiduo, post lamenta & convulsa frequenti
Pectora singultu, moriens finivit amores.
Exanimum corpus tumuli sine honore relictum,
Nocturnæ absumpsêre feræ, volucrésque diurnæ.
Faust. *Heu funesta lues, fatalis machina, passim*
Corda venenatis penetrans humana sagittis,
Æquiparans hominem pecudi! Quæ pocula Circe?
Quæ pejora unquam potuit dare philtra Calypso?
Quæ Styx? quis Phlegethon gravior? quæ major Erin-
O stulti, quicunq; Deum dixistis Amorem! (*nys?*
Num natura nocens Deus est? ubicunque locorum
Sit Deus, est homini clemens, innoxius, æquus.
Fort. *Heu miserande puer, tenerâ sublate juventâ!*
Quæ tibi nascenti luxerunt sydera? quæ tam
Noxia pars cœli est, ut te, nil tale merentem,
Læserit, & primis infortunârit ab annis?
Nec tamen omnino cœlum tibi defuit; omne
Carmen, & argutis quicquid modulamur avenis,
Doctus eras: nisi te mors immatura tulisset,
Dignus eras hederis, dignus Parnasside lauro.
Nec melius cecinit pugnas, ac tristia bella,
Hordea, & agrorum cultus, & pascua noster
Tityrus, à magno tantum dilectus Alexi.
Namque tibi præcox animi solertia, nobis
Cognita jampridem, magnam producere frugem
Cœperat; & specimen tuleras virtutis & artis
Non vulgare tuæ: poteras jam gloria dici
Ruris, & ætatis decus indelebile nostræ.
Te Padus, & noster lugubri Mincius ore,
Cum Nymphis flevêre suis, ut Thracius Hebrus
Orphea: te tristes ovium flevêre magistri,
Ut Daphnim luxisse ferunt: te pascua & agri
Undique, & audita est totis querimonia campis.
Spargite pastores tumulum redolentibus herbis,
Atque sacerdotum cantus, ac thura quotannis
Dicite, & æternam requiem cantate poëtæ.

Fauſt. *Tu tamen arva tenes patriæ melioris, & altum*
Incolis Elyſium, nos hîc te flemus Amynta.
Fort. *Flendum hodie nobis fuerat: nam triſtia nocte*
Neſcio quæ mœſtis cernebam inſomnia formis.
Sed jam veſper adeſt, & ſol ſe in nube recondens
Dum cadit, agricolis vicinos nuntiat imbres.
Cogere, & ad caulas pecudes convertere tempus.

Talia jactantem] Fortunati eſt in ſua perſona loquentis, & impietatem atque amentiam Amyntæ damnantis. Æneïd. 1. *Talia jactanti, &c. Verbis amicis*] id eſt, quæ amicos decent. Eſt enim amicus, a, um, adjectivum. Unde amicior & amiciſſimus leguntur. *Conabar*] id verè, quia ſine effectu conamur. *Sed nihil*] id eſt, nulla res. *Curat*] id eſt, purgat vulnus inſanabile. Nullum tamen eſt in moribus tale ante ſuprema fata. Aut *vulnus inſanabile nihil*] id eſt, nihili curat verba. *Inter dumeta*] ubi dumi & vepres creſcunt. *Inſomnem*] id eſt, nullum ſomnum admittentem, quod miſerè amantium eſt. Æneïdos quarto: *At non infelix animi Phœniſſa, nec unquam Solvitur in ſomnos, oculiſve aut pectore noctem Accipit.* *Sylveſtria poma*] In ſylvis naſcentia. *Exhauſtáque lumina*] id eſt, oculos exhauſtos. *Moriens finivit amores*] Unde & Comicus, *Hanc niſi mors mihi adimet nemo.* Dixit tamen Maro, *Curæ non ipſa in morte relinquunt.* *Sine honore tumuli*] id eſt, inſepultum. *Fatalis machina*] Alludit ad equum Trojanum, de quo Maro Æneïdos ſecundo, *Scandit fatalis machina muros.* *Fatalis* igitur *machina*] id eſt, inſtrumentum ad exitium fatale ducens. *Æquiparans hominem pecudi*] unde fictæ ſunt transformationes, quas Circe in ſocios Ulyſſis exercuit. Pſalmiſta: *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit*, &c. *Philtra*] id eſt, amatoria pocula ad amorem inducentia. Circe autem & Calypſo ex Odyſſea Homerica notiſſimæ ſunt, ad quas Ulyſſes appulſus dicitur, &c. De Circe quidem Solis filia ad principium 7. Æneïd. plura videbis. Calypſo autem, autore Heſiodo, Oceani & Tethyos, aut, Homero judice, Atlantis filia, inſulam à ſe denominatam, in mari Ionio tenuit, ad quam Ulyſſ. ut à Circe diſceſſerat nau

Curare. *Inſomnia.* *Lumina.*

naufragus pervênit, & amatorio illectus, septem annos permansit, vixque divelli potuit. *Philtra* autem dicuntur, quia Philos amator dicitur, pocula, aut carmina, aut alia ad amorem inducentia. *Philtra.* *Quæ Styx?*] infernalis palus à tristitia dicta. *Phlegethon*] fluvius ab ardore denominatus. *Phlegethon.* *Erinnys*] dicitur furia. *Erinnys.* *Num*] id est, nunquid, *natura nocens*] Physicè hoc dicit. Nam virtutes naturales, deos dicebant. Unde Plinius lib. 2. naturalis hist. *Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit, fragilitatis suæ memor, ut portionibus quisque coleret, quo maximè indigeret, &c.* Vim ergò amoris, Cupidinem genere masculino, quia deum, dicebant. *Quæ tibi nascenti luxerunt sydera?*] iterum fatale putat. Vide ubi de fato loquuti sumus. *Cœlum defuit*] id est, benigna influentia cœli. *Doctus erat*] Quemvis ergò sui temporis doctum deflet, secutus Maronem in Daphnide. *Mors immatura*] id est, ante maturitatem veniens. Id enim dicitur immaturum, quod nondum est maturum. *Immaturus.* Præcox autem, quod ante tempus maturum, quasi præcoctum & præcoquum. *Præcox.* *Illud autem* (inquit Quintilianus) *præcox ingenium haud temere ad frugem pervenit: quia præcoci ingenio præditi, aut citò moriuntur, aut studia deserunt.* *Dignus eras hederis*] quibus coronantur poëtæ, eò quòd sunt in tutela Liberi patris, qui eis coronatus ex India rediit. *Hedera.* Horatius: *Me doctarum hederæ præmia frontium, Diis miscent superis.* Persius: *Quorum imagines lambunt hederæ sequaces.* Juven. *Ut dignus venias hederis, & imagine macta.* Virg. in Bucol. *Atq; hanc sine tempora circum Inter victrices hederam tibi serpere lauros.* Et iterum: *Hederâ crescentem ornate poëtam. Dignus Parnasside lauro*] i. in Parnasso monte Phocidis Bœotiam versus Musis & Apollini sacro, nascente. *Parnasiis.* *Parnassius.* Est ergò Parnassis Patronymicum à patria sumptum. Sed hîc pro nomine patrio ponitur, quasi sit Parnassica. *Nec meliùs cecinit pugnas*] ut in Æn. *Et agrorum cultus*] ut in Geor. *Et pascua*] i. pastores, ut in Bucol. Nam etiam pascua in Geor. dicit. *Noster*] id est, nostras; hoc est, Mantuanus. *Tityrus*] id est, Virgilius, qui se per Tityrum in primo Bucolico carmine

significavit. *A magno Alexi*] id est, Augusto. *Præcox solertia*] quia ante barbam. *Et specimen tuleras*] scilicet præ te, aut *abstuleras specimen*] i. ornamentum. *Non vulgare*] id est, egregium. *Cum Nymphis flevêre.* Sic Maro de Daphnide in Daphnide. *Ut Thracius Hebrus*] scilicet fluvius. *Hebrus.* *Orphea*] scilicet flevit, ut quarto Georgicorum innuit poëta. *Ut Daphnim*] de quo in Bucolicis Virgilius latè: *Spargite pastores*] Sic in Daphnide, *Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras Pastores; mandat fieri sibi talia Daphnis: Et tumulum facite.* Et hæc pro Epicedio sunt, quod canitur ante inhumationem. Sequentia, Epitaphii, quod post inhumationem canitur, vicem habent. *Tu tamen arva tenes*] Hoc quidem videtur minùs quadrare superioribus. Nam cùm furor & amentia, atque impietas in superos, & vilipensio legum in Amynta fuerit; & ità mortuum, nec pœnituisse significaverit; non videtur congruè dicere, *& altum incolis Elysium*] id est, paradisum. Sed purgari potest, tum quòd pastoribus hæc dicuntur, tum quòd asserendo Elysium incolere, tacitè pœnitentiam egisse significat. *Insomnia.* *Cernebam insomnia*] Phantasmata nocturna, quasi futuræ lacrymationis prognostica; idq; ex superstitione rustica. *Vicinos nuntiat imbres*] Georgicorum primo: *Sol quoq; & exoriens, & quum se condet in undas, Signa dabit: solem certissima signa sequentur, &c.* Sed illîc de ortu dicit, quod hîc de occasu. Addit enim;

Ille ubi nascentem maculis violaverit ortum,
Conditus in nubem, medióq; refulserit orbe,
Suspecti tibi sint imbres.

Cogere, & ad caulas] id est, ovilia. Virgilius in Sileno: *Cogere donec oves stabulis, numerúmq; referre Jussit. Tempus cogere*] pro cogendi, Græca loquutio, ut:

Et jam tempus, equûm fumantia solvere colla.

ECLO-

De natura mulierum, inscripta ALPHUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Amissum memorat caprum, puerique furorem
Janus, & ingenium notat hinc Alphus muliebre.

Alphus & Janus.

JAne, caper (video) macer est tuus: esse solebat
Acer, & elatis in cœlum cornibus ire.
Nunc dejectus humi, flaccis piger auribus herbam
Olfacit, & summis attingit gramina labris.
Janus. *Languet, & ex isto languore facetia surgit:*
Quæ, quoties memini, risum ciet; edita nondum est:
Edita cùm fuerit, totus mirabitur orbis.
Alph. *Jane soles narrare sales lepidissimè, & ore*
Suaviloquo: dic ergò tuus cur langueat hircus.
Janus. *Res non ficta, deus testis, sed facta recenter:*
At dulce id facinus non est narrabile gratis.
Quid pretii sperare licet? quæ dona reporto?
Alph. *Jane, ubi congessit nidos Philomena, docebo.*
Janus. *Qui leviter spondet, promisso eludit inani.*
Alph. *Qui non credit, inops fidei: sed pignore tutum*
Te faciam, duo tela meâ deprome pharetrâ.

Jane, caper] Principium hujus Eclogæ ex macie capri captat occasionem facetæ narrationis de pastore mercenario, qui captus amore puellæ, in foveam feris positam incidit: ubi inventus & à vicinis rusticis extractus, furorem amoris non destituit: occasione cujus, graphicè mulierum ingenia describuntur. *Macer est*, qui *solebat esse acer, & elatis, &c.* Unde quod in Hecyra de hominibus dicitur, etiam quibusdam belluis competit: *Profectò hoc sic est, ut puto: omnibus nobis ut res dant sese, ità magni atque humiles sumus. Flaccis auribus*] id est, auriculis laxis & pendentibus, quia mollibus. *Herbam olfacit*] id morbi indicium est. *Risum ciet*] id est, excitat, à *cieo* secundæ conjugationis; est enim præsentis temporis. *Totus mirabitur orbis*] Rusticâ jactantiâ & garrulitate hoc dicit:

nam si ex persona poëtæ dicatur, verè illi dici posset, *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.* Quid enim mirum, si rusticus imprudens in foveam cecidit? *Fane soles narrare sales*] id est, non insulsos apologos. *Ubi congessit*] Latiniùs Maro: *Namq; notavi Ipse locum, aëriæ quò congessêre palumbes.* Nam quæ ferre aut tendere ad locum significant, ut *convenio, confluo, congero,* adverbium ad locum desiderant, & non in loco: Potest tamen dici, *Ubi congessit*] id est, concinnavit & constituxit, postquam allata fuit materies. *Qui leviter spondet*] proverbiale est: nam ferè usu venit, ut, qui citò promittunt, difficulter promissa exhibeant, & è converso. *Qui non credit*] Alio proverbio ex arte Rhetorica respondet: *Qui non credit, inops est fidei*; quia qualis quisque est, talem judicat quemlibet: & ità, qui fidus non est, neminem fidum existimat. *Deprome*] id est, exime. *Duo tela*] id est, duo spicula, aut duas sagittas, quæ sunt pastoribus apta. Virg. *Cùm Daphnidis arcum Fregisti & calamos.*

Telum.

Jan. *Incipiam, Nymphæ Parnassides, ora movete,*
Et memorate mei dira infortunia capri,
Ac Philomenæos Alpho concedite nidos.
Conductus mercede puer, præfectus ovili,
Assiduè pascebat oves, caprum atq; capellas.
Servitium nobis pueri fuit utile, donec
Virgine conspectâ, quæ tum huc veniebat aquatum,
Tabuit: ex illo vecors jam tempore factus,
Frigidiùs curare gregem, contemnere caulas
Cœpit, & exhausto subvertere cuncta cerebro.
Quum sopitus erat, poterat vigil esse videri.
Nugabatur enim quando vigilabat, inerti
Corporis officio, solvebat somnia mente.
Hunc ergò in saltu ludens per cornua caprum
Viminibus validis inter dumeta ligârat,
(Quarta dies hodie) tentans an vincula possit
Vincere cervice, ac præduræ robore frontis.
Quæsitum interea nidos nemus omne pererrat.
Corda subit virgo, dilecta recogitat ora;
Ora, sinus, & quæ fari pudor, omnia volvit.

Lux fugit interea, capri redit immemor, altâ
Nocte recordatus surgit, pavidúsq; per umbras
Dum graditur, ruit in foveam, quæ fronde salignâ
Captandis obducta feris & stramine sicco,
Instar erat putei fundo irremeabilis alto.
Est caper in vinclis, puer est in carcere, pastor
Nullus oves curat: jam tertia luxerat hora.
Miror, oves refero ac numero: caprúmq; requirens,
Obstupeo; puerum clamo, magalia lustro.
Vera loquar: magicis nè fortè liquoribus unctus,
Extimui, ascenso migrâsset in aëra capro:
Namque striges tali fama est ope, nocte vagantes,
Ad quædam longinqua procul convivia ferri.
Attonitus tandem pecudes ad pascua duco.
Dûmq; nemus subeo meditans mecum, ecce, per umbras,
Ecce, procul caper in dumis strepit, atque reluctans
Cornibus adversis contra sua vincula pugnat.

Incipiam] Sic Æneïdos secundo, *Incipiam: Fracti bello*, &c. *Nymphæ Parnassides*] id est, Musæ Parnassum frequentare solitæ. *Ora movete*] Virg. *Pandite nunc Helicona deæ, cantúsque movete.* Sed quia præcipitur ab Hor. in arte, *Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus Inciderit*; videbitur quibusdam non apta invocatio, quia non debet deus invocari aut induci ad difficultatem dissolvendam, nisi res tanta sit, ut opibus humanis fieri aut geri nequeat. Verùm poëtæ aliquando ridiculè, aliquando juxta æstimationem invocantis invocationem faciunt: Unde Juvenal. descripturus Rhombum, dicit Satyrâ quartâ, *Incipe Calliope, licet hîc considere, non est Cantandum, res vera agitur: narrate puellæ Pierides: prosit mihi vos dixisse puellas.* Hoc autem ridiculè dicit: hîc verò loquitur rusticus, cui quam dicturus est res summam difficultatem habere visa est. Unde priùs dixit, *Totus mirabitur orbis. Philomenæos*] quos Philomena congessit. *Conductus*] ergò mercenarius. *Servitium*] id est, famulatus. *Tabuit*] i. lentâ tabe exhaustus est. *Vecors*] i. pravi, aut perversi cordis. *Frigidiùs*] i. negligentiùs, sicut in re diligenti dicit per contrarium Maro, *Fervet opus. Exhausto cerebro*] nimiâ

Servitium. *Tabescere.* *Exhaustus.*

nimiâ solicitudine effœto. *Quum sopitus erat*] id est, somno obrutus, *poterat videri esse vigil. Nugabatur enim*] id est, secum inaniter loquebatur: Hor. *Nescio quid meditans nugarum.* Persius: *Nugari solitos. Ludens*] id est, ad ludum, ut curam animi premeret. *In saltu*] in pascuis ubi pecudes saliunt. *Tentans*] id est, periculum faciens. *Quæsitum pererrat*] id est, pererrando it quæsitum; non enim construitur prius supinum sine motu, saltem latente. *Et quæ fari pudor*] scilicet *est:* id est, gremium; & infra gremium pudenda. *Fronde salignâ*] id est, salicum foliis. *Obducta*] id est, obstructa in superficie. *Captandis feris*] id est, ad captandas feras. *Jam tertia luxerat hora*] scilicet posterioris diei. *Refero*] Recenseo, aut separo. *Magalia*] id est, casas, & tuguria. *Striges*] sortilegæ, & magicis utentes. *Ad quædam longinqua*] Id enim sibi persuadent dæmonibus illusæ. *Ecce*] quasi diceret, Præter spem.

Terruit incautum subitò feralis imago,
Et nil tale ratum: firmato pectore tandem,
Nosco animal; subiénsque rubos, seco vincula runcâ.
Serò domum rediens, video per pascua longè
Turbam exultantem risu juveniliter alto.
Ut propè constitimus, méque agnovêre, salutant,
Et, Tuus, ecce, aiunt, puer hic, ô Jane, luporum
Erutus è foveis, dum nocte perambulat agros,
Incidit in casses. Et sic inventus uterque,
Et caper, & pastor. Caper hæc incommoda passus
Languet adhuc: puer imprudens, insanior hirco est.
Virgo superbivit mox, ut se audivit amari;
Et pueri simulans curam ignorare, pudorem
Fingit, ut ad formam faciat pudor; ora sinúmque
Ornat, & in terram versis incedit ocellis,
Callida vulpinâ rem simplicitate gubernat.
Hæc studia, hi casses, hæc sunt mulieribus arma.
Ille suâ sperans Galateâ aliquando potiri,
Contemptâ mercede, suos sectatur amores.
Propterea plaustro, stivâ, bobúsque relictis,
Ad pastoris opus redeo: subjecta furori

Ista juventutis levitas rura omnia vexat.
Terruit incautum] Rem prosequitur. *Feralis*] id est, ter- *Feralis.*
ribilis ut fera; id est, mors. Nam si dicatur *imago feralis*, id est, ipsius feræ, non videtur ratio carminis stare: nam *fera* primam corripit, *feralis* producit. Æneïdos quarto: *Soláque culminibus ferali carmine bubo. Incautum Et nil tale ratum. Firmato pectore tandem, nosco animal*] scilicet ubi propiùs accesseram. *Seco*] id est, abrumpo vincula quibus in vepribus alligatus erat. *Incidit in casses*] in *Casses.*
foveam, in laqueos. Ovidius: *Incidit in casses præda petita meos. Virgo superbivit*] Principium principalis narrationis. *Et pueri simulans curam ignorare*] Non simulans curam, sed dissimulans se ignorare curam, scilicet amorum. Nam simulamus, id quod non est, esse: dissimula- *Simulare.*
mus, id quod est, non esse. *Pudorem fingit*] id est, simu- *Dissimulare.*
lat, & fallaciter præ se fert. *Ora sinúmque*] in quibus est muliebris species. *In terram versis*] id enim pudicas decet. Unde Æneïd. primo, *Tum breviter Dido vultum demissa profatur. Hæc sunt mulieribus arma*] *Mulieribus* naturâ antepenultimam corripit, sed necessitate producit. Lucanus: *siqua Deûm soboles, siqua est mulieris origo. Suâ Galateâ*] puella lactea, sed rustica. Unde Maro, *Galatea.*
Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat, Nec spes libertatis erat, nec cura peculî. Contemptâ mercede] scilicet quam à Jano acceperat. *Ista*] scilicet vilis. *Levi-* *Levitas.*
tas] id est, inconstantia propter amores & leves mores.
Alph. *Quod nequit ingenium, casus facit: ô stupor! ô sors*
Ingeniosa! ô res risu celebranda bimestri!
Jane, fides servanda, tibi Philomena laborat.
Sed quod tam vafro memoras de virginis astu,
Rettulit in mentem, quæ psallere sæpe solebat
Carmina fœmineis olim de fraudibus Umber.
Janus. *Dic, Umbri, dic, si quid habes, meditare parumper*
Et verba & numeros; Umbri est memorabile carmen.
Alph. *Est, ut ais, sed non gratis memorabile carmen.*
Quas referes grates? & quid mercedis habebo?
Janus. *Accipe, promissis absolvo, & spicula reddo.*
Alph. *Dum vado ad ventrem post hæc caretta levandum,*

Fane, meum tu coge pecus, nè vitibus obſit.
Janus. *O aries, aries, qui tortis cornibus atrum*
Dæmona præſentas, ſemper vineta ſubintrans;
Non ſapies, donec foſſâ tibi lumina fronte
Eruero. Non ſunt porrecta in jugera centum
Paſcua ſat, niſi pampineos populeris & agros?
Quod nequit ingenium, caſus facit] Interloquitur Alphus, nè unius ſermo faſtidio ſit. Senſus autem eſt, Multa quæ per ingenium excogitare nequeas, caſu in mentem veniunt.

Bimeſtris. *Riſu bimeſtri*].i. duos menſes durante. *Tibi Philomena laborat*].i. nidificat. Unde Maro, *Sic vos non vobis nidificatis aves.*

Umber. *Fœmineis de fraudibus Umber*] homo ex Umbria. Sunt qui Antonium Campanum intelligant. *Dic, Umbri*] Ordo eſt, *Dic, dic*, inquam, *ſi quid habes Umbri*].i. de Umbro aut de carminibus ejus. Virg. *Quin age, ſi quid habes, in me mora non erit ulla.* Et iterum: *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.*

Meditari. *Meditare*] exerce, experire. Virg. *Sylveſtrem tenui muſam meditaris avenâ. Et verba & numeros*] Idē: *Numeros memini, ſi verba tenerem. Non gratis*].i. non ſine mercede. *Promiſſis*] ſc. Philomenæ pullis. *Et ſpicula*].i. ſagittas. *Dum vado ad ventrem*] Hoc profectò nimis ruſticè, tametſi ruſtico congruit; facit tamen poëta ad exprimendum morem ruſticum. *Tu coge*].i. compelle in unum nè divagetur. Virg. *Tityre coge pecus. Nè vitibus obſit*] depaſcendo pampinos aut uvas decutiendo. *O aries, aries*] Alloquutio ruſtica pecus. Sic Maro ad arbores: *Et vos ô lauri carpam, & te proxima myrte, Sic poſitæ quoniam ſuaves miſcetis odores.* Non abjicitur autē, nec corripitur, *ô*, quia vox monoſylla in principio carminis poſita. *Atrum Dæmona*].i. ſpiritum malè callidum, qui, cùm pingi verè non poteſt, cornutus tamen pingitur. *Non ſapies*].i. non eris ſapiens & fugitivus malorum, *donec ego eruero tibi lumina*].i. oculos, &

Lumina. Populari. *fronte foſſâ*].i. perforatâ & excavatâ, evulſis oculis. *Populeris*].i. depræderis, ſpolies. *Et*].i. etiam. *Agros pampineos*.i. vineas, in quibus vites ſunt, quarum frondes pampinos vocamus. Dicitur etiam *populo*: Virg. in Æneïd. *Non aut Libycos ferro populare penates Venimus, &c.*

Alph. *Jane, recordatus redeo: sed plurima forsan*
Nondum nota tibi referam: cognoverat Umber
Omnia, quæ fas est homini perdiscere: cœlos,
Sydera, tellurem, ventos, mare, flumina, fontes.
Viderat & Rhodopen, atq; alta Ceraunia, & Ossam,
Gallica regna, Ararim, Rhodanũ, Tiberimq;, Padúmq;:
Attica Romanis referebat carmina verbis,
Ore utroq; potens, & linguâ primus utrâq;.
Hunc unum nobis invidit Græcia, & ipsi
Arcades, & Thracum saltus, & Thessala Tempe.
Si quid erit quod fortè velis tibi notius esse,
Candidus, illius semper documenta secutus,
Non procul hinc: hæc ille tenet, nos ille docebit.
Sed jam septiforem flatu experiamur avenam.
Antè tamen Nymphæ, precor, ut Libethrides adsint;
Præsertim quæ plus meminisse Polymnia fertur.

Jane, &c.] Purgatâ alvo redit ad narrationem. *Viderat*] Hac Periphrasi videtur Gregor. Tifernatem dicere, qui eâ tempestate vixerat. Nam γρηγορέω significat vigilo: Vigilantis est autem multa videre. *Viderat & Rhodopen*] id est, Thraciam, ubi Rhodope mons est: *Rhodope.* *atq; alta Ceraunia*] montes Epiri à fulminibus dictos. *Ceraunia.* *Et Ossam*] montem Thessaliæ. *Ararim*] qui à Lugdunensibus nunc *Sogona* dicitur. Uterque autem, tam Arar seu Araris, quam Rhodanus, Lugdunum confluit; ad *Ossa.* *Araris.* cujus confluentem erat olim illa ara de qua Juven. *Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram. Tyberim*] fluvium Hetruriæ, qui Romam perfluit. *Padum*] fluviorum *Tyberis.* *Padus.* regem in Italia, in mare Adriaticum ex Alpibus inferioribus incidentem. Unde Homerus Eridanum, qui & Padus dicitur, ex inferis ad superos tendere dicit. *Attica*] est, Græca, & potissimùm Attica, quia Attica lingua è quinq; Græcorum linguis cultissima est. *Romanis*] .i. Latinis verbis: nam aliter ea non intellexisset rusticus. *Ore utroque*]& Græco sermone & Latino. *Et primus*].i. perissimus utrâq; linguâ. *Hunc unum nobis invidit Græcia*] est, invidè nobis esse conspexit, cùm similem non haberet: quod in vita Antonii Campani etiam de Turcis com-

commemorant: verùm hîc Tifernatem intelligam. *Et ipſi Arcades*] *ipſi* emphaſim habet, quaſi dicat peritiſſimi muſici, *Et cantare pares & reſpondere parati. Et Thracum ſaltus*] ubi Orpheus, Amphion, aliiq; complures verſati ſunt vates. *Et Tempe*] .i. amœniſſima loca Theſſaliæ, quibus etiam muſicus chorus verſatus eſt. *Candidus, illius, &c.*] Per *Candidum* credo poëtam intelligi, cujus exterior veſtis, ut Carmelitis cæteris, & mens ferè candida eſt. *Hæc*].i. documenta Umbri. *Sed jam ſeptiforem*] id eſt, ſeptem foramina habentem. Virg. *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula. Libethrides nymphæ*] .i. Muſæ, aut Libethrum, locum quendam in Thracia; aut Libethram, fontem in Magneſia regione Theſſaliæ adjuncta incolentes. Maro: *Nymphæ noſter amor Libethrides, &c. Præſertim quæ plus*] ſubaudi, cæteris: alioqui dixiſſet, plurimum. *Polymnia*] à πολὺ .i. multum, & μνεία .i. memoria, cujus filiæ Muſæ ſunt. Dicitur etiam *Polyhymnia*, .i. multorum hymnorum, ſeu laudum. Hor. *Nec Polyhymnia Lesboum refugit tendere barbiton.*

Tempe.

Septiforem.

Libethrides.

Polymnia.

Fœmineum ſervile genus, crudele, ſuperbum,
Lege, modo, ratione caret: confinia recti
Negligit, extremis gaudet, facit omnia voto
Præcipiti, vel lenta jacet, vel concita currit
Fœmina: ſemper hyems, atque intractabile frigus,
Aut canis ardentes contriſtat ſydere terras:
Temperiem nunquam, nunquam mediocria curat;
Vel te ardenter amat, vel te capitaliter odit.
Si gravis eſt, mœret torvo nimis hernica vultu.
Si ſtudeat comis fieri, gravitate remiſſâ
Fit levis: erumpit blando laſciviа riſu,
Et lepor in molli radiat meretricius ore.
Flet, ridet, ſapit, inſanit, formidat, & audet,
Vult, non vult, ſecúmque ſibi contraria pugnat,
Mobilis, inconſtans, vaga, garrula, vana, bilinguis,
Imperioſa, minax, indignabunda, cruenta,
Improba, avara, rapax, querula, invida, credula, me
Impatiens, oneroſa, bibax, temeraria, mordax,
Ambitioſa, levis, maga, lena, ſuperſtitioſa,

Deſ

Desidiosa, vorax, ganeæ studiosa, palatum
Docta, salax, petulans, & dedita mollitiei,
Dedita blanditiis, curandæ dedita formæ;
Iræ odiúque tenax, in idonea tempora differt
Ulciscendi animos, infida, ingrata, maligna,
Impetuosa, audax, fera, litigiosa, rebellis,
Exprobrat, excusat tragicâ sua crimina voce.
Murmurat, accendit rixas, nil fœdera pendit.
Ridet amicitias, curat sua commoda tantúm.
Ludit, adulatur, defert, sale mordet amaro,
Seminat in vulgus nugas, auditáque linguâ
Auget, & ex humili tumulo producit Olympum.
Dissimulat, simulat, doctissima fingere causas,
Ordiríque dolos, fraudíque accommodat ora,
Ora omnes facili casus imitantia motu.

Fœmineum servile genus] Multa in muliebrem sexum superciliosè dicuntur, quæ omnia in malas dici possunt: sed rarissimæ sunt bonæ secundum Lucilium, qui dicit, *Heu! facul est homini inventu bona fœmina nusquam:* ubi *facul*, pro *facile* antiquè dixit. Et Susarion Megarens. antiquæ comœdiæ princeps: *Audite populus, Susarion hæc dicit filius Phyllini Megarensis tripodiscius; Malum sunt mulieres: Sed tamen, O populares, non est invenire domum sine malo.* Multa tamen etiam in sanctis literis in bonarum commendationem dicuntur. *Sed mulierem fortem quis inveniet? Modo*] .i. moderatione, de qua Hor. 1. *Facul.* *Modus.*
ser. *Est modus in rebus, sunt certi denique fines, Quos ultra citráq; nequit consistere rectum. Extremis gaudet*] quæ ambo mala sunt, quia uni virtuti duo vitia opponuntur; alterum per abundantiam, alterum per defectum peccans. *Aut canis*] id est, canicula, aut *Sirius. Odit*] præteriti est *Canis.* imporis, & ità producitur; nec reperies apud idoneos *Hernica.* *lio*, nisi semel in Cicerone *odias. Nimis hernica*] id est, pera, ut Hernici montes in Italia asperrimi. *Gravitate missâ, fit levis*] quia *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, si caret arte. Lepor meretricius*] id est, suaviloquium, & blandiæ meretricibus dignæ. *Sibi contraria*] .i, inconstans,

unde

unde addit, *Mobilis, inconstans*] Æn. 4.-- *varium & mutabile semper Fœmina.* *Imperiosa*] .i. affectatrix imperii. *Indignabunda*] fastidiens frequenter. *Cruenta*] cruoris & sanguinis appetens, & maximè, ut Juv. docet, vindictæ. *Improba*] .i. improbanda. *Avara*] quia rapax, sed tamen inutiliter expendit. Juv. *Prodiga non sentit pereuntem fœmina censum: Ac velut exhaustâ redivivus pullulet arcâ Nummus, & è pleno semper tollatur acervo, Non unquam reputat quanti sibi gaudia constent.* *Rapax*] ergò ut expendat. *Querula*] quia, ut dicit Juven. *Aut odit pueros, aut fictâ pellice plorat.* *Maga*] .i. sortilega, magicæ arti intendens, ut Juv. docet: *Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti.* *Lena*] etiam filiarum venditrix. Juven. *Scilicet expectas ut tradat mater honestos, Aut alios mores quàm quos habet: utile porrò Filiolam turpi vetulæ producere turpem.* *Superstitiosa*] quod idem Juven. sexto docet, ut cætera ferè quæ hìc habentur. *Ganeæ*] sic & alii Christiani poëtæ, sed ganeo primam producit. Satyr. *Occultas ganeo pultes.* *Palatum docta*] .i. delicata. *Salax*] .i. luxuriosa. *Tragicâ voce*] .i. quali utuntur tragici dum infortunia regum lamentantur. *Litigiosa*] quia nulla ferè causa est, in qua non fœmina litem moverit. *Nil*] .i. nihili pendit fœdera. *Ludit*] .i. illudit. *Defert*] .i. clàm diffamat, & crimen occultum pandit. *Salax amaro*] .i. callidâ reprehensione. *Seminat*] .i. dispergit in vulgus. *Nugas*] .i. res frivolas. *Ex humili tumulo prodit Olympum*] id est, nil sibi non promittit posse efficere. *Ora omnes*] Ordo: Accommodat, inquam, ora imitanti facili motu *omnes casus*] id est, eventa omnia; hoc est scit se accommodare rebus, & ridere cum ridentibus, flere cum flentibus, imò interdum utrumque simul.

Imperiosus.
Indignabundus.
Cruentus.
Improbus.
Avarus.
Maga.
Lena.
Ganea.
Salax.

Non potes insidias evadere, non potes astum
Vincere: tantæ artes, solertia tanta nocendi.
Et, quanquam videas oculis præsentibus, audet
Excusare nefas: potis est eludere sensus
Sedulitate animi: nihil est, quod credere possis;
Et nihil est quod non, si vult, te credere cogat.

His facient exempla fidem. Quæ crimina non ſunt
Fœmineâ tentata manu? Dedit hoſtibus arcem,
Decepta ornatu brachî Tarpeia ſiniſtri.
Sæviit in natos manibus Medea cruentis.
Tyndaris Ægeas oneravit navibus undas.
Scylla hoſtem ſequitur, patri furata capillum.
Fratrem Biblis amat, ſubicit ſe Myrrha parenti:
Concubitu nati longæva Semiramis ardet.
Cauſa necis vati conjux fuit Amphiarao.
Occidêre viros nocturnis Belides armis.
Orphea membratim Cicones ſecuêre poëtam.
Cognita luxuriæ petulantia Paſiphaëæ.
Phædra pudicitiam contra crudeliter auſa eſt.
Decepit Judæa virum Rebecca, ſuámque
Progeniem, velans bircino guttura tergo.
Porrigit Alcidæ conjux fatale venenum.
Decipit Hippodame patrem. Lavinia Troas
Implicat ancipiti bello. Bryſeis Achillem
Depulit è caſtris: demens Chryſeïde factus
Fulminat Atrides & ſentit Apollinis iras.
Eva genus noſtrum felicibus expulit arvis.

Non potes] Eandem rem proſequitur. *Aſtum*] id eſt, aſtutiam. *Nihil eſt quod credere poſſis*] quia *Et quanquam videas oculis, &c.* Juven. *--nihil eſt audacius illis Deprenſis, iram atque animos à crimine ſumunt. --Quæ crimina non ſunt Fœmineâ tentata manu?*] Quaſi dicat, nulla non ſunt, & ità omnia ſunt. *Tarpeia*] virgo quæ ut armillas, quas in brachiis hoſtium vidit, haberet, tradidit illis arcem Capitolinam: unde armis brachiorum obruta interiit. Dicitur autem hîc *brachî*] pro *brachii:* quia aliter verſus non ſtaret. *Sæviit in natos*] Virg. *Sævus amor docuit natorum ſanguine matrem Commaculare manus:* nam Medea à Jaſone ſpreta, omnes communes liberos præter Theſſalum trucidavit. *Tyndaris*] id eſt, Helena Tyndari (ut putabatur) filia, à Paride rapta, ut ipſum ſequuta; mille carinis à Græcis repetita eſt. *Scylla*] Niſi Megarenſium regis filia, abſciſſo purpureo capillo, quem pater ſacratum habuit, ad Minoa hoſtem per-

Aſtu.

Tyndari.

Scylla.

Biblin. pertulit. *Biblis*] ut Ovid. Met. 9. docet, exardet amore Cauni fratris; à quo spreta, in fontem sui nominis conversa est.

Myrrha. *Subicit se Myrrha parenti*] scilicet Cinyræ: de quo lib. 10. Met. quæ etiam in Myrrham arborem illîc conversa dicitur. Est autem in verbo *subicit*, Syncope. Nam si (ut debet) *subjicit* scriberetur, esset positio brevis. Fecerunt tamen id alii quoque. *Semiramis*] regina Babyloniæ, & regni Assyriorum moderatrix, exarsit amore Nini filii, quem diu simulaverat, ut Just. docet lib. 1. *Causa necis vati conjux fuit*] id est, Eriphile. De qua in Thebaïde Statii multa leguntur. *Belides*] Beli neptes, filiæ Danai fratris Ægypti regis, quæ quinquaginta nupserunt totidem patruelibus, id est, patrui Ægypti filiis, coactæ ab eo: sed à patre, qui ab oraculo habuit sibi cavendum à tali genero, persuasæ, primâ nocte omnes maritos suos interfecerunt præter Hypermnestram, quæ Lynceo pepercit, à quo Danaus obtruncatus. *Cicones*] Mulieres Thraciæ, ut autor est Virg. in fine Georg. *Pasiphaë*] uxor Minoïs regis Cretensium, amore tauri incensa, se in ligneam vaccam à Dædalo effictam includi fecit; sic cum tauro concumbens, & postea cum Minoë, Minotaurum genuit. Ordo est: *petulantia luxuriæ Pasiphaëæ*] id est, ipsius Pasiphaës, scilicet *est cognita. Phædra*] Pasiphaës & Minoïs filia, Hippolyti privignum, cui desponsata, sed non tradita Theseo fuerat, interpellavit de stupro. At cùm ille renueret, nè patri injurius sit, detulit apud patrem, quasi ille interpellâsset ipsam; unde credulus pater, à Neptuno sive patre Ægeo impetrat, ut à Phocis marinis belluis equi Hippolyti in furorem versi, ipsum dissolverent: unde Hippolytus ab ἵππος, quod est equus & equa, & λύω, id est dissolvo, dictus præsagio quodam videtur; nam ab Hippolyte matre id nomen priùs habere potuit. *Dècepit Judæa Rebecca virum*] scilicet, Isaacum cujus oculi caligaverant. *Suámq; progeniem*] id est, filium chariorem Jacob *Velans hircino tergo*] .i. pellibus hircorum aut caprorum ut pilosus perciperetur, ut erat Esau. *Conjux*] scilicet Deïnira. *Fatale venenum*] id est, tunicam sanguine venenato Nessi intinctam dedit. *Alcidæ*] id est, Herculi Alcei

Cicones.
Pasiphaë.
Hippolytus.
Rebecca.
Deianira.
Alcides.

poti putativo: Nam Amphitryonides dicitur cùm Jovis sit filius. *Hippodamia*] Oenomai Helidis & Pisæ regis filia, patrem decepit, quia Pelopi in patris perniciem nupsit. Erat enim in fatis tunc patrem decessurum, quando illa nuberet: nupsit autem superata in curuli certamine, dolo tamen Myrtili aurigæ. Dicitur etiam Hippodamia, quasi equorum domitrix. *Hippodamia.*

Lavinia] filia Latini, Turno desponsata à matre Amata, & Æneæ per oracula & patris assensum. Trojanis multis exitii causa fuit. *Lavinia.*

Bryseis] quæ Achilli sorte obvenerat: cùm abductâ Chryseïde, quæ Agamemnoni obvenerat, hanc Agamemnon vi abstulisset, effecit ut Achilles iratus armis abstineret, & multos Græcorum interimi sineret, donec Patrocli amici necem ulcisci vellet. *Bryseis.*

Atrides] id est, Atrei filius, saltem putativus, Agamemnon. *Atrides.*

Fulminat] id est, irâ & amore æstuat. *Fulminare.*

Factus demens Chryseïde] id est, per amorem Chryseïdis, filiæ Chrysæ sacerdotis Apollinis, qui cùm infulatus in exercitum Græcorum filiam expetitam venisset, nec obtinuisset, sævâ pestilentiâ ab Apolline impetratâ, tandem eam abduxit. *Sentit ergò iras Apollinis*] .i. pestem quâ totus exercitus mulctabatur. *Chryseïs.*

Felicibus arvis] paradiso.

Credite pastores, per rustica numina juro,
Pascua si gregibus vestris innoxia vultis,
Si vobis ovium cura est, si denique vobis
Grata quies, pax, vita; leves prohibete puellas,
Pellantúrque procul vestris ab ovilibus omnes,
Thestylis, & Phyllis, Galatea, Neæra, Lycoris.
Dicite, Quæ tristem mulier descendit ad Orcum,
Et rediit? potuit, si non malè sana fuisset,
Eurydice revehi per quas descenderat umbras:
Rapta sequi renuit sessam Proserpina matrem.
At pius Æneas rediit, remeavit & Orpheus,
Maximus Alcides, & Theseus, & duo fratres,
Unus equis, alter pugnis bonus atque palæstrâ:
Et noster Deus, unde salus & vita resurgit.
Hæc sunt, pastores, hæc sunt mysteria nobis
Advertenda: animi fugiunt obscœna viriles,
Fœmineas loca delectant infamia mentes.

Vt ſemel in ſcopulos vento contortus, & undâ,
Nauta ſcit incautis monſtrare pericula nautis:
Sic ſenior longo factus prudentior uſu,
Præteritos meminit caſus, aperítque futuri
Temporis eventus, vitæq; pericula monſtrat.
Si fugiunt aquilam fulicæ, ſi retia cervi,
Si agna lupum, ſi dama canem: muliebria cur non
Blandimenta fugis, tantùm tibi noxia, paſtor?

Credite paſtores] Convertit ſermonem ad paſtores, quorum docendi gratiâ hæc de fœminis dixit. *Per ruſtica numina*] id antiquè, niſi ad Deum & ſanctos, quibus arva cuſtodiæ ſunt, referamus. *Theſtylis, &c.*] Harum enim meminit Virgil. in Bucol. dicens, *Theſtylis & rapido feſſis meſſoribus æſtu, Allia ſerpyllúmq; herbas contundit olentes.* Et iterum, *Jampridem à me illos abducere Theſtylis orat.* Item, *Phyllida mitte mihi, meus eſt natalis Iola:* &, *Phyllida amo ante alias: nam me diſcedere flevit.* Item, *Malo me Galatea petit laſciva puella.* Et, *Huc ades ô Galatea, &c.* Item, *Ille Neæram Dum fovet.* Item, *Tua cura Lycoris, Pérq; nives alium, pérq; horrida caſtra ſecuta eſt.* *Dicite*] ingenioſa excogitatio. *Rapta*] Raptæ leguntur mulieres ab inferis, & ferè redemptæ, ſed non rediiſſe. *Eurydice.* *Eurydice*] Orphei conjux, cùm eam Ariſtæus paſtor inſequeretur, à ſerpente, qui in herbis delituit, extincta, ab Orpheo citharæ beneficio redempta ab inferis fuit, eâ lege, ut ea non reſpiceret; quod tamen fecit: unde reverti coacta eſt; quod quarto Georgicôn, ad finem graphicè deſcribitur, & *Proſerpina.* à Boëtio non ſegniter. *Proſerpina*] Cereris filia, à Plutone ſurrepta, & à Cerere matre inventa, redempta fuiſſet, ſi nihil apud inferos guſtâſſet: ſed granum pomi guſtavit, ut non rediret. Unde Geor. 1. *Nec repetita ſequi curat Proſerpina matrem. At pius Æneas rediit*] poſtquam illùc, duce Sibyllâ, patris videndi gratiâ deſcendiſſet, ut 6. Æneïd. latè dicitur. *Remeavit & Orpheus*] relictâ tamen conjuge. *Alcides.* *Maximus Alcides*] id eſt, Hercules, ut Pirithoum redimeret. Virgil.-- *Quid Theſea magnum? Quid memorem Alciden? & duo fratres, Unus equis*] ſcilicet, Caſtor: tamen Virg. ponens nomen pro nomine, dixit, *Domitus Pollucis*

Pollucis habenis. Alter pugnis] ſcilicet, Pollux. Fratres gemini in cœlum tranſlati, ubi Geminos conſtituunt: ſignum tam latum, ut dum alterum occidit, alterum oriri incipiat; unde fabulæ locus eſt, ut alter mortalis, quippe à Tyndaro genitus, alter immortalis, ab Jove ſatus dicatur; ſed mutuâ charitate ità devincti, ut immortalitatem communicarent, ut altero moriente, alter reviviſcat. Unde ſexto Æneïdos: *Si fratrem Pollux alternâ morte redemit, Itq; reditq; viam toties.* Meliùs autem legitur *alter* quàm *alius:* quia *alter* de duobus, *alius* de pluribus dicitur. *Et noſter Deus*] Dominus noſter Jeſus Chriſtus, qui deſcendit ad inferna, & tertio die reſurrexit à mortuis. *Advertenda*] conſideranda. *Animi viriles fugiunt obſcœna*] naturaliter quidem uſque adeò, ut qui non fugiunt, effœminati dicantur, aut muliebres. Unde eſt illud Ennii apud Ciceronem in 1. de officiis: *Vos etenim juvenes animos geritis muliebres, Illáque virgo viri. Fœmineas loca delectant infamia mentes*] id quidem de turpibus verum eſt. *Senior*] Vult ſibi in ea re experto fidem adhiberi, ſicut nautis veteranis de periculis marinis creditur. *Fulicæ*] aves ſunt marinæ. Docet autem belluas prudentiores eſſe in fugiendis nocivis, ac inſidioſis, quàm nos ſumus. *Alter. Alius. Fulicæ.*

Eſt in eis pietas crocodili, aſtutia hyænæ:
Cùm flet, & appellat te blandiùs, inſidiatur.
Fœmineos paſtor fugito (ſunt retia) vultus;
Non animis, non virtuti, non viribus ullis
Fidito, non clypeo, cujus munimine Perſeus
Vidit ſaxificæ colubros impunè Meduſæ.
Monſtra peremerunt multi, domuêre gigantes,
Evertêre urbes, legem impoſuêre marinis
Fluctibus, impetui fluviorum, & montibus aſpris.
Sacra coronârunt multos certamina: ſed qui
Cuncta ſubegerunt, ſunt à muliere ſubacti.
Rex qui paſtor erat, fundâ ſpolióque leonis
Inclytus, & natus qui templa Sionia fecit
Primus, & excellens invicto robore Samſon,
Fœmineum ſubiêre jugum: minùs officit ignis,
Saxa minùs, rhomphæa minùs, minùs haſta, minùs mors.
Nec formæ contenta ſuæ ſplendore, decorum Au-

Auget mille modis mulier: frontem ligat auro,
Purpurat arte genas, & collocat arte capillos:
Arte regit greſſus, & lumina temperat arte.
Currit, ut in latebras ludens perducat amantem:
Vult dare, ſed cupiens ſimplex & honeſta videri,
Denegat, & pugnat; ſed vult ſuper omnia vinci:
Fœmina Cæciaco (res mira) ſimillima vento eſt,
Qui trahit, expellens mendaci nubila flatu.

Crocodilus. *Eſt in eis pietas Crocodili*] Crocodilus, eſt animal terreſtre, & aquatile; creſcit ex minimo ad decem & ſeptem & ampliùs cubitos: quibuſdam Ægyptiorum Crocodili ſacroſancti ſunt: quibuſdam non ſunt, ſed veluti hoſtes exagitantur. Unde Juven. *Crocodilon adorat Pars hæc.* Eſt autem bellua hæc, quæ ova parit inſtar anſerinorum, contra fugaces terribilis, contra inſequentes autem fugax; hebetes oculos habet in aqua, extra aquam acerrimi viſûs eſt; conſpecto homine emittit lacrymas, mox appropinquantem devorat; unde factum eſt proverbium, *Lacrymæ Crocodili*, de his qui ſub ſpecie pietatis homines fallunt.

Hyæna. Graphicè ergò dicit, *Eſt in eis pietas Crocodili. Hyæna*] autem animal eſt in Africa præcipuè naſcens; utramque ei naturam eſſe nonnulli exiſtimant, & alternis annis marem, alternis fœminam fieri. Hoc Ariſtoteles negat. Collum ei & juba continuatæ ſpinæ porrigitur, flectíq; niſi circumactu totius corporis non poteſt. Humanum ſermonem inter paſtorum ſtabula aſſimulare dicitur, noménq; alicujus diſcere, quem foras evocatum dilaceret; vomitionem etiam hominis imitari ad ſolicitandos canes, quos invadit. Solet præterea id animal ſepulcra eruere, ut corpora inquirat: Hæc Sipontinus: ob quæ rectè dicitur, *aſtutia Hyænæ.*

Fidito. *Fidito*] .i. confidito. *Non clypeo*] ſcilicet cryſtallino ipſius Palladis, cujus numine protectus Perſeus Meduſam interemit; è cujus ſanguine natus fingitur Pegaſus equus alatus.

Meduſa. Erat autem Meduſa una trium Gorgonum, quæ unum habuiſſe oculum, quo viciſſim uterentur, dicuntur; hoc eſt, unionem ſeu margaritam: erat autem pulcherrima; unde ſe inſpicientes, in ſtuporem traxit, & ità in ſaxa vertere dicta eſt: Hanc enim viſam Neptunus, ardens amore,

in

in templum usque Palladis insequutus, illic oppressit; unde irata dea, ipsius capillos, quibus Neptuno placuerat, in angues mutavit, deditq; ut omnes eam inspicientes, in lapides verterentur. Perseus autem dicitur Danaës Acrisii regis Argivorum filiæ, ab Jove oppressæ, filius. *Monstra peremerunt multi*] ut Hercules, Theseus, Perseus. *Domuêre gigantes*] ut dii in bello giganteo, & Hercules Antæum in Libya, & Geryonem in Hispania, Cacum in Italia, & alios alibi. *Evertêre urbes*] ut Scipio Carthaginem in Africa, & Numantiam in Hispania, Græci Trojam, & alii alias. *Legem imposuêre marinis Fluctibus*] ut Cæsar, & Augustus, Lucrino lacui: Xerxes, qui pontem super mare extruxit, & cùm dirutum videret, flagellis cædi jussit. *Et montibus aspris*] ut idem Xerxes, qui Athon montem æquavit solo, & pro parte navigabilem fecit. Juv. *Velificatus Athos*. Dicitur autem *aspris*, per Syncopen, pro *asperis*. *Sed qui Cuncta subegerunt*] Juv. Sat. 6. *Nunc patimur longæ pacis mala; sævior armis Luxuria incubuit, victúmq; ulciscitur orbem. Rex qui pastor erat*] David, *fundâ*] quâ Goliah stravit. *Spolióq; leonis*] quem se adhuc pastorem interemisse dicit. *Et natus*] .i. filius ejus Solomon. *Qui templa Sionia*] id est, Hierosolymitana: Nam Sion principalis pars Hierosolymæ est. De his in libris Regum, & de Samsone lib. Jud. dicitur. *Rhomphæa*] framea, quâ Angelus à Paradiso terruit Adam & Evam. Plebeii ac triviales sunt versiculi: *Adam, Samsonem, Loth, Davidem, Solomonem, Fœmina decepit: Quis modò tutus erit? Frontem ligat auro*] quod crinale vocant; aut reticulo aureo, seu aurato. *Purpurat*] .i. purpureas facit, hoc est, rubicundas. *Arte*] scilicet fucatoriâ. *Lumina*] .i. oculos. *Currit, ut in latebras ludens perducat amantem*] Unde poëta, *Malo me Galatea petit lasciva puella: Et fugit ad salices, & se cupit antè videri.* Aut ad eam respicit, de qua Prov. 7. mirum in modum graphicè loquitur Solomon: omitto verba, quia in manibus sunt. *Vult dare*] scil. stuprum, & copiam sui. *Sed vult super omnia vinci*] ut vim sibi illatam dicat. *Cæciaco vento*] Cæcias enim trahit ad se nubes, quas alii venti propellunt.

Quisquis es, (expertus moneo) tentare recusa
Dum licet, hæc fragilis quot habet fastidia sexus.
Immundum naturâ animal, sed quæritur arte
Mundities; id luce opus est, ea somnia nocte.
Deglabrat, atque lavat, pingit, striat, ungit & ornat:
Tota dolus, tota ars, tota histrio, tota venenum.
Consilio speculi gerit omnia, labra movere
Discit, & inspecto vultum componere vitro.
Discit blandiri, discit ridere, jocari.
Incedens humeros discit vibrare, natesque.
Quid sibi vult nudum pectus? quid aperta supernè
Rimula, quæ bifidam deducit in ubera vallem?
Nempe nihil nisi quò virus penetrabile sensum
Plùs premat, & Stygiæ rapiant præcordia flammæ.
Hi juvenum scopuli, Syrtes, Scyllæ atque Charybdes.
Hæ immundæ Phinei volucres, quæ, ventre soluto,
Proluvie fœdâ thalamos, cœnacula, mensas,
Compita, templa, vias, agros, mare, flumina, montes
Incestare solent: hæ sunt Phorcynides ore
Monstrifico, extremis Libyæ quæ in finibus olim
Aspectu mutare homines in saxa solebant.

Quisquis es (expertus moneo) Parenthesis est. *Tentare*] id est, attentare & periculum facere. *Recusa*] Ovid. *Dum licet, indigno subtrahe colla jugo.* Et iterum; *Principiis obsta: serò medicina paratur, Dum mala per longas invaluêre moras.* *Fastidia*] id est, superbos contemptus. *Fastidia.*

Immundum naturâ animal] si animo vituperandi hoc diceret, ineptiret. Nam si naturâ immundæ, & curâ ac arte mundæ sunt, in hoc venient laudandæ, quòd arte naturam corrigunt: verùm animo dehortandi ab earum illecebris & fucatâ venustate, id dicit. *Id luce opus est*] id est, nihil aliud faciunt noctes & dies, sive noctu & interdiu. *Deglabrat*] id est, lævem & glabram facit cutem, rugis & pilis amoris. *Striat*] in tricas colligit capillos. *Tota*] scilicet est aut existens dolus. *Tota histrio*] ludicra, & scurrilis. *Tota venenum*] quia urítque videndo fœmina, & tactu inficit. Unde quidam, *Est tactu viscus mulier, visu basiliscus.* *Humeros discit vibrare*] id nimiùm petulantes faciunt quæ

quæ humeros agitant sicut in amplexu: nam honestæ matres studeant esse demissis humeris. *Natesq;*] id est, clunes: Satyricus, *Tremulo descendunt clune puellæ. Rimula*] id est, fissura vestium in sinu inter mamillas. *Quæ bifidam*] id est, in binas partes divisam. *Virus*] id est, venenum, quo visa inficit. *Flammæ Stygiæ*] .i. infernales: potiùs dixissem Phlegethonteæ. *Præcordia*] sunt tenues membranæ circa cor, quæ dicuntur affectionum, sive passionum sedes. *Hi juvenum scopuli, Syrtes*] .i. brevia vada arenosa, in quæ qui inciderit, difficulter evadit. Allegoricè ergò summa pericula intelligit, sicut sunt Scylla & Charybdis, in mari Siculo. *Immundæ Phinei volucres*] .i. Harpyæ, de quibus Æneid. 3. *Excipiunt Strophades, Graio stant nomine dictæ Insulæ Ionio in magno quas dira Celæno, Harpyæq; colunt aliæ, Phineïa postquam Clausa domus, mensásq; metu liquêre priores. Tristius haud illis monstrum, nec sævior ulla Pestis, & ira Deûm Stygiis sese extulit undis. Virgineus volucrum vultus, fœdissima ventris Proluvies, uncæq; manus, & pallida semper Ora fame.* Phineus autem rex Arcadiæ liberis novercam subinduxit, eósq; ut illi complaceret, excæcavit: ob quam rem irati dii, ei oculos sustulerunt, & immiserunt Harpyas, quæ illi cibum abriperent; quod & diu fecerunt. Sed quia Argonautas hospitio susceperat, miserunt ad eum Zetem, & Calaim, Boreæ regis ac venti Thraciæ, ac Orithyæ ab eo raptæ filios, juvenes allatos, qui eas ad Strophadas usque pepulerunt. *Cœnacula*] altiora domûs, aut pro locis in quibus cœnatur. *Incestare*] id est, polluere, & non castum reddere. Æneid. 6. *Et totam incestat funere classem. Hæ sunt Phorcynides*] id est, Gorgones. Ovid. *Finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus Accipit Oceanum demisso sole calentem, Squallebant latè Phorcynidos arva Medusæ.*

Bifida. *Virus.* *Præcordia.* *Harpyæ.* *Cœnacula.* *Incestare.*

Carmina doctiloqui cursim recitavimus Umbri,
Quæ si visa tibi nimiùm prolixa, memento,
Ipsius id rei vitium, non carminis esse.
Non longum est carmen: mulierum amentia longa est.
O memorande senex, quo se vetus Umbria tantum
Jactat, & ipse tuæ Tyberis conterminus urbi:

Martia non absre tantum te Roma vocabat.
Ipsa tuas artes, & non trivialia nórat
Carmina: te vitâ functum flevêre Latinæ
Naiades & Graiæ. Tua molliter ossa quiescant
Semper, & in summo mens aurea vivat Olympo.

Carmina doctiloqui] Hunc, ut dixi, licet aut Antonium Campanum intelligere, aut Franciscum Petrarcham, aut alium quemvis eâ tempestate doctum. *Ipsius id rei*] contra artem producit syllabam: Nam quintæ declinationis nomina non producunt *e* ante *i*, nisi præcedat *i*: & ità rei, spei, fidei, plebei, penultimam corripiunt. Possumus versum emendare sic: *Ipsius esse rei vitium, non carminis, illud. Non longum est carmen*] Unde Martial. *Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis. Martia Roma*] aut bellicosa olim, aut Martem autorem habens: unde Livius in præfatione, *Si cui populo licere oportet, consecrare origines suas, & ad Deos referre autores; ea belli gloria est P. R. ut cùm suum, conditorísque sui parentem Martem potissimùm ferat, tam hoc gentes humanæ patiantur æquo animo, quàm imperium patiuntur. Et non trivialia*] Non vulgaria. Virg. *Non tu in triviis indocte solebas Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen? Te vitâ functum*] id est, defunctum. *Latinæ Naiades*] id est, fluviorum & fontium Italicorum nymphæ, propter sermonem Latinum. *Et Graiæ*] id est, Græcæ, propter Græcum. *Tua molliter ossa quiescant*] unde priùs ubi de sepulchro levi loquuti sumus, differimus: hoc ad veterem pertinet superstitionem, nam verius Virgilius dicit, *Facilis jactura sepulchri*. Et Sen. *Quid refert, humine an in sublimi putrescam? Mens aurea*] id est, pulcherrima. *Vivat Olympo*] id est, cœlo: hoc catholico viro dignum est. Olympus autem Macedoniæ mons altissimus, pro cœlo à Græcis potissimùm poni solet.

Naiades.

Graiæ.

Olympus.

De consuetudine divitum erga Poëtas, inscripta CANDIDUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Otia Sylvanus miratur inertia vatis,
Candidus abjectos queritur nunc esse poëtas.

Sylvanus & Candidus.

CAndide, nobiscum pecudes aliquando solebas
Pascere, & his gelidis calamos inflare sub umbris,
Et miscere sales simul & certare palæstrâ.
Nunc autem, quasi pastores & rura perosus,
Pascua sopito fugis, & trahis otia, cantu.
Can. *Vos, quibus est res ampla domi, quibus ubera vaccæ*
Plena ferunt, quibus alba greges mulctralia complent,
Cymbia lacte nivent, & pinguia prandia fumant,
Carmina laudatis; si quid concinnius exit,
Plauditis, ac læti placidas extenditis aures;
Pro numeris vanas laudes, & inania verba
Redditis; interea pastor sitit, esurit, alget.
Sylv. *Nónne potes curare greges, & dicere versus,*
Cùm vacat, & positis vitam traducere curis?
Can. *Omnem operam gregibus pastorem impendere oportet,*
Ire, redire, lupos arcere, mapalia sæpe
Cingere, mercari paleas & pabula, victum
Quærere: nil superest otî; laudabile carmen
Omnem operam, totúmque caput, Sylvane, requirit.
Grande utrumque opus est, & nostris viribus impar.
Cùm cecini, sitio: stienti pocula nemo
Porrigit, irrident alii: Tibi penula (dicunt)
Candide trita, genu nudum, riget hispida barba:
Jam sylvæ implumes, & hyems in montibus albet.
Irascor, doleo, indignor: fert omnia victus,
Lanitium, fœtúsque mares; non vendimus agnas,
Sed quia lac pascunt, premitur nihil: ubera siccant.
Candide, nobiscum, &c.] Argumentum hujus eclogæ est detestatio tenacitatis divitum in poëtas; quorum ingratitudine

tudine & avaritiâ, aurea vena in poëtis extinguitur. Per *Candidum* autem mihi verisimile fit, poëtam posse intelligi; per *Sylvanum*, quemvis divitem avarum. Inducit tamen utrumque pastorem, unde dicit *sub his umbris*] quasi dicat, sub quibus sumus; nec quicquam aptius *Sylvano*, quàm esse in *sylvis*. Est autem ferè eadem farrago quæ in Juvenal. Satyr. 7. *Et miscere sales*] id est, lepôres sermonis. *Sopito*] id est, oppresso, & neglecto cantu, quæ res doluit *Sylvano*. Nam divites avari, licèt nihil conferant in poëtas bonos, admirantur tamen eos, & oblectantur eorum carminibus: unde Juven. in dicta Satyra, *Spes nulla ulterior; didicit nam dives avarus, Tantùm admirari, tantùm laudare disertos, ut pueri Junonis avem*, id est, pavonem admirantur & laudant: quia laudato nihil porrigunt, sed, si possunt, plumas auferunt. *Plena ferunt*] Maro significantiùs *distenta* dixit. *Alba mulctralia*] id est, mulctras, hoc est, vasa in quæ mulgetur, lacte albicantia. *Cymbia*] id est, vasa incurva in morem cymbarum facta. *Carmina laudatis*] sicut jam Juven. dixit. *Si quid concinnius*] id est, modulatius: & ut Persius; *Si quid tamen aptius exit. Plauditis*] id est, applauditis. *Vanas laudes*] quia nihil commodi afferentes. Nam *probitas laudatur & alget. Alget*] quia nudus, & ità algore conficitur. Juven. Sat. 7. *Tædia tunc subeunt animos, tunc sæpe suámque Terpsichoren odit facunda & nuda senectus.* Et póst; *neq; enim cantare sub antro Pierio, Thyrsúmve potest contingere sana Paupertas atque æris inops, quo nocte diéq; Corpus eget. Satur est cùm dicit Horatius, Ohe, &c. Omnem operam gregibus*] Juven. *Pectora nostra duas non admittentia curas, Magnæ mentis opus, &c. Mapalia*] id est, casas & tuguria. *Sepe*] sepimento: Est ablativus nominativo *sepes*. *Nil superest otî*] pro otii; enumerat autem negotia pastoralia, volens à consimili etiam alia intelligi. *Tibi penula*] i. vestis exterior, attrita. *Sylvæ implumes*] id est, foliis spoliatæ. *Fert omnia victus*] id est, aufert. Sicut Maro; *Omnia fert ætas, animum quoq;* *Victus* autem] id est, necessitas edendi ut vivas: at

Mulctralia. *Cymbia.* *Concinnius.* *Penula.*

victus

victus] id est, cibus quo vivas. *Fert*] id est, absumit. *Lanitium*] id est, lanam. *Fœtúsque mares*] id est, arietes & hœdos, ac coleatos reliquos. *Non vendimus agnas*] quia ad futuram propagationem recipiunt eas. *Lac pascunt*] id est, sugunt & absumunt, dum pascuntur. *Premitur nihil*] id est, non fit caseus mollis. Maro: *Et pressi copia lactis. Ubera siccant*] ex Marone est, ut alia multa.

Pœnitet ingenii, si quid mihi, pœnitet artis,
Pœnitet & vitæ, postquam mihi nulla secundant
Ex tot syderibus quot sunt in nocte serena.
Hactenus, ut nósti, gratis cantavimus; ætas
Indiga paucorum, merces fuit: altera longè
Conditio senii, quod nunc subit: omnium egenos
Reddit, & extinctis lucri spem viribus aufert.
Mox erit utendum partis, modò quærere tempus.
En! formica brevis, sed provida bestia condit
In brumam nova farra cavis æstate latebris;
Néve renascantur fruges secat ore sepultas.
Sylv. *Scire genethliacos fatalia sydera dicunt:*
Hi sub Mercurio vates, & sub Jove reges,
Magnatésque locant: istis dat Juppiter aurum
Atque magistratus; dat Maiæ filius illis
Ingenium, linguam, citharas, & carminis artem.
Hæc tua sors; quid quæris opes? Deus omnia in omnes
Dividit, ut melius nobis videt esse futurum.
Sorte tuâ contentus abi, sine cætera nobis.
Can. *Sunt tibi divitiæ, mihi carmina; quid petis ergò*
Carmen, & invadis partes, Sylvane, alienas?
Sylv. *Non tibi surripio carmen, nec Apollinis arma;*
Sed dare dulcisonis aures concentibus opto.
Can. *Si gaudere meis igitur concentibus optas,*
Nos gaudere tuis opibus, Sylvane, decorum est.
Sylv. *Ille meis opibus gaudet, qui diligit: odit*
Invidus, atque animo bona fert aliena molesto.
Can. *Sic quoque tu nostris absens gaudere camœnis*
Sat potes: hæc artis sat sint tibi gaudia nostræ:
Carmina sunt auris convivia, caseus oris.

Si

Si cupis auditu, fac nos gaudere palato.
Hoc amor, hoc pietas, hoc vult Deus; omnia non dat
Omnibus, ut nemo sibi sit satis, indigeátque
Alter ope alterius; quæ res conjungit in unum
Omne genus, Gallos, Mauros, Italos & Iberos.

Pœnitet ingenii] Prosequitur *Candidus* querelas suas. *Pœnitet ingenii*] .i. habere ingenium ad carmen aptum. *Si quid mihi*] scilicet est ingenii. *Nulla secundant*] id est, prospera sunt; ut ventus & flatus secundus, id est, sequens, & à tergo veniens navigantibus. *Quot sunt*] id est, apparent. Nam plura sunt. *Gratis*] id est, sine mercede. Sed *ætas*] scilicet juvenilis. *Indiga*] .i. indigens paucorum: non enim subjecta est morbis, nec tanto eget munimento contra frigora. *Quod*] scilicet senium. *Nunc subit*] id est, surrepit, non animadvertentibus nobis. *Omnium egenos Reddit*] Unde Juven. *Lucri spem*] id est, spem lucrandi. *Mox erit utendum partis*] id est, acquisitis in juventa. *Nunc quærere*] pro quærendi, id est, acquirendi. *Tempus*] subaudi *est*. *En! formica*] Solomon, Prov. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam; quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.* Et 30. *Formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum suum.* Horat. primo Sermonum; *Sicut Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris; Ore trahit, quodcunque potest, atq; addit acervo: Quem struit, haud ignara, ac non incauta futuri. In brumam*] .i. ad brevissimum diem, ut est in solstitio hyberno. Ordo est, *Condit*] .i. abscondit. *Æstate*] .i. per æstatem, *cavis latebris farra nova. Néve*] pro & nè. *Renascantur*] .i. germinent. *Secat ore*] .i. germen auferendo, dirumpit. *Fruges sepultas*] id est, absconditas in terris. *Genethliacos*] id est, de genesi & nativitate judicantes, qui inspecto nativitatis horoscopo, futuram vitam prædicunt. *Hi*] scilicet, genethliaci, & mathematici, *locant sub Mercurio*] id est, horâ nascendi, quâ Mercurius dominatur. *Vates*] .i. prophetas, & poëtas, & omnes prudentes cautos ac ingeniosos. *Et sub Jove reges Magnatésq;*] Unde secundum Homerum in Iliad.

Indiga.

Bruma.

Condere.

Iliad. *Honor autem à Jove est. Maiæ filius*] .i. Mercurius. *Dat illis*] scilicet vatibus sub se natis ingenium, & ità vult eos contentos esse debere suâ sorte; dicens, *Sorte tuâ contentus abi. Sine*] id est, derelinque. *Cætera*] id est, divitias & opes. *Nobis*] id est, qui ingenium & carminis artem non habemus. *Quid petis ergò Carmen?*] subtilis objectio. *Non tibi surripio carmen*] Callida quoque responsio: *Nec Apollinis arma*] citharam scilicet, cujus est inventor, ac cætera instrumenta musica, quia *In medio residens complectitur omnia Phœbus:* est enim princeps musicorum. Horat. *Lyræ solers & cantor Apollo.* Unde, secundum Plinium, carmen Heroïcum oraculis Apollinis debemus. Et ideo Augustus illi ædem consecravit, ad quam carmina Phœbo digna ferantur; de qua Persius, *Ad sacra vatum carmen affero nostrum:* & Juven. *Musarum & Apollinis ede relictâ, &c. Si gaudere*] Rursus acris objectio, & subtilior purgatio, sed subtilissima rursum rejectio. *Carmina sunt auris convivia, caseus oris*] Pulchrum & proverbiale est. *Quæ res conjungit in unum*] Id verè dicit. Nam propter egestatem, & mutua auxilia, sunt inter varias nationes commercia. *Iberos*] id est, Hispanos.

Sydera jungamus; facito mihi Juppiter adsit,
Et tibi Mercurius noster dabit omnia, faxo,
Pileolum, virgam, citharas, nodum Herculis, alas.
lv. *Vana supervacuis inculcas plurima verbis.*
an. *Vana inquis, quæ damna tuis inferre videntur*
Divitiis: si vis nostras audire camœnas,
Erue sopitam de sollicitudine mentem:
Vult hilares animos tranquilláque pectora carmen.
Torpeo ut esuriem patiens & frigora milvus:
Jamdudum squarrosa cutis, sitis occupat ora.
Nec pecus in stabulis, nec in agro farra, nec aurum
In loculis; & vis positis me vivere curis?
Non facit ad nostros talis medicina dolores.
Fac alacrem, tege, pasce, gravi succurre senectæ;
Invenies promptum versu, & cantare paratum.
Plena domus curas abigit, cellaria plena,
Plena penus, pleníque cadi, plenæque lagenæ,

Mor-

Horrea plena, greges læti, gravis ære crumena.
Tunc juvat hybernos noctu vigilare Decembres
Ante focum, & cineri ludos inarare bacillo,
Torrere, & tepidis toſtas operire favillis
Caſtaneas, plenóque ſitim reſtinguere vitro,
Fabelláſque inter nentes ridere puellas.
Tityrus (ut fama eſt) ſub Mecœnate vetuſto
Rura, boves, & agros, & Martia bella canebat
Altiùs, & magno pulſabat ſydera cantu:
Eloquium fortuna dabat. Nos debile vulgus,
Pannoſos, macie affectos, farragine paſtos,
Aoniæ fugiunt Muſæ, contemnit Apollo.

Sydera jungamus] id eſt, Jovem cum Mercurio; id eſt, communica mihi dona Jovis, & communicabo tecum dona Mercurii. *Faxo*] id eſt, faciam, ut *Mercurius noſter*] id eſt, poëtarum pater, & ingenii largitor, *det tibi pileolum*] id eſt, galerum, qui Mercurio aſſignatur, quòd ſemper ferè radiis ſolaribus quaſi galero tectus ſit. *Virgam*] id eſt, caduceum. Unde Maro Æneïd. 4. *Tum virgam capit, hac animas ille evocat Orco Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit: Dat ſomnos, adimítque, & lumina morte reſignat. Illâ fretus agit ventos, & turbida tranat Nubila.* Id autem ex ultimo Iliad. ſumptum videtur, qui locus ſic verſus eſt: *Tum virgam capit, hac oculos Deus excitat ipſe, Hac dulces ſuadet ſomnos, & lumina claudit.* Macr. l. 1. Sat. dicit *caduceum* duobus draconibus ornatum fuiſſe, mare & fœminâ in nodum obligatis invicem parte mediâ voluminis ſui: unde Mart. l. 7. *Cyllenes cœlíque decus, facunde miniſter, Aurea cui torto virga dracone viret. Citharas*] quia tetrachordum invenit, id eſt, lyram quatuor chordarum; cùm Apollo ſeptem chordarum inveniſſet. Unde Hor. l. 1. Car. *Curvæq; lyræ parentem. Nodum Herculis*] id eſt, inextricabilem, qualem Hercules invenit, qui nec principium, nec exitum habere videbatur: qui tamen diſſolverat, dives erat. Hunc in caduceo jam ex draconibus conſertum diximus. Alii *Herculanum nodum* dicunt, non ab Hercule inventum, ſed à Mercurio: verùm ab Hercule diſſolutum, non quidem arte, ſed vi; quod &

Faxo.
Pileolus.
Cithara.
Nodus Herculis.

Alexandrum

Alexandrum magnum feciſſe dicunt. Uterque tamen, & Mercurius mercium ac mercatorum deus, & Hercules, divitias quibus favent conferre dicuntur. Unde Horat. *Dives amico Hercule.* Et Perſius: *O ſi Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria dextro Hercule!* Antiquitas enim (ut ſcribit Diodorus) fabulata eſt Herculem dixiſſe, poſtquam ad deos tranſlatus erat, qui ſibi decimam bonorum dicarent, vitam felicem ducturos: quod Lucullus ditiſſimus, & alii Romanorum plurimi fecerunt, uſque adeò ut ex decimis illi templum egregium trans Tyberim ædificârint. Per nodum ergò intelligam difficultatem acquirendarum divitiarum quas uterque confert: Mercurius quidem, vafrâ mente & ingenio cauto; Hercules vi quâ aurea mala abſtulit. *Alas*] quibus à diis ornatus mittitur; ut Æn. 4. *Hîc primùm paribus nitens Cyllenius alis Conſtitit, &c. Vult hilares animos*] Unde Ovid. *Carmina proveniunt animo deducta ſereno. Squarroſa cutis*] Squarroſi dicuntur quorum cutis exurgit ob aſſiduam illuviem. Lucil. *Verorum ac rapidum ſquarroſa incondita noſtra. Promptum verſu*] id eſt, ad verſum. Videri poteſt dativus antiquus. *Plena domus*] ſcilicet divitiarum. *Curas abigit*] quod tamen multis contrà evenit: Nam ut dicit Juven. *Creſcit amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit. Horrea plena*] Legam meliùs, hordea plena. *Greges læti*] id eſt, pingues, qui lætitiam afferunt dominis; aut bene curati, & ità revera læti. *Gravis ære crumena*] id eſt, marſupium, ut quidam dicunt. *Ære*] pecuniâ, quia ærea primùm fuit. Unde *ærarium*, quem fiſcum nunc appellant. *Ludos inarare*] id ſecuri faciunt ruſtici, divinare facientes quem ſulcum tetigerint. *Bacillo*] parvo baculo, & dicitur in Nominativo bacillum. *Tityrus*] id eſt, Virgilius. *Farragine*] pulmentario ex farre facto. *Aoniæ*] quæ in Phocidis montibus, quos Aones olim habitaverunt, frequentes ſunt.

Lucullus. *Squarroſus.* *Crumena.* *Ærarium.* *Bacillum.* *Farrago.* *Aoniæ.*

Sylv. *Si ſperata mihi dederit fortuna quod opto,*
Candide, præſenti te ſollicitudine ſolvam.
Can. *O utinam, Sylvane, foret tibi tanta voluntas,*
Quanta eſt hac etiam tibi tempeſtate facultas!

Non

Non ego divitias Coſmi, non Serica poſco
Pallia, non Tyrias chlamydas, non prandia regum,
Non patinam Æſopi fameo, clypeúmve Minervæ:
Nil opus eſt regis laribus, cui ferrea nomen
Tradidit, aut, ſi mens non fallitur, ænea barba.
Hæc me jampridem memini didiciſſe ſub Umbro.
Poſtulo veſtitum, peto victum ſub lare parvo,
Certior iſtud opis toti non defore vitæ;
Sint mihi Pythagoræ menſæ, Codrîque ſupellex.
Sæpe alios, qui ſpem dederint, invenimus ore
Magnificos, ſed re modicos: tibi fidimus uni.
Tu mihi ſi fueris mendax, præciditur omnis
Spes, ut ſolſtitio fiam Philomela reverſo
Mutus & elinguis: ſuſpendere poſtibus arma
Tempus erit, clauſóque abigi ſpectacula circo.

Si ſperata, &c.] Graphicè oſtendit quod Ovidius dicit, quia *Pollicitis dives quilibet eſſe poteſt. Non ego divitias Coſmi*] Alii Coſmæ legunt, illius Florentini ditiſſimi. Sed & Coſmi multi fuerunt divites; congruúmque eſt divitibus nomen. Nam κόσμος dicitur ornamentum & mundus: κοσμέω, idem eſt quod orno. Unde & Latini mundum pro ornamento accipiunt, dicentes *mundum muliebrem*, quæcunque ad mulieris ornatum faciunt. *Nec Serica poſco Pallia*] *Seres* populi ſunt circa Indiam apud quos ſunt arbores lanigeræ ſine vermibus, quarum frondium canitiem depectunt aquâ perfusâ, ex quo velleribus veſtimenta conficiuntur, quæ Serica appellantur, ut auctor eſt Plinius. Unde & Maro, *Velleráque ut foliis depectant tenuia Seres.* Errat auteẽ Servius qui Serica à bombycibus confici vult, cùm bombyces non apud Seras, ſed in Arabia, & inſula Coo peculiariter proveniant. Qui quidem bombyces vermiculi ſunt, telâſque aranearum modo texunt, ad veſtem luxúmque fœminarum; quæ bombycina appellantur. Juv. *Quarum delicias pannus bombycinus urit. Non Tyrias chlamydas*] .i. veſtes ex purpura dibapha id eſt, bis tincta, ut apud Tyrum fiebat, & idcirco in magno erant pretio. *Non prandia regum*] .i. prædivitum. Perſius *In luxum, & prandia regum. Non patinam Æſopi*] id eſſet, qualem

Seres. *Serica.* *Bombyces.* *Bombycina.* *Dibapha.*

qualem procuravit Æsopus; non fabulator ille Phrygius, sed Romanus histrio, qui filiis ex quæstu histrionico ducenties sestertiûm reliquit, quas opes filii absumpserunt. Unde Horat. 2. Sermonum: *Filius Æsopi, detractam ex aure Metellæ, scilicet ut decies solidûm exorberet, aceto Diluit insignem baccam.* i. margaritam seu unionem pretio decies sestertiûm; aceto liquefecit & absorpsit. Et ità filius hîc notaretur, quia etiam Æsopus dici potuit. Literæ enim omnes diffamant patinam Æsopi. Unde & Beroaldus: *Jam patina Æsopi cedat, jam luxus Apitî, et Ptolemæorum prodiga luxuries. Clypeúmve Minervæ*] i. quanti æstimata est ægis in pectore Minervæ, quæ prudentiam denotat, quâ pectora sapientum muniuntur. *Nil opus est regis laribus*] .i. domibus aut ædibus. *Cui ferrea, &c.*] Quidam Pyrrhum intelligerent, qui (ut Servius tradit) cùm à patre vocaretur Neoptolemus, postea dictus est Pyrrhus, à colore pilorum, qui subrufus erat. Ego autem intelligo de Nerone, aut majoribus ejus, qui æneam dicti sunt habere barbam, atq; Ænobarbi vocati. De qua re sic dicit Siponinus: *Ænobarbus, hoc est, rutilam & quasi æneam barbam habens, fuit cognomen Domitiorum, ex qua familia Nero fuit. Autorem autem originis paritérque cognominis habuerunt L. Domitium, cui rure quondam revertenti juvenes gemini augustiori formâ apparuerunt, jusserúntq; nuntiari Senatui, ac populo Romano victoriam, de qua adhuc incertum erat: atque in fidem majestatis adeò permulserunt malas, ut è nigro rutilum æríque assimilem capillum redderent; quod insigne mansit & in posteris ejus, ac magna pars rutilâ barbâ fuerunt. Unde Cn. Domitium Neronis atavum, (qui in Tribunatu suo pontificibus offensior, quòd alium quàm se in patris suî locum coeptâssent, jus sacerdotum surrogandorum à collegiis ad populum transtulerat, ac in consulatu Allobrogibus Alverníscq; superatis, elephanto vectus fuerat, barbâ militum quasi inter solennia sacrificii prosequente) Lucius Crassus orator dixit non esse mirandum, quòd æneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum esset. Hæc ille. Quia ergò Neronem constat palatium*

Æsopi ina.

Pyrrhus.

Ænobarbus.

ſumptuoſiſſimum extruxiſſe, fuiſséque de Ænobarborum familia, de illo intelligendum putem. Unde dicit Suetonius in ejus vita, quòd non in alia re damnoſior, quàm in ædificando fuit. Nam domum à palatio Exquilias uſque fecit, quam primò tranſitoriam, mox incendio abſumptam, reſtitutámque, auream nominavit. De cujus ſpatio atque cultu ſufficeret hoc retuliſſe: Veſtibulum ejus fuit, in quo Coloſſus ducentorum viginti pedum ſtaret; ipſius effigiei tanta laxitas, ut porticus triplices miliarias haberet, item ſtagnum maris inſtar, circumſeptum ædificiis ad urbium ſpeciem, & reliqua quæ proſequitur Tranquillus ibidem. Dubitat autem an ferrea barba illi nomen dederit, vel quòd ferreus, id eſt, duriſſimus eſſet, vel quòd os ferreum dictus eſt habuiſſe Domitius; vel quòd ruſtico congruit de nominis cauſa dubitare, ſicut ille, *In medio duo ſigna, Conon, & Quis fuit alter, Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem? Hæc me jampridem memini didiciſſe*] Valla diceret non eſſe dicendum, *jampridem didiciſſe*, quia perſiſtentem actionem & præſens tempus efflagitant *jampridem*, *jamdudum*, *jam olim*, aut *olim jam*. Verùm, licet duriùs, poſſet dici *Jampridem memini:* At Agretius negabit rectè dictum *Memini didiciſſe*. Vult enim *memini* cum præſenti conſtruendum: ſed Valla contrà ſentit, in Raudem. Unde & Perſius, *Nec in bicipiti ſomniâſſe Parnaſſo memini. Sub Umbro*] de quo priùs dictum eſt. Id autem addit, ne contra decorum peritior haberetur paſtor, aut ut præceptori ſuo non ingratus ſit, quem neſcio an Sipontinum dicam, à quo plurima ſumpſiſſe videtur. *Sint mihi Pythagoræ menſæ*] qui carnibus abſtinuit, & ventri indulſit non omne legumen, quia etiam fabis abſtinuit; ſed herbis veſcebatur creſcentibus in hortis: unde *epulum poſſit centum dare Pythagoreis. Codríque ſupellex*] pauperis Poëtæ ac Philoſophi, de quo Juven. Sat. 3. *Lectus erat Codro proculâ minor, urceoli ſex, Ornamentum abaci nec non & parvulus infrà Cantharus, & recubans ſub eodem marmore Chiron: Jámque vetus Græcos ſervabat ciſta libellos, Et divina opici rodebant carmina mures*

Pythagoræus.

Codrus.

mures. Nil habuit Codrus; Quis enim negat? & tamen illud Perdidit infelix totum nil. Hæc ille. *Ore*] id est, pollicitationibus, *Magnificos: Sed re*] id est, exhibitione pollicitorum; *modicos. Tibi fidimus*] id est, confidimus. *Ego fiam Philomela reverso solstitio*] id est, ut Philomela in solstitio, *quia mutus, & elinguis*] id est, nihil canam, sicut nec Philomela, quæ in vere præcipuè canit. *Suspendere postibus arma Tempus erit. Arma*] id est, fistulam & plectra, & cætera instrumenta musica: addit tamen ad arma pugilum, qui ad postem Herculis fiebant arma sua, quando essent emeriti, aut ampliùs exercere nollent; sicut & cæterorum officiorum diis sua, quicunque ampliùs uti nollent, suspendebant arma. *Et tempus erat abigi spectacula*] id est, spectatores, *Circo*] id est, theatro clauso. *Arma.* *Circus.*

Iv. Candide, vidisti Romam, sanctique senatûs
Pontifices, ubi tot vates, ubi copia rerum
Tantarum? facile est illis ditescere campis.
n. Deciperis, me velle putans ditescere: vesci
Et lupus omne animal crudis existimat escis.
Túque putas alios, quo tu pede, claudere passum.
Non ego ditari cupio, sed vivere parvo:
Fac habeam tenuem sine sollicitudine victum;
Hoc contentus eam. Romana palatia vidi.
Sed quid Roma, putas, mihi proderit, ô Sylvane?
Occidit Augustus, nunquam rediturus ab Orco.
Si quid Roma dabit, nugas dabit, accipit aurum,
Verba dat: Heu! Romæ nunc sola pecunia regnat,
Exilium virtus patitur: sperare jubemur
Undique, & in toto vates spe pascitur orbe.
v. Dic pugnas, dic gesta virûm, dic prælia regum;
Vertere ad hos qui sceptra tenent, qui regna gubernant;
Invenies qui te de sordibus eruat istis.
n. Inveniam qui me derideat, & subsannet.
Tempestate istâ reverentia tanta poëst,
Quanta lupanari: Quid me, Sylvane, lacessis?
. Non decet obscœnis vatem prorumpere verbis.

Can. *Non possum non vera loqui: si vera taceri*
Fortè velis, levibus me parce lacessere dictis.
Sylv. *Utile consilium præstare, lacessere non est.*

Candide, vidisti Romam?] Disertè describit morem avarorum, qui nè juvent, aliò mittunt opem implorantes. *Sanctique senatûs pontifices*] id est, Cardinales, sicut canitur clarè, *senatus apostolorum*, quem Cardinales repræsentare dicuntur. *Facile est illis ditescere campis*] Ubi scilicet tot divites sunt. *Deciperis, me velle putans ditescere*] Non enim quæro ditescere, sed victum, & vestitum, quibus contentus quis sit. *Vesci*] Ordo est, *Et lupus existimat*] *Crudus.* id est, censet & judicat omne animal *vesci crudis*] id est, incoctis *escis*] scilicet carnibus, quibus ipse vescitur. *Tûq.*] id est, & tu putas alios *claudere passum*] id est, ingredi, eo pede, *quo tu*] id est, moveri eâ affectione quâ tu (per pedes enim sæpe intelliguntur affectiones) hoc est, quia tu cupis ditescere, censes omnes id cupere. *Tenuem sine sollicitudine victum*] Non ergò affluentiam petit, sed securitatem, quam tamen Salvator sine sollicitudine à se sperandam docet, vetans, *nè solliciti simus quid bibamus & comedamus.* (*Sylvane*] Spondaïcus versus non ineptus, quia & languorem animi loquentis, *Augustus.* & pondus rerum habet. *Augustus*] id est, beneficus in poëtas, *Virgilium, Horatium, Tuccam, Nugæ.* *Varum*, cæteróque principes. *Nugas*] pollicitationes inanes. *Sola pecunia regnat*] Horat. *Et genus, & formam regina pecunia donat.* Ovid. *Dat census honores, census amicitias: pauper ubique jacet.* Juven. *Quantum quisque sua nummorum servat in arca, Tantum habet & fidei.* Et rursus Horatius; *Hos solos aiunt sapere & bene vivere quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.* Iterum Juv. de Romanis loquens; *Quandoquidem inter nos sanctissima divitiarum Majestas, etsi funesta pecunia templo Nondum habitas, nullas nummorũ ereximus aras. Ut colitur pax atque fides*, &c. *Exilium virtus patitur.* Idem Juven. *Aude aliquid brevibus Gyaris & carcere dignum, Si vis esse aliquid: probitas laudatur, & algent. Criminibus debetur honos*, &c. *Vates spe pascimur omnes*] quia nihil recipimus. *Dic pugnas, dic gesta virũ*

aliud ſubterfugium avari. *Vertere*] imperativè à *vertor*, id eſt, ſis converſus, ſeu verte te *ad hos*] id eſt, ad eos, *qui tenent ſceptra*] id eſt, ad reges. *Et ſubſannet*] iterum ſpondaïcus verſus conſimili ratione compoſitus. *Quanta lupanari*] id eſt, proſtibulo, aut proſtitutis. *Lupas* vocabant olim proſtitutas; unde & proſtibula, lupanaria. Hinc fictum volunt Romulum à lupa nutritum. *Non decet*] per alium ſe caſtigat. *Levibus dictis*] non parvis, aut modicis, ſed vanis, aut contumelioſis; ſicut mulieres leves, quibus proſtituta eſt pudicitia; dicuntur & mores leves, qui inconſtantes. *Me parce laceſſere. Parce*] id eſt, abſtine, ut Æneïdos primo, *Parce metu Cytherea.* *Lupanar.* *Lupa.*

Can. *Conſilii locuples ego, ſed pauperrimus auri.*
Quî pugnas, quî geſta virum, quî prælia regum
Dicet inops vates, cui nec quo fiſtula poſſit
Aptiùs incidi, fieríque foramina, culter?
Aſpice, ut excuſſis laxata manubria clavis,
Vt dentata acies, veteríque ſimillima ſerræ.
Hoc leve: ſed menſæ grave & intolerabile damnum.
Vtile conſilium firmat, ſed inutile mentem
Frangit, & extenuat vires, animúmque retundit.
Magnates dare parva pudet, dare magna recuſant.
Adde quòd & noſtri curant ità carmina reges,
Vt frondes Aquilo, mare Libs, vineta pruinæ.
Ipſi ad delicias reges, & ad otia verſi,
Quod celebrant, laudari optant: hinc carmina manant
Perdita de ſtudio Veneris, de ſcurrilitate,
De ganea, de ſegnitie, de infamibus actis:
Quæ caſtum, capitale nefas, celebrare poëtam.

Conſilii locuples ego, ſed pauperrimus auri] Hor. etiam cum genitivo conſtruxit, dicens, *Horum ergò optârim pauperrimus eſſe bonorum. Quî*] id eſt, quomodo, aut quare dicet inops vates pugnas, &c. *Cui nec*] ſupple eſt *culter, quo fiſtula poſſit Aptiùs incidi, & quo foramina poſſint fieri. Aſpice ut manubria*] ſcilicet, cultrorum, id eſt, capuli quibus capiuntur, & tenentur in manibus, *laxata*, ſupple *ſint*] laxa & diſſoluta. *Clavis*] id eſt, clavicuis quibus compinguntur. *Excuſſis*] hoc dicens oſtendit cultrum *Manubrium.*

cultrum ſuum. *Et aſpice ut*] id eſt, qualiter, *Acies*] ſcilicet cultri, id eſt, acuta ejus pars, *dentata*] ſupple *ſit*; id eſt, in modum ſerræ, in dentes effracta. Unde addit, *veteriq;*

Serræ inventio. *ſimillima ſerræ*] quam Dædalum inveniſſe quidam volunt, ad ſimilitudinem maxillæ ſerpentinæ. *Hoc damnum*] ſc. de inſtrumentis, & veſtitu. *Eſt leve*] id eſt, tolerabile. *Sed menſæ*] id eſt, victûs, eſt grave & intolerabile. *Magnates dare parva pudet*] quia, ut dicit Horatius, *Magnos magna decent*. Sed hoc vaframento ſcimus nonnullos uſos, dicentes petentibus magna, Indignos eſſe, qui magna recipiant, & exiguum quiddam orantibus, Se non decere tam exigua munera conferre. *Ut frondes Aquilo*] qui eas nihili facit; *ut Libs*] ventus Libycus, *Curat mare*] in quod ſæpe ſævit; Et ut *pruinæ*] id eſt, ros congelatus, aut gelu matutinum, *Curant vineta*] id eſt, vites; quod etiam nihil eſt quia etiam congelantur. *Ipſi ad delicias*] Ordo eſt, *Ipſi reges*] id eſt, præpotentes, *Verſi ad delicias*] id eſt, delectationes & illecebras carnis, *Et ad otia*] id eſt, deſidiam, *Optant laudari quod celebrant*] id eſt, oblectamenta ſua. *Deſtudio Veneris*, id eſt, amoribus impudicis. *De ſcurrilitate* id eſt, inhoneſtâ dicacitate. *De ganea*] id eſt, cauponâ, & goloſitate. *De ſegnitie*] id eſt, deſidiâ: dicuntur enim ſegnes ſeorſum ab igne, qui activiſſimus eſt, tepidi & ignavi. *De infamibus actis*] id eſt, privatis, cùm geſta ferè ſint publica. Meliùs autem (autore Vallâ) *acta*, quàm *actus*, in hac ſignificatione dicimus. *Quæ caſtum, capitale nefas, celebrare poëtam*] Idem ſanctè & Catholicè ſentit in opuſculo contra impudicè ſcribentes, unde explodenda eſt Caſtulliana ſententia: *Nam caſtum eſſe decet pium poëtam Ipſum: verſiculos nihil neceſſe eſt: Qui tum denique habetur ſalem & lepôrem, Si ſunt molliculi ac parùm pudici.* Cæterum multi gentilium ſubſcripſerunt. Unde ad Voconiam poëtam Adrianus Imp. *Laſcivus verſu, mente pudicus eras.* Et Ovid. de ſe, *Crede mihi, mores diſtant à carmine noſtro: Vita verecunda eſt, Muſa jocoſa mihi.* Et Mart. *Laſciva eſt nobis pagina, vita proba.*

At qui dura manu geſſerunt bella potenti,
Fortiter utentes ferro, non molliter auro,

Dilexêr

Dilexêre graves Musas. Heroïca facta
Qui faciunt reges, heroïca carmina laudant.
Vt cessêre viri fortes, & mascula virtus,
Dicendum altiloqui nihil invenêre poëtæ.
Occidit ingenium vatum, ruit alta poësis.
At si fortè aliquis regum gerat aspera bella,
Et decus armorum studiis bellóque paravit,
Nil genus externum, venturáque secula curat,
Laude suæ gentis satur, & præsentibus annis.
Barbarus est, neque carmen amat, vel avarus in auro
Mergitur, atque Midæ curis flagrantibus ardet.
Est & apud reges rudis, invida, rustica turba,
Mimus, adulator, leno, assentator, adulter,
Histrio, scurra, quibus virtus odiosa: poëtas
Mille modis abigunt, ut quando cadavera corvi
Invenêre, fugant alias volucrésque ferásque.

At qui dura, &c. At particula adversativa, locum habet ubi contraria nectimus jam dictis, ut dicto de Ænea in fine tertii, *Factóque hic fine quievit*, subdit de Didone in principio quarti, *At regina gravi jamdudum saucia curâ.* Pulchrè ornat carmen epithetis, quæ sic construuntur: *At qui gesserunt potenti manu dura bella Fortiter*, &c. *Dilexêre graves Musas; reges, qui faciunt heroïca facta, laudant heroïca carmina. Vt*] id est, postquam. *Viri fortes cessêre*] id est, è medio sublati sunt; quia fortes cedere nesciunt. *Et mascula*].i.virilis. *At si fortè*] bene occurrit argumento, quod jam cuivis in promptu est. Nam si heroïca gerentes, heroïcis gaudent carminibus, quæras cur ad illos non abeat, illósque canat Candidus: ad quod respondet, raros quidem esse qui heroïcè vivant, & siqui sint, eos non habere curam de æterno nomine. *Midæ curis*] id est, avaritiâ, quâ ductus petiit à diis ut quicquid contingeret, aurum fieret; quo impetrato, inediâ absumptus est. Nam & cibus, & potus in aurum versus est. *Est & apud reges, &c.*] Alia causa cur apud reges non sit bonis poëtis locus, quia illîc sunt literarum & probitatis hostes, utpote rudis & rustica turba; cùm poëtæ sint pauci, urbani, & eruditi. *Mimus*] id est, gestu corporis morum imitator; *Masculus.* *Mimus.*

cùm poëta gravis rem more philoſophorumſe verè narret. *Adulator*] cùm poëta ſit ſeverus. *Leno*] cùm verus poëta ſit turpitudinis omnis hoſtis & expulſor. *Aſſentator*] cùm poëta ſit virtutis laudator. *Adulter*]cùm nihil muſis ſit magis contrarium, quàm adulterium. Nam quæcunq; poëtis aptantur, caſta ſunt,ut *Pierides, Minerva, Daphne, fontes.* *Hiſtrio*] cùm poëtæ ſuæ dignitati conſulant. *Quibus*] ſcilicet omnibus virtus eſt odioſa. *Poëtas mille modis abigunt*] quaſi à præda inventa, ut quando cadavera corvi invenêre. Aptior eſſet ſimilitudo, ſi honeſti à rebus honeſtis abigantur per inhoneſtos, ut apes à floribus per araneas.

Sunt etiam vates quidam ſine lege petulci,
Qui ſine lege aliti, ſine præceptoribus, audent
Quicquid amant reges, (& amant infamia ſolúm)
Scribere: nam vates citam dementia vexat.
Hi ſe neſcio quâ mentis levitate poëtas
Eſſe volunt, poſtquam trivialibus ora cicutis
Applicuêre, ſibi applaudunt, ſua carmina jactant,
Inſulſi, illepidi, indociles, improvidi, inepti.
Qui ſolet his vacuas præbere ambagibus aures,
Id vitium commune putat, doctiſque reſiſtit
Vatibus, à vero indoctus diſcernere falſum.

Sylv. *Candide, per ſuperos, per Olympica numina juro,*
Me tibi (ſi venti veniant ad vela ſecundi)
Laturum auxilium. Meliora in tempora vive:
Nec pauliſper adhuc mecum ſperare recuſa.

Can. *Si mihi ſic optas, tibi ſit, Sylvane, quod optas.*

Sylv. *Opto equidem, dictúmque fides non ſera ſequetur.*

Can. *Vade malis avibus, nunquam redituras, avare,*
Et facias ſubitò quicquid tractaveris aurum,
More Midæ, quando virtus tibi vilior auro.

Sunt etiam vates] Docet tertiam cauſam, cur poëtis non ſit apud reges locus; quæ eſt, quia multi verſiculorum ineptorum factores, & turpis vitæ homunciones, ſacrum poëtarum nomen indigniſſimè ſibi uſurpant, quod ægerrimè patitur Hor. dicens in arte, *Deſcriptas ſervare vices operúmque colores, Cur ego, ſi nequeo ignoróque, poëta ſalutor?*

ſalutor?] *Petulci*] id eſt, petulantes, audentes quæ non poſſunt. *Nam vates etiam dementia vexat*] Non quidem graves, ſed leves & futiles. *Trivialibus ora cicutis*] Cicuta eſt herba fiſtuloſa, quâ paſtores canere ſolebant: unde Maro, *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula.* Idem: *Non tute in triviis indocte ſolebas Stridenti miſerum ſtipulâ diſperdere carmen?* unde *Trivialia* dicuntur *exodia*, id eſt, ruſtica carmina quæ in compitis & triviis ab indocta ruſticorum pube in compitalibus & ambarvalibus cantari ſolebant. *Sibi applaudunt*] ſibi placentes. *Sua carmina jactant*] exiſtentes *Inſulſi*] id eſt, ſine ſalibus ſermonis. *Illepidi*] id eſt, ſine lepôre ac venuſtate ſermonis. *Indociles*] quia diſcere nolunt, & ità incorrigibiles. *Improvidi*] quia non videntes ſe ad interitum tendere, & alios ducere. *Inepti*] id eſt, amuſi, & ab omni aptitudine tum verborum, tum factorum abhorrentes. *Ambagibus*] id eſt, verborum inculcationibus, cùm artem veram non habeant. *Id vitium commune putat*] & ità rejicit bonos propter malos. *A vero indoctus*] .i. neſcius *diſcernere falſum. Candide, per ſuperos*] Videns Sylvanus Candidum virtutis amatorem verúmq; poëtam, pollicetur operam cum juramento; nihil tamen confert in eum. *Per Olympica*] .i. per cœleſtia. *Si venti*] Proverbiale, .i. ſi res proſperè mihi ſuccedant, & eveniant mihi quæ opto. *Meliora in tempora vive*] Virg. Æneïd. 1. *Durate, & voſmet rebus ſervate ſecundis. Pauliſper*] per paululum temporis. *Fides non ſera*] id eſt, non tardè faciens quod dixi. Nam *fides* videtur, autore Cicerone, dicta, eò quòd fiat dictum, ſive quod dictum & conventum eſt. Candidus autem non contentus pollicitationibus, imprecatur in abeuntem omnia mala, dicens, *Vade malis avibus*] .i. malo auſpicio; quaſi dicat, in rem malam. *Nunquam rediturus, avare*] Hoc autem videtur dicere in abſentem quaſi obmurmurando, poſtquam ſe nihil recepturum ſperavit. *Et facias ſubitò quicquid tractaveris aurum, More Midæ*] de quo jam diximus. *Quando*] .i. quandoquidem, *virtus tibi vilior auro*] ſcil. *eſt*, cùm tamen Horatius in Epiſtolis contrà dicat, *Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.*

Olympica.

Fides.

Malis avibus.

Quando.

ECLO-

De civium & rusticorum discrepatione, inscripta CORNIX.

JOANN. MURMELII argumentum.

Cornix enarrat discrimina ruris & urbis,
Et pergit varios stultorum carpere mores.

Cornix & Fulica.

Ningit hyems, mugit Boreas, à culmine pendet
Stiria, depositis bobus requiescit arator,
Dormit humus, clauso pastor tunicatus ovili
Cessat iners, sedet ante focum fumosa Neæra,
Atque polenta coquit. Priùs intolerabilis æstas
Nunc laudatur, hyems æstu laudata molesto
Displicet, optatum damnant præsentia frigus.
Ful. *Omne bonum præsens minus est, sperata videntur*
Magna, velut majus reddit distantia lumen.
Cor. *Delicias habet omne suas & gaudia tempus.*
Aspice ut impexi, tritâque in veste ligati,
Cæde suum pueri exultent: Inflatur in utrem
Immissis vesica fabis, sonat, & micat, acta
Nunc pede, nunc cubito, stricto nunc obvia pugno:
Si cadit, attollunt: cursu labor atque recursu
Brumam abigit; glaciale gelu pila rustica vincit.
Nos tamen hîc meliùs tepido sub stramine foci
Transigimus tempus, dum lac coit igne recoctum.
Ful. *Pauperiem declarat hyems: improvida certè*
Turba sumus juvenes, securi æstate vagamur
Immemores hyemis; nostrum æs, tibicinis omne est.
Ut redit è Scythia Boreas, nidósque volucrum
Frondibus ostendit nudata cadentibus arbor,
Frigemus nudi scapulas, dorsum, ilia, plantas.
Stultitiam declarat hyems, sapientiùs urbes
Congeriem nummûm accumulant, & ad ilia vulpes,
Melotâsque trahunt, maculosâque tergora lyncis.

Ningit hyems] Contentio est inter *Cornicem* pastorem, qui partes rusticorum agit; & *Fulicam*, qui urbanorum; de præ-

præſtantia fortunæ utrorumque: Occaſione cujus multa quaſi ſatyricè dicuntur in mores potiùs civium, quàm ruſticorum. Videntur autem tam *Cornix* quàm *Fulica* paſtorum nomina. Uterque enim ſe ruſticum profitetur & maſculino genere nominat. *Hyems*] id eſt, tempeſtas pluvioſa, & nivoſa. *Hyems.* *Boreas*] ventus frigidus à ſeptentrionali plaga, quæ frigida eſt, flans. *Boreas.* *Mugit*] mugitum imitatur flatu alto. *Mugire.* *Stiria*] id eſt, glacies concreta. *A culmine*] à tecto. *Stiria.* *Dormit humus*] ſopitur nive, & non exercetur. *Paſtor tunicatus*] quia otioſus: unde dictum eſt à poëta, *Nudus ara, ſere nudus: hyems ignava colonis.* *Neæra*] conjux ruſtica. *Neæra.* *Fumoſa*] quia ferè ligna viridia aut malè ſicca comburunt. *Atque polenta coquit*] Ovid. *Quod coxerat antè polentum.* *Polenta.* Reperitur tamen & fœmineum, cùm hoc ſolùm inter Latina primæ declinationis reperiatur neutrum. *Omne bonum præſens minus eſt*] id eſt, minoris æſtimatur, quia nemo contentus ſuâ ſorte; unde Horat. in principio Ser. *Quî fit, Mecœnas, ut nemo, quam ſibi ſortem, Seu ratio dederit, ſeu ſors objecerit, illâ Contentus vivat, laudet diverſa ſequentes?* *Minus.* Veruntamen id contrà uſu venit, ubi minimè opus; quia bona terrena, eò quòd præſentia ſunt, plùs nos delectant, quàm cœleſtia quæ futura ſperantur. *Aſpice ut impexi*] Docet exemplis, non rerum, ſed animorum eſſe diſcrimen. Nam pueri nudi etiam in hyeme oblectantur variis, ut *Cæde ſuum*] id eſt, porcorum, ut veſicam habeant, cujus agitatione brumale frigus ſuperent: & ruſtici pilam magnam vento inflatam manibus pedibusq; agitantes, glaciale gelu non curant. *Pauperiem declarat hyems*] id eſt, paupertatem: Eſt tamen interdum damnum, ut ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. Nos *juvenes ſumus turba improvida*] quia ſecuri æſtate vagamur. *Noſtrum æs*] id eſt, pecunia noſtra. *Eſt tibicinis*] ſcilicet canentis ad choream inſtituendam. *Congeriem nummûm*] id eſt, nummorum, per Syncopen: *& ad ilia*] ſcilicet fovenda, & cooperienda, *trahunt*] id eſt, contrahunt, *Vulpes*] id eſt, pelles vulpinas, *& μηλωτὰς*] id eſt, pelles ovinas. Græcum eſt; *Melota.* cætera nota ſunt.

Cor.

Cor. *Desipiunt omnes, nec nos in crimine soli,*
Immò ipsos vexat gravior dementia cives.
Verùm illis mater, nobis fortuna noverca
Nos premit: infelix sors est dementia: fac sim
Fortunatus, ero locuples, ero primus in urbe,
Audiar, assurgent omnes, me vertice nudo
Vulgus adorabit, me plebs, me consulet omnis
Turba, magistratus etiam, populúsque patrésque.
Ful. *O Cornix, Cornix! Non est fortuna, sed ipse*
Quo sapiunt homines animus: fortuna potentem
Non facit, immò Deus: causam recitabat Amyntas.
Cor. *Est fortuna deus: sed quid recitârit Amyntas,*
Dic, precor: in causis erat ingeniosus, & acer.
Antè tamen paulùm pecus & præsepia vise:
Vade, redi; calor est post frigora dulcior; ito.
Ful. *Attingit nix alta genu, vix tecta resistunt*
Tanto oneri; sublimis apex in vertice furni
Pyramidem fecit, metâque assurgit acutâ.
Cor. *Da pecori cordum, stipulísque foramina claude,*
Si paries hiat; & rediens lætamine muni
Limina: nulla gregi gravior, quàm frigora, pestis.
Fámne ades? Oh! quænam hæc solito properantia major?
Ful. *Sollicitum me reddit hyems in frigore & igni.*
Maxima strenuitas fœno recubare calenti:
Absondíque cavo accubitu post frigora, dulce est.
Cor. *Incipe, & enarra discrimina ruris, & urbis.*

Desipiunt omnes] id graphicè docet Hor. 2. Ser. Nec mirum, quia stultorum infinitus est numerus. *Nos*] scilicet, rustici: unde se rusticos asserunt. *Verùm illis mater*] id lepidè, quod Plinius de natura dicit, quæ nobis multa contulit magnâ & sævâ mercede: ità ut non sit facile existimare, parénsne melior, an sævior noverca fuerit. *Infelix sors*] id est, paupertas, & tenuis fortuna, *est dementia*] id est, reputatur demens quicunq; pauper: unde Horatius in epistolis, *Hos solos aiunt sapere & bene vivere, quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis. Assurgent*] id est, reverentiam & honorem assurgentes impendent. *Vulgus adorabit*] id est, corporis gestu honorabit.

Demens quis.

Assurgere.

Nam

Nam adoramus etiam ſtatuas & crucem Domini; ſed oramus tantùm rationem habentes, & ſenſum. *Conſulet*] id eſt, conſilium poſcet. *Non eſt fortuna*] id verè Juven. *Sed nos Te facimus fortuna deam. Eſt fortuna deus*] id ex falſa opinione, & ruſticè: Nam cùm deam neget noſtra fides, etiam fortunam deum dicit. At id facit poëta, quòd numina putabantur utriuſq; ſexûs. Unde de Venere Æneïd. 2. *Deſcendo, ac ducente Deo*] Et de Alecto, aut Junone, 8. *Nec dextræ Deus erranti affuit*: Unde in Cypro erat barbatæ Veneris ſimulacrum. Unde dictum eſt, *Pollentémq; Deum Venerem*. Videtur autem Cornix dominus, aut ſaltem major quàm Fulica, quem mittit ad caulas: qui abiturus dicit, *Attingit nix alta genu. In vertice furni*] ubi minimè conſiſtere poſſe videtur propter ignem; quòd panis in eo coqui ſolet. *Pyramidem*] i. cumulum nivis in Pyramidis formam. Eſt autem Pyramis ſtructura ex lapidibus in morem ignis aſcendentis, cujus vertex acutiùs eſt extructus, quales in Ægypto leguntur miræ altitudinis fuiſſe: de quibus Martial. in principio, *Barbara Pyramidum ſileat miracula Memphis*. Addit autem Cornix, *Da pecori cordum*] id autem dicitur fœnum quod autumno ſecatur; ſicut corda frumenta vocantur, quæ ſerò matureſcunt. *Lætamine muni*] id eſt, ſimo. *Jámne ades*] intelligendum eſt aliquantulum moræ interfuiſſe, & interea tacuiſſe Cornicem. Omnia autem faciliora ſunt quàm ut expoſitione egeant.

Adorare. *Orare.* *Pyramis.* *Lætamen.*

Ful. *Hæc igitur tantum ruris diſcrimen & urbis*
Taliter exortum, noſter recitabat Amyntas:
Principio rerum, primâque ab origine mundi,
Cum muliere marem ſociali fœdere jungens
Cœli opifex (ſic namque Deum appellabat Amyntas:
Nomen adhuc teneo) natos producere juſſit,
Atque modum docuit fieri quo pignora poſſent.
Accinxêre operi, mandata fideliter implent;
Sicque utinam de pomi eſu ſervata fuiſſent!
Fœmina fit mater, puerum parit, atque puellam,
Atque puerperio ſimili fœcunda quotannis
Auxit in immenſum generis primordia noſtri.

Poſt

Post tria lustra Deus rediit: dum pignora pectit,
Fœmina prospiciens, venientem à limine vidit.
Adam aberat, securus oves pascebat; adulter
Nullus adhuc suspectus erat, sed multiplicatis
Connubiis, fraudata fides, sine cornibus hirci
Facti, & zelotypo conjux suspecta marito:
Nam quæ quisque facit, fieri sibi furta veretur.
Erubuit mater, nimiæq; libidinis ingens
Indicium rata tot natos, abscondere quosdam
Accelerat, fœno sepelit, paleisq; recondit.
Jámq; lares Deus ingressus, salvere penates
Jussit, &, Huc, dixit, mulier, tua pignora profer.
Fœmina majores natu producere mandat.
His Deus arrisit velut arridere solemus
Exiguis avium pullis, parvísque catellis.
Et primo lætatus, ait, Cape regia sceptra,
Rex eris: at ferrum, & belli dedit arma secundo;
Et, Dux, inquit, eris: fasces, populíque secures
Protulit, & vites, & pila insignia Romæ
Jámque magistratus celebres partitus in omnem
Progeniem, humanos tacitus volvebat honores.
Interea mater rebus gavisa secundis,
Evolat ad caulas, & quos absconderat, ultro
Protulit, Hæc, dicens, nostri quoq; pignora ventris:
Hos aliquo, pater omnipotens, dignabere dono.
Setosum albebat paleis caput, hæserat armis
Stramen, & antiquis quæ pendet aranea tectis.
Non arrisit eis, sed tristi turbidus ore,
Vos fœnum, terram, & stipulas (Deus inquit) oletis.
Vester erit stimulus, vester ligo, pastina vestra,
Vester erit vomer, juga vestra, agrestia vestra
Omnia; aratores eritis pecorúmque magistri,
Fœnisecæ, solifossores, nautæ, atque bubulci.
Sed tamen ex vobis quosdam donabimus urbe,
Qui sint fartores, lanii, lixæ, artocopiquæ,
Et genus hoc alii soliti fordescere, semper
Sudare, & toto servire prioribus ævo.

Tali-

Taliter omnipotens fatus repetivit Olympum,
Sic factum ſervile genus, ſic ruris & urbis
Inductum diſcrimen, ait Mantous Amyntas.

Hoc igitur] Apologo ruſticano diſcrimen urbanorum & ruſticorum commemorat à Deo factum, ſicut & mercedum nonnulli ſic dicunt inſtitutam differentiam. Nam cùm mechanici à Deo, quantum mercedis exigerent, exquiſiſſent; aſſignâſſétq; ſutoribus, crepidariis, & pluribus aliis quotidianâ mercede conducendis denarios binos; latomis autem, & fabris lignariis ac carpentariis ſenos; diſquiſiêrunt priores quantum poſſeſſionis ex tantula mercede comparárent: reſpondit, Quantum ſatis eſſet ipſis & liberis quotannis jugerum. At reliquis quantum comparárent petentibus, reſpondit, Quotidie tantum terræ poſſe comparare, quantum per crura retrorſum bipenni projicerent. Conati autem præ avaritia in longum projicere, in podicem projecerunt; in quem ferè magnæ mercedes nunc quoque projiciuntur. Præterea dicunt ranas & ſimias ſic effectas; cùm muliercula, ſcilicet Eva, aut alia nimis fœcunda, vereretur venienti Deo omnes liberos prodere, occuluit quoſdam in furno, quoſdam ſub vaſe elixorio. Reliquis autem beneficio donatis, & negante plures habere, juſſit Deus, qui in furno eſſent in ſimias converti; qui ſub vaſe, in ranas ac bufones. Talem igitur apologum, ac fabellam anilem hîc proſequitur autor. *Modum dedit*] dicens, *Creſcite & multiplicamini*, per coitum ſcilicet. *Accinxêre operi*] id eſt, operam dederunt diligenter liberis procreandis. *Mandata fideliter implent*] jucunda narratio, quia hodie quoque ad illud præceptum plus æquo inclinamur. *Poſt tria luſtra*] id eſt, quindecim annos. Nemo autem ſic mihi tam ineptus, ut hiſtoriam putet à poëta narrari. *Hirci ſine cornibus*] id eſt, fœdi adulteri. *Nam quæ quiſque, &c.*] proverbialiter, & diſertiùs quàm illud, *Qui fuit in furno, ſocium ſibi quærit in illo. Salvere Penates*] id eſt, familiares, & omnes in domo habitantes. *Tua pignora*] id eſt, natos. Nam *Pignora natorum dicuntur pignora rerum. His Deus arriſit*] .i. annuit, & blandus atque affabilis fuit. *Catellis*] .i. canis fœtui. *Et primo*] *Pignora.*

primo] ſcilicet omnium. Unde ad primæ genituræ jura alludit. *Faſces*] qui erant ex virgis, in quibus ſecuris erat colligata; ferebantur autem à lictoribus poſt eos magiſtratus, qui in corpus & ſanguinem animadvertere poterant. *Securis*] à ſecando dicta, quòd interſecat, ut collum nocentium. *Et vites*] quibus centuriones & cæteri duces milites cædebant. Nam ex vite erat baculus, non ex alia arbore, nè ſeveriores haberentur, ſaltem in concives. Nam alios virgis cædere licebat. Juven. Sat. 8. *Nodoſam poſt hæc frangebat vertice vitem, Si lentus pigrâ muniret caſtra dolabrâ. Et pila*] quæ ſunt Romanorum tela. Lucan. *Signa, pares aquilæ, & pila minantia pilis. Heſerat armis*] id eſt, humeris. *Stimulus*] quo boves inſtigantur. *Ligo*] inſtrumentum ruſticorum, ut *paſtinum*] quod bifurcum eſt ferramentum, quo paſtinatio & repaſtinatio vinearum fit. *Fœniſecæ*] id eſt, ſecantes fœnum. Perſius: *Fœniſecæ pingui vitiârunt unguine pultes. Solifoſſores*] fodientes terram: eſt autem una vox: nam ſi duæ eſſent, *ſoli* ſecundam produceret, quam compoſita corripiunt in mediis ſyllabis, dummodo etiam in nominativo id habent, ut *fœniſeca, ſolifoſſor*: quod dico, quia *quanticunq;* à nominativo *quantuſcunque* aut *quantumcunq;* producitur, ut *qualicunque* à *qualiſcunq;* *Fartores*] qui farcimen faciunt. *Lanii*] id eſt, carnifices. *Lixæ*] aquam ferentes. *Artocopi*] panifices, aut panem incidentes. *Et genus hoc alii*] ſicut dicimus, *id genus*, pro *ejus generis*; ſic ponit *hoc genus*, pro *hujus generis*.] *Mantuus*] .i. Mantuanus; ſed Mantous dicitur à Manto Nympha, matre Ocni, qui Mantuam à matre denominavit. De quo Maro, *Fatidicæ Mantûs & Thuſci filius amnis*. *Amyntas* autem is eſt, de quo in Amynta viſum eſt.

Faſces.
Securis.
Vites.
Pila.
Stimulus.
Ligo.
Paſtinum.
Fœniſecæ.
Soliſoſſores.

Cor. *Mirabar ſi quid recti dixiſſet Amyntas.*
Civis erat, ſemper nobis urbana juventus,
Cui nihil eſt præter ſtulta hæc commenta negoti,
Ludit, in agreſtes ſemper joculatur, & urbis
Talia garrulitas, & vaniloquentia fingit.
At neque de ſuperis pudet has componere nugas:

Iſtic

Iſte jocus manifeſta gerit convitia ſecum:
Sed tu tam rudis es, tam pleno inflatus omaſo,
Vt neque perpendas iſto te ſcommate carpi?
Nos quoque pauliſper mentem extendamus ad urbis
Stultitiam, nè fortè putes ſapientiùs illos
Vivere qui ſplendent auro, qui murice fulgent.
His oculis vidi tunicis pleroſque ſuperbis
Veſtiri, atque foro regali incedere greſſu,
Quos ſecreta fames premit, atque domeſtica egeſtas.
Stultius his certè nihil eſt: opulentia ficta,
Paupertas; & ſegnities, & inertia vitæ
Vera, quid eſt aliud quàm deſipientia vera?
Vidi etiam patres (ô rem indignam atque nefandam!)
Dum ſegnes dormire volunt, & vivere lautè,
Proſtituiſſe ſuas vulgò cum conjuge natas:
Quid pejus, quid perfidius, quid ſtultius unquam?
Ful. *Quid ſi vitam alio nequeant traducere pacto?*
Cor. *Cùm totidem, quot nos, habeant animáſq; manúſq;,*
Dic, cur vitam alio nequeant traducere pacto?
Mirabar, ſi quid rectè dixiſſet Amyntas.] Quaſi dicat, juvenis ille inſanus amore, & ruſticos odio habens. *Cui nihil negotî*] pro negotii. *Urbana juventus*] id eſt, multitudo juvenum urbanorum. *Convitia*] contumelias. *Omaſo*] id eſt, inteſtino pingui, tarditatem ingenio afferente, ut Hor. & Perſius atteſtantur. *Iſto ſcommate*] id eſt, irriſorio dicterio. *Te*] qui ruſticus es. *Carpi*] id eſt, reprehendi. *Nos quoque*] id eſt, viciſſim. *Qui murice*] id eſt, purpurâ. *Proſtituiſſe*] id eſt, ad turpem quæſtum in lupanaribus & proſtibulis ſtatuiſſe, quaſi pro foribus, ubi luxuriâ perditos expectant. *Quid*] ſcilicet dicas, aut quid faciant? Et eſt inanior deſidioſorum purgatio, quàm ut refellatur. Unde dicit Cornix, Habent cives urbani manus & pedes, ut nos: Cur non quærunt ſibi victum laboribus & parſimoniâ, ut nos?

Eſt etiam, cujus vecors induſtria vanas
Quærat opes, ubi nullus opes invenit ab ævo.
Æs lavat herbarum ſuccis, & vertere in aurum
Æſtimat, ac nigrâ ſemper fuligine pallet.

Est qui, dum tellure latens desiderat aurum,
Dat magicis operam studiis, & tempora perdit.
Quid levius, quid futilius, quid inanius unquam?
Omnia, nè veniant ad opus telluris & agri,
Omnia pertentant: ut agant nihil, omnia versant.
Semper agunt, nunquam peragunt; ex fœnore victum
Infamem extorquent; vi, fraude, dolísque laborant:
Mille viis opibus, mille insidiantur honori.
Nos capras, & oves, armentáque pascimus: illi
Accipitres, catulos, & equos, & cercopithecos.
Rusticus est ovium pastor; volucrúmque, canúmque
Civis: utrum melius, te judice, nobiliúsque;
O Fulica? utilitas unde, aut opulentia major?

Ful. *Si venit ex nostris operis opulentia major:*
Civibus unde igitur tantarum copia rerum?

Cor. *Ex vi, fraude, dolis; vi, fraude, dolísque laborant*
Nónne vides, insane, ut nos crudeliter urgent,
Quo capiunt astu? Nos irretire loquendo,
Sacrum offerre putant, & opus sublime, piúmque:
Huc aures oculósque adigunt, huc ora manúsque.

Est etiam] affert alia urbanorum vitia, & ferè oppositæ s
Vecors. gnitiei, dicens, *Est etiam*] scilicet civis, *cujus vecors*]
est, perversi cordis industria, *quærit opes vanas*] id est, u
tra quàm satis sit, & non justâ ratione; ut qui per arte
Alchimia. (ut dicunt) Alchimiæ, id est, adjuvaminis, adjuvando n
turam, sperant æs aut argentum vertere in aurum: quâ v
nullus, inquit, hactenus invenit opes; certum est mult
inveniſſe pauperiem: dicunt tamen ejus rei studiosi, i
ventos, qui ad intentum pervenerint. *Fuligine nigr*
quia vapore fumeo, *pallet*] quomodo, nisi ad anxie
tem referamus, non constat. *Est qui, &c.*] Alius en
eorum, qui magicis artibus, & characteribus, nescio q
bus, sperant posse inveniri thesauros absconditos. *Omn*
nè veniant ad opus telluris & agri, Omnia, inqua
pertentant] id est, experiuntur, nè fiant agricolæ, q
nihil honestius, nec justius. *Semper agunt, nunqu*
peragunt] id est, perficiunt nihil eorum quæ incœpta
Ex fœnore] id est, usurâ. *Accipitres*] id est, aves ad p
da

dam. *Catulos*] ad venationem. *Et equos*] ad venandum, aut avibus, aut canibus. *Cercopithecos*] id est, caudatas simias. Nam κέρκος, dicitur cauda; πίθηκος, simius, aut simia. Sunt ergò, quos catos marinos quidam vocant, capite, ut dicit Plinius, subnigro, & pilo asinino, quibus deformitas decori est, súntque ob cautum ingenium divitibus in deliciis. *Civis*] est pastor volucrum & canum, quia eos pascit. *Quo astu*] id est, quâ calliditate, ab ἄστυ, id est, ab urbe, ubi astutiores sunt. *Irretire*] id est, in laqueos & retia illigare, hoc est, circumvenire & decipere verbis, putant *sacrum offerre*] id est, arbitrantur se obsequium præstare Deo, quando nos decipiunt. *Huc*] id est, ad hanc operam ut nos decipiant. *Adigunt*] id est, applicant. *Ora*] id est, omnia quæ dicunt. *Et manus*] id est, omnia quæ faciunt. *Astus.*

Ful. *Unde urbanarum tibi tanta peritia rerum?*

Cor. *Hæc didici quondam, ductis in mœnia capris,*
Cùm lac vociferans ibam venale per urbem.
Mansi apud artocopum; sapiens, & ad omnia promptus
Furta erat, & crudum ferro subradere panem.
Ipse, ut erat mores urbis doctissimus, ista
Tradidit, affirmans nihil esse nocentius urbe:
Se quoque furari didicisse aiebat ab urbe.
Sunt etiam, qui parta ab avis patrimonia fundunt
In meretricum usus: quid fœdius, improbiúsque?
Dic ubi mœchandi ars, homicidia, seditiones:
Nónne inter cives, atque intra mœnia regnant?
Quid reges, qui regna hominum per vulnera quærunt,
In mortémque suos adigunt? quid pectora miles
Objiciens telis, per mille pericula vadens,
Pro stipe dat vitam? Nulla est insania major.
Gloria præfertur vitæ. Quid gloria? quid laus?
Quid fama est? quid honor? Voces, & opinio vulgi.
Omnia longa dies abolet: cùm vivere cessas,
Omnia sic abeunt, ut lux cum sole recedit.
Qui mare sollicitant remis, cùm vivere possint
In patria, stulti: ventis qui credit & undis,
Stultus: divitiæ cui sunt, & negligit uti,
Stultus: qui, ut natis cumulet patrimonia, partis

Ab-

Abſtinet, & genium fraudat, ſtultiſsimus; & qui
Quæ facere ipſe poteſt, natis facienda relinquit.

Vnde urbanarum] Bona interrogatio, ut decorum ſervetur, & veriſimilis narratio. *Artocopum*] ut videtur, accipit pro panifice, ſeu (ut dicitur) piſtore, qui Græcè dicitur ἀρτοποιός, id eſt, artopœus; quia ἄρτος dicitur panis, & ποιῶ facio. Sed artocopus, dicitur quaſi labor panis; nam κόπος labor dicitur, ſed accipitur pro laborante. Juvenalis autem videtur accipere pro pane, dicens Satyrâ quintâ, *Salva ſit artocopi reverentia.* Ubi tamen pro piſtore accipi poteſt, ut ſic maneat diſcretio panis, qualem artocopus fecerit, & ità obſervando ejus juſſum ſit ei reverentia. Sed ad Poëtam noſtrum. *Ipſe, ut erat mores urbis doctiſsimus*] Hoc exemplo convincere poſſumus, participia comparari. Nam ſi nomen ſit doctiſſimus, non regeret accuſativum. Quocirca ego quidem *morum* potiùs dicerem; hic tamen verſus *mores* potiùs docet legendum. Neque tamen omnino inauditum, ſi ſuperlativa à participiis accuſativum regentibus deducta, accuſativum regant, cùm adverbia à præpoſitionibus orta id faciant, ut *proximè Hiſpaniam Mauri ſunt,* inquit Saluſtius. *Sunt etiam*] Aliam affert urbanorum ſtultitiam, qui patrimonia ab avis parta cum meretricibus abſumunt. *Qui reges*] Docet & reges & cæteros bella pro dominio aut inani gloria gerentes, urbes ferè incolere; ſtipendiarios autem, qui invocati nomina ſua dant, etiam urbanos eſſe, & maximè inſanire, cùm pro modica ſtipe periculum vitæ ſubeunt: quod ruſtici non niſi coacti faciunt pro libertate patriæ, & conjuge ac liberis. *Qui mare ſollicitant*] Rurſus aliud genus ſtultitiæ (quod Perſius quoque proſequitur) eorum, qui cùm ſatis habent, navigant tamen cum periculo vitæ. Item; *Stultus, divitiæ cui ſunt, & negligit uti*] ut avarus. Nam, ut dicit Seneca, *Tam deeſt avaro quod habet, quàm quod non habet.* Unde de ſene avaro Hor. *Quærit, & inventis miſer abſtinet, & timet uti.* Et primo ſerm. *Congeſtis undiq; ſaccis Indormis inhians, & tanquam parcere ſacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Stultus, qui ut natis cumulet, &c.*] quia ſæpe malè abſumunt. Unde

Avarus.

Perſius,

Persius, *Vt tuus iste nepos olim satur anseris extis, &c.* Vide Satyram ultimam, ubi totum hoc est argumentum. *Et genium*] id est, naturam. Est enim genius Deus naturæ & loci nativi, quem, qui alimentum naturæ debitum subtrahunt, defraudare dicuntur. Terent. in Phor. *Suum defraudans genium. Quæ facere ipse potest*] quod per fabellam, seu apologum de cassita pulchrè recitat Gellius.

Qui numerant stellas, & se comprèndere fata
Posse putant, stulti: verùm dementior istis,
Naturam quicunque Dei scrutatur, & audet
Figere in immensam lucem tam debile lumen.
Nostra fides melior: civis ratione coactus
Difficilè assentit; nudis nos omnia verbis
Credimus, & plures faculas accendimus aris.
Civibus est infida fides: inquirere nunquam
Mente sinunt arcana Dei. Si numina scire desinunt
Esset opus, poterant nobis se ostendere: verùm
Quando latere volunt, quid vestigare necesse est,
Quæ nos scire negant ipsi qui cuncta gubernant?
Nostra etiam pietas pietate potentior urbis.
Namque viri, qui sacra canunt, templisq; ministrant,
Quanta legunt ruri paucis alimenta diebus?
Vidi ego quæsitas ex rure, in mœnia plenis
Puppibus inferri (pietas ea rustica) fruges.
Stultorum est aliud genus immedicabile quoddam,
Causidici, latratores, rabulæq; forenses,
Nummorum aucupium docti, legúmque tyranni:
Ære patrocinium vendunt; producere causas,
Et lites pendere diu, vindemia quædam est.
Sunt & equestre genus medici, qui tangere venas
Nonnunquam illicitas audent, & ponere quædam
Non intellectis temeraria nomina morbis.
His, etsi tenebras palpant, est facta potestas
Excruciandi ægros, hominésque impunè necandi.
Qui verò populis præsunt, hominésque gubernant,
Quò plus juris habent, quantóque licentia major,
Insanire solent tantò ampliùs. O ubi sancti

Rectores, & justitiæ, & pietatis amici,
Quos patres serò ante focum memorare solebant?
Omnia nunc abeunt pessum: spoliata queruntur
Templa, gemunt inopes, viduæ lacrymantur. Et hujus
Quænam causa mali? Quia stat pro lege libido.

Qui numerant stellas] ut astronomi; *& se comprêndere fata*] ut astrologi, genethliaci, & mathematici. *Naturam quicunque Dei scrutatur*] Unde ille; *Mitte arcana Dei*. Et alius; *Altiora te nè quæsieris*: Et utroque major; *Nos nimis sapere; sed ad sobrietatem. Nostra*] id est, rusticorum. *Civis ratione coactus*] id est, rationibus innitens. *Plures faculas*] id est, tædas & cereos tortos. *Mente sinunt*] id est, desinunt. *Poterant nobis se ostendere*] Argumentum quo verisimile fit, Deum non velle à nobis nosci, cùm non præbeat noscendum. *Quid vestigare*] id est, inquire necesse est ea, *quæ ipsi qui gubernant cuncta*] scilicet peri, *negant*] id est, prohibent nos scire: quasi dicat, *Nihil necesse, &c. Quando*, id est, quandoquidem. *Nostra etiam pietas*] id est, charitatis, ut dicunt, exhibitio in eleemosynis erogandis. *Legunt*] id est, colligunt. *Stultorum aliud*] In pragmaticos & causidicos invehitur quasi Sarcé. Unde aptè personam Cornicis assumpsit. *Rabulæ forenses*] id est, forum judiciale, seu causas sectantes. *Rabula*, secundum Festum, dicitur multis intentus negotiis, ratúsque ad reddendum quid, aut auferendum; vel qui in negotiis agendis acrior, quasi rabiosus. Secundum Marcellum autem, *rabula* à rabie dictus est; quem nos advocatum vel causarum patronum dicimus. Cicero; *enim declamatorem aliquem de ludo, aut rabulam de foro; sed doctissimum, atque perfectissimum quærimus.* Sic ergò *rabulæ* (ut iterum Nonius attestatur) litigiosi. *Aucupium*] id est, captationem, ab avibus captandis. Cornicus; *Hoc novum est aucupium. Legúmq; tyranni*] Quæ summú jus summa malitia est. *Ære patrocinium vendunt, &c.*] Enumerat causidicorum vitia. *Vindemia quædam* lucrum, ut vindemia quæ est vini collectio, ut messis frugum. *Sunt & equestre genus medici*] Et hoc quoq; Sarcé. Equestres sunt; quia mulis ferè vehuntur medici. *Vel illicit*

Facula.

Rabula.

Aucupium.

Vindemia.

illicitas] ad femora mulierum. *Nomina temeraria*] id est, rebus non convenientia; quæ fingunt, nè ignari deprehendantur. *Etsi tenebras palpant*] id est, cæci & ignari sunt. *Est facta potestas*] Quia, morientibus ægrotis inter curandum, in jus non vocantur. *Qui verò populus præsunt*] In primores, & optimates, ac magistratus invehitur. *Insanire solent tanto ampliùs*] cùm tamen vel leve in aliis scelus, in illis maximum sit. Unde Juven. *Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat major habetur. Abeunt pessum*] id est, pessundantur, & pereunt. *Spoliata queruntur*] id est, comburuntur templa.

Ful. *Ista tua, O Cornix, excandescentia fines*
Transit honestatis: scelus omnibus objicis omne.
Innocuos habitare homines & in urbe memento.
Cor. *Non habitant colubri quædam Balearibus arva*
Proxima, (non memini nomen) neque noctua Cretam,
Nec nemus Ægeriæ sonipes, nec vir bonus urbem.
Ful. *Vir bonus est animal rarum, paucásque per urbes,*
Et per rura locos habet: est rarissima virtus.
Cor. *Insanis, Fulica, insanis: Tot in urbibus hostes*
Sunt tibi, quot cives; hi nos tondéntque, pilántque,
Non habitâ nostri capitis ratione: coarctant
Nos ad furta, ipsi mox ad suspendia mittunt.
Fas igitur, si quid nostris sese unguibus offert,
Radere, & insidiis, ac nostrâ indagine captos
Deplumare levi tactu sensim, & pede pressim.
Si videt, excusa; si sunt secreta, negato
Furta: quod occultum est, non est injuria, furtum.
Quicquid habent, noster labor est, industria nostra est.

Ista tua, ô Cornix, excandescentia] id est, vehemens ira. *Fines*] .i. limites transit honestatis. *Balearis*] insulæ sunt in Hispania, Græcis dictæ à fundarum jactu. Nam βάλλω significat, *jacio*: tollitur autem nunc *l.* Balearicos autem contra glires à senatu auxilium petiisse constat, cùm in quibusdam arvis vicinis non possent vivere serpentes; ea autem arva sunt in Ebuso, quæ est insula inter Ophiusam, & Pityusam. Ebusi enim terra serpentes fugat, omnium veneno- *Ebusus*

venenosorum animalium expers; eadem cuniculos gignit populantes messes Balearium. Dicit autem se *nominis immemorem*, ut decorum servetur. Nam non congruit rustico longinquarum insularum nomina scire, sicut Maronianus rusticus oblitus erat nominis Geometræ, dicens, *In medio duo signa: Conon, & Quis fuit alter, Descripsit radio totum qui gentibus orbem? Neque noctua Cretam*] scilicet habitat; cujus nomen non ignorat, quia sub Venetorum ditione est. Noctua autem, quæ in Creta negatur, plurima Athenis est, usq; adeò ut in proverbio sit, Γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας, id est, *Noctuas Athenas*, aut *in Athenas*, scilicet fert is qui merces eò, ubi abundant, inutiliter transvehit, ac si aquas in mare vehat. *Ægeriæ* autem *nemus* est, ubi Numa Pompilius secundus Romanorum rex colloquium cum Ægeria nympha uxore sua, de rebus religiosis habuit; ubi *sonipes* negatur vivere: Est autem equus à sono pedum sic dictus, Ænëid. 4. *Stat sonipes ac frena ferox spumantia mandit. Nec vir bonus urbem*] scilicet habitat; sicut nec Albionem, seu Britanniam majorem lupus: *Vir bonus est animal rarum*] Mar. *Vir bonus & sapiens, qualem vix repperit unum Millibus è cunctis hominum consultus Apollo, Judex ipse sui.* Juv. *Rari quippe boni, &c. Habet*] id est, habitat, residet. *Sunt tibi* scilicet rustico. *Pilántq;*] Hor. compilo secundâ longâ posuit, *nè me Crispini scrinia lippi Compilâsse putes, verbum non ampliùs addam.* Est autem notum Gallis vocabulum: quod si tractum est à pilis, naturâ primam corripit. Indè autem tractum volunt per apologum Æsopi, quo, qui duas uxores habuit, alteram juvenculam, quæ canos decerpsit radicitus; alteram grandem natu, quæ, ut sibi conformem haberet maritum, nigros capillos sustulit; calvus & depilatus mansit, atq; ità nudatus & privatus intelligitur suis: quod efficere pilare est. *Coarctant*] id est, compellunt nos ad furta, quia exigunt quod sine furto nos habere non posse sciunt, *& mittunt mox ad suspendia*] Potuit nôsse Candidus, quem alii ex agro Parmensi, alii ex Mantuano oriundum dicunt. *Nostris unguibus*] Arguté; quia cornices & fulicæ unguibus diripiunt. *Sensim*] .i. imperceptibili-

ter

ter, hoc est, paulatim, & *pede pressim*] id est, quasi presso pede sine strepitu. *Deplumare*] quia aves id avibus faciunt. *Si videt*] scilicet quisquam furta, *excusa*] dicens videlicet te jocari voluisse. *Si sint secreta, negato. Furtum, quod occultum est, non est injuria.* Quia *quicquid habent*] scil. cives, *est noster labor, est industria nostra.*] Hæc autem Cornici potiùs quàm bono pastori conveniunt dicere; quia furta nulli licita sunt: nec sua sibi vendicare sine superioris autoritate permissum. Unde dicit Fulica,

Ful. *Jam longè egrederis metam rationis, & æqui.*

Cor. *O Fulica, improbitas urbana coinquinat orbem.*
Unde tot in terras veniunt æstate procellæ,
Flumina, venti, amnes, grando? Vidisse recordor
Tellurem tremere, ac postes & tecta labare,
Solem obscurari, noctu obtenebrescere lunam.
Cur segeti lolium, messi dominantur avenæ,
Uva in capreolos transit, caligine verni
Depereunt flores? Mala parturit omnia nobis
Hæc civile nefas; pariet quoque plura deinceps.
Unde venit furor armorum, bellique tumultus,
Qui genus omne mali secum vehit? Omnibus urbs est
Fons & origo malis. Descendit ab urbe Lycaon;
Deucalion Pyrrha cum conjuge rusticus: ille
Intulit illuviem terris; hic abstulit: ille
Abstulit humanum terris genus; intulit iste.
Si terra (ut perhibent) flammis abolebitur unquam,
Istud grande nefas ulla descendet ab urbe.

Ful. *O Cornix, jam pone modum sermonibus istis,*
Audio jamdudum pueros de pulte loquentes:
Cætera, si quicquam superest, post prandia dices:
Pulti indulgendum monet urbibus hora relictis.

Jam longè egrederis metam rationis, & æqui] quia urbanos deplumare, si clàm fore speretur, consulis. *Coinquinat*] contaminat, polluit. *Orbem*] .i. universum mundum. *Unde tot in terras*] dicit omnem tempestatem importunam, imnémq; calamitatem propter urbanorum scelera à Deo emitti. *Cur segeti*] Vir. *Grandia sæpe quibus mandavimus hordea sulcis, Infelix lolium & steriles dominantur avenæ.*

avenæ. Est autem lolium, de quo Salvator: *Nónne bonum semen seminâsti? unde ergò habet zizania? Inimicus homo superseminavit. Uva in capreolos*] id est, acidas quasi chordulas, quibus sese vites palis & ramis alligant, quibus etiam vesci solent divites. *Caligine*] id est, aëre nebuloso & obscuro, atq; ità infecto. *Parturit*] pro parit, id est, provocat, *Civile nefas*] id est, nefandum civium scelus. *Descendit ab urbe Lycaon*] quem ob perfidiam Jupiter in *lycon*, id est, lupum transformavit, & occasione cujus sceleris diluvium (secundum Ovid.) superinduxit. *Deucalion Pyrrha cum conjuge*] id est, uxore, *rusticus*] scil. fuit, qui in montibus Thessaliæ habitavit, ubi inter saxa degens, ad sese profugientes tempore particularis diluvii benignè recepit: quocirca humanum genus jactis post terga lapidibus servâsse fingitur. *Ille*] scil. Lycaon, hoc est, scelus ejus. *Intulit illuviem*] id est, inundationem aquarum, hoc est, diluvium. *Terris*] id est, in terras: ut, *Inferrétq; deos Latio*. *Hic*] scil. Deucalion cum Pyrrha. *Abstulit*] scil. illuviem. *Ille*] scil. Lycaon, *abstulit*] genus humanum terris. *Iste*] id est, Deucalion, *intulit*] scil. in terras genus humanum, quod, secundum fabulas, perierat; aut secundum historiam illîc periisset, si non servâsset. *Si terra, ut perhibent*] id dubitat rusticus: aut ex ethnicis sumptum, quibus non est fides habenda, nisi eadem in sanctis quoq; literis habeantur. Nos autem credimus ignem conflagrationis diem judicii præcessurum. Sed & Ovid. aliquando mundum igne perituram asserit Metamor. 1. *Esse quoq; in fatis reminiscitur affore tempus, Quo mare, quo tellus, correptáque regia cœli, Ardeat, & mundi moles operosa laboret. Istud grande nefas*] scil. propter quod mundus ardebit. *Descendet ab ulla*] id est, à quavis una urbe, & non ab agro. *O Cornix jam pone modum*] id est, finem. *Sermonibus istis*] scil. tuis improbis, & contumeliosis. *Audio jamdudum pueros*] .i. minores famulos, aut liberos, *loquentes de pulte*] .i. instar horam prandii. *Si quicquam supereſt*] .i. reliquum est. Gellius docet *superesse*, supra id quod satis est esse. *Hora*] scil. prandendi. *Monet indulgendum*] .i. operâ dandam esse, aut invigilandum. *Pulti*] .i. cibo illi rustico, quo Romani diu vixerunt. *Urbibus*] id est, contumeliis de urbibus *relictis*

ECLOGA VII.

De conversione juvenum ad religionem, cùm jam autor ad religionem aspiraret,
inscripta POLLUX.

JOANN. MURMELII argumentum.

Galbula pastores ad sydera laudibus effert,
Et canit ut viso versus sit numine Pollux.

Alphus & Galbula.

GAlbula, quid sentis? Pollux doctissimus olim
Fistulicen subitò, quodam quasi numine tactus,
Destituit calamos, tunicas, armenta, sodales:
Bardocucullatus caput, ut campestris alauda.
Quattuor ante dies in relligiosa recessit
Claustra; ferunt illum, pecudes dum solus in agris
Pasceret, effigiem quandam vidisse deorum:
Cætera non memini; sed tu quid, Galbula, sentis?

Galbula] Si frivolum non sit, dicam non sine ratione in hac septima ecloga agi de conversione juvenum. Nam septenarium numerum, qui ex primo impari, & proximè illum subsequente pari conficitur, constat habere nescio quid mysterii, non solùm in sanctis literis, sed etiam apud poëtas; unde est illud, *O térque quatérque beati, &c. Nam te jam septima portat Omnibus errantem terris ac fluctibus æstas.* Dicunt præterea, septimo quôque anno immutari nobis ætatem: ut primis septem annis simus infantes, proximis pueri, tertiis adolescentes, quartis juvenes; quâ ætate constituendum est nobis genus vitæ, quos & quales nos esse velimus, & in quo genere vitæ. Bene ergò (ut de cæteris ætatibus, quæ pari ordine subsequuntur, taceam) in hac septima ecloga agitur de juvenum ad religionem conversione: unde hactenus *adolescentiam suam* (sic enim inscripsit opus)

opus) poëta ceciniſſe putatur, deinceps cantaturus juventam & virilem ætatem, in duobus videlicet ultimis carminibus, quæ in religione compoſuit. Sed linquamus hæc argutioribus. Per *Pollucem* hoc loco intelligo poëtam. *Fiſtulicen*] id eſt, canens fiſtulâ, ut noſtrâ ætate ſicut tibicen, canens tibiâ gruis, ut olim factitabant, & nunc quoque nonnunquam. *Quodam quaſi numine tactus*] quia ſpiritus ubi vult ſpirat. *Bardocucullatus caput*] id eſt, habens *Bardocucullum* capiti tegendo aptum: *Bardocucullus* veſtis eſt Gallica groſſioris villi, factâ compoſitione ex Bardis, qui poëtæ erant Gallicani, & cucullo: Cucullus enim veſtis eſt groſſior, capiti tegendo apta. *Bardi* item dicebantur olim ſtulti, apud Gallos, ut poſſit accipere *Bardocucullum* veſtem fuiſſe Gallicam, ſtultorum, & vilium hominum. Unde Martial. in diſtich. *Gallia Santonico veſtita eſt Bardocucullo: Cercopithecorum penula nuper erat. Bardus*] ad hoc, autore Feſto ſtultus, à tarditate ingenii, appellatur per *Metatheſin*. Græcè enim βραδὺς dicitur. Præterea, ut idem inquit, bardus Gallicè cantor appellatur; qui virorum fortium laudes canit, à gente Bardorum. De quibus Lucan. *Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.* Nonius autem dicit bardum eſſe propriâ vi & ingenio tardum. Nam Græci tardum βραδὺν, id eſt, bardum dicebant. Plaut. in Perſa, *Nimis equidem pro barda & ruſtica reor habitam eſſe.* Ex his & aliis multis, ut de Alpibus, patet Gallicam quoq; linguam immutatam eſſe: nam multa nunc aliter, quàm olim dicebantur, à Gallis dicuntur. *Ut campeſtris*] id eſt, in campis verſari ſolita. *Alauda*] id eſt, avis cucullata, & plumeam criſtam habens. *Effigiem quandam vidiſſe deorum*] ut in proceſſu patebit. Videtur autem divam Virginem intelligere; aut quæ Herculi occurriſſe à Cicerone memoratur: de qua ſuo loco dicam. *Cætera non memini*] id enim & ruſtico convenit, ut jam ſæpe diximus, & œconomiæ, atque argumento hujus eclogæ. Nam intendit narrando duo facere: colligere videlicet laudes paſtorum, & perfectionem religionis; potiſſimùm Carmelitanæ, quæ prima eſt.

Fiſtulicen. Tibicen.

Bardocucullatus.

Bardi.

Bardus.

Alauda.

Gal.

Gal. *Ut dixêre patres, faciens primordia rerum*
(Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Umber)
Instituit Deus, agricolas, pecorísque magistros.
Primus agri cultor rudis, immansuetus, & asper,
Qualis humus segnis, lapidosa, rebellis aratro.
Ast ovium primus pastor, mitissima proles,
Instar ovis, quæ bile caret, quæ lacte redundat,
Mitis erat, nullis unquam pastoribus asper.
De grege sæpe suo sacrum ponebat ad aras,
Nunc ove, nunc pingui vitulâ faciebat, & agnâ
Sæpius, & magno divos ambibat honore:
Sic profecit apud superos, sic numina flexit,
Ut fuerit primo mundi nascentis ab ortu
Tempus ad hoc, cœlo pecoris gratissima cura.
Assyrios quosdam (sed nescio nomina: curæ
Diminuunt animum) Deus ex pastoribus olim
Constituit reges, qui postea murice & auro
Conspicui gentes bello domuêre superbas.
Cùm Paris Iliaca tria numina vidit in Ida,
Aut Paris, aut alius, puerum qui obtruncat ad aram,
Pastor erat. Quando cœlesti exterritus igne,
Venit ad ostentum pedibus per pascua nudis,
Pastor erat Moses, Moses à flumine tractus.
Exul apud Graios Amphrysia pastor Apollo
Rura perágravit, posito deitatis honore.
Cœlestes animi, Christo ad præsepia nato,
In caulis cecinêre Deum pastoribus ortum.
Et nova divini partûs miracula docti
Pastores, primi natum vidêre Tonantis;
Et sua pastores infans regnator Olympi,
Ante magos regésque dedit cunabula scire.
Se quoque pastorem Deus appellavit, ovésque
Mitibus ingeniis homines, & mentibus æquis.
Et nè vana putes hæc somnia, nuper ab urbe
Rus veniens, picto perlegi hæc omnia templo.
Sunt pecudes pictæ, parvi sub matribus agni
In tellure cubant, ingens equitatus ab alto
Monte venit, radiant auro diademata divûm,

Et

Et ſuſpenſa tenent vaga lumina prætereuntum.
Non igitur mirum, noſter ſi numina Pollux
Vidit: amant villas, & oves, & ovilia divi.
Simplicibus præſens Deus eſt, offenditur aſtu.

Ut dixêre patres] Ut probet veriſimile eſſe, paſtori eſſe numen viſum, altiùs orditur laudes paſtorum, docétque quod verum eſt, *Abelem* primum juſtum fuiſſe paſtorem, multóſque reges, ut *Abraham, David*, & ſimiles fuiſſe paſtores: *Chriſtum* ad hoc ſe appellâſſe paſtorem, dicentem, *Ego ſum paſtor bonus*; & recèns natum primò à paſtoribus agnitum atque viſum, & multa id genus alia, quæ legendo patebunt. *Ut dixêre patres*] Virgil. *Arunci meminêre ſenes.* Ruſtici enim non ex libris, ſed ex majorum relatu hiſtorias diſcunt. *Deus jaciens primordia rerum*] id eſt, in prima hominum geneſi inſtituit agricolas, ut *Adam*, & primogenitum *Cain. Pecoríſque magiſtros*] ut *Abelem:* quia autem dicendo primordia rerum viſus eſt altiùs ordiri, bonam facit *Parentheſin*, dicens, *Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Umber*, cui totam doctrinam ſuam ubiq; acceptam fert. *Primus agri cultor*] ſcilicet *Cain. Ovium primus paſtor*] id eſt, *Abel. Inſtar*] id eſt, in ſtatum & morem, ac ſimilitudinem, quod Valla negat. *Quæ bile*] id eſt, cholerâ amaritiem animo afferente. *Sacrum ponebat ad aras*] Hiſtoria patet in principio Geneſeos. *Vitulâ faciebat*] ſcilicet rem ſacram. Sed *facio*, & *operor* per ſe poſita, de rebus ſacris intelliguntur. Nec dices, *Faciam vitulam*; quia id tauri eſt: ſed *vitulâ*, aut *vitulo*, ſubaudiendo rem divinam; ut in Buc. Maro: *Cùm faciam vitulâ pro frugibus, ipſe venito. Divos ambibat*] id eſt, ambientium more venerabundus adorabat. *Sic*] id eſt, uſque adeò numina flexit, ut cura pecoris fuerit à primo ortu mundi naſcentis, ſcilicet uſque *ad hoc*, id eſt, noſtrum *tempus*, *gratiſſima*] id eſt, acceptiſſima, *cœlo*] id eſt, cœleſtibus. *Aſſyrios*] ut *Abraham, Loth, Jacob*, & cæteros Patriarchas. *Cùm Paris*] Alexander, qui & Paris, paſtor fuit. Nam cùm Hecuba ipſa gravida viſa eſſet geſtâſſe catellum facem geſtantem, quâ tota Troja incendebatur, ídq; ad Priamum retuliſſet,

&

& ille ad ſomniorum & phantaſmatum interpretes, reſponſum accepit, filium geſtare, qui Trojæ cremandæ occaſionem daret: quocirca pater quicquid pareret interfici juſſit. Mater autem non interfecit, ſed exponendum feris dedit, ubi à paſtoribus inventus, ab illis quoq; educatus, in virum crevit, atque ab Oenone Nympha adamatus eſt, judiciúmque inter tres deas dediſſe fertur. Cùm verò optimus eſſet athleta, & cum Hectore congreſſus eum viciſſet, ab eo interemptus fuiſſet, niſi frater agnitus: tandem pro Helena promiſſa in Græciam profectus fatalem attulit prædam. Unde Statius in Achilleide; *Solverat Oebalio paſtor de littore claſſem Dardanus. Paris* ergò *aut alius*] quia de nomine, ut ruſticus, dubitat; *cùm vidit tria numina*] ſcilicet *Junonem, Palladem, & Venerem* de præſtantia formæ concertantes, *In Ida*] id eſt, ſylvâ ſic dictâ. *Iliaca*] id eſt, Trojana. Quod additur, ad diſcretionem Idæ Cretenſis. *Erat paſtor puerum qui obtruncat ad aram*] ſcilicet Abraham, qui id facere voluit, erat paſtor. *Paſtor erat Moſes--quando cœleſti exterritus igne*] ſcilicet in rubo, qui non comburebatur. *Venit ad oſtentum*] id eſt, miraculum aliud portendens, ut virginitatem divæ genitricis Chriſti. *Pedibus nudis*] quia juſſus eſt calceamenta exuere. *Moſes*, inquam, *à flumine tractus*] ſcil. à filia Pharaonis regis Ægypti, cùm eſſet in ſiſcella ſuper aquas natans, unde nomen accepit. Apollo ſpoliatus divinitate pavit Admeti regis armenta novem annis, unde *Nomius*] id eſt, paſtoralis eſt dictus: pavit autem apud Amphryſum fluvium Theſſaliæ, ſpoliatus, dico, divinitate propter interfectos Cyclopas; unde in principio 3. Geor. dicit Virg. *Et te memorande canemus Paſtor ab Amphryſo.* Ideo hæc ſecundum Macr. l. 1. Saturn. fingentur, quia Apollo ipſe eſt ſol, qui omnia paſcit. *Deitatis*] Latiniùs diceretur *divinitatis*, ſed carmen id non accipit. *Cœleſtes animi*] id eſt, ſpiritus: unde, *Qui fecit angelos ſuos ſpiritus. In caulis*] id eſt, ſeptis paſtorum, ubi faciebant vigilias ſuper gregem ſuum, ut Lucas præclarè memorat. *Ante magos*] .i. ſapientes Perſarum & Indorum; quia eâdem nocte quâ natus eſt, cùm ipſis, ad minimũ, decimo

Iliaca. *Moſes.* *Nomius.* *Caulæ.*

mo tertio die primùm visus sit. Dico ad minimum, quia controversia est, an eodem anno, an alio. *Ante magos regésque*] Unde *magos* pro regibus accipimus, propter illud, *Reges Tharsis, &c. Se quoque pastorem Deus appellavit*, dicens, *Ego sum pastor bonus. Ovésque*] Addens, *Agnovi oves meas, & cognoscunt me meæ*] id est, miti ingenio præditi homines. *Picto perlegi hæc omnia templo*] id est, in parietibus fani, ubi picta hæc fuerunt; & ideo dicit, perlegi. Maro in 6. *Quin protinus omnem Perlegeret.* Magna enim est convenientia pictoris & scriptoris. Unde eos Flaccus æquiparat, dicens, *Pictoribus atq; poëtis, Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas. Sunt pecudes*] scilicet pastorum, qui Christum viserunt. *Ingens equitatus*] scilicet trium regum. *Diademata divûm*] aut regum, aut angelorum, aut Christi, & parentum ejus; hoc est, matris veræ, & patris legalis, ac nutritii, & naturalis à quibusdam putati. *Et suspensa tenent vaga lumina*] id est, oculos prætereuntium, hoc est, cogunt præterire volentes immorari donec picturam perspexerint. *Amant villas*] id est, domus rusticas & oves, & ovilia divi. *Simplicibus præsens Deus est*] Id sanctè & moraliter, si cordis simplicitatem intelligit.

Alph. *Vera refers, pecori si sint innoxia nostro*
Pascua. Vidi asinum, vidi præsepe, bovémque:
Jam memini turbæ venientis, & ora videre
Indica jam video regum sua dona ferentum.
Unum oro: Quænam Polluci occurrit imago?
Galbula, si nosti, nè sit labor omnia fari.

Galb. *Et novi, & memorare libet; res digna relatu,*
Res digna auditu, pia, sancta, imitabile factum.
Durus & immitis pater, atque superba noverca,
Pollucem graviore jugo premêre juventæ
Tempore, cùm dulces animos nova suggerit ætas:
Et cùm jam invalidæ longo sub pondere vires
Deficerent, nullâque odium mansueseceret arte,
Constituit tentare fugam: res una volentem
Ire diu tenuit, nimis impatienter amabat.
Error enim communis amor juvenilibus annis.
Res est fortis amor, violentia fortior: ivit.

Et

Et tales abiens (mihi namque ſolebat amores
Enarrare ſuos) mœſto dedit ore querelas:
O virgo, lacrymanè tuis ſolventur ocellis,
Cùm te tam charo cernas ab amante relictam?
Ullane deceſſu duces ſuſpiria noſtro?
Túne mei crudelis eris fortè immemor unquam?
Uſquè adeóne tuum poterit frigeſcere pectus,
Pectus quod toties tot lumina fletibus implet?
Túne trahes crebros gemitus, & pallida fies?
Cerno oculos, cerno lacrymas, cerno anxia corda
Virginis. Heu! tantum quâ diſſimulare dolorem
Fas erit arte? Dolor duplex mea pectora torquet
Illius atque meus: ſed fas mihi flere, quod illi
Non licet. Occultus longè magis æſtuat ignis.
Incolumem mihi vos divi ſervabitis illam,
Ut, quando exilio repetam mea rura peracto,
Fiat amor felix ſaltem ſemel ante ſenectam.

Vera refers] Approbat Alphus. *Vidi aſinum, & bovem, & præſepe.*] ſcilicet Domini, qui in eo ante aſinum & bovem eſt poſitus. Vidi, inquit, de pictura intelligens. *Jam memini turbæ venientis*, id eſt, in mentem venit, & *video* mihi nunc *videre ora Indica*] id eſt, Indorum regum, ab India venientium. *Et video videre ora regum ferentum*] id eſt, offerentium dona, ſc. *aurum, thus, & myrrham. Et novi, & memorare libet*] quia *res* eſt *digna relatu*] id eſt, ut referatur, & recenſeatur; & *factum*, ſcil. Pollucis, eſt *imitabile. Durus & immitis pater*] *Eſt mihi namq; domi pater, eſt injuſta noverca.* Videtur autem hæc vera vitæ ipſius poëtæ deſcriptio. *Graviore jugo*] Quia nimis rigidi, & ſeveri erant, ut in prima ecloga docuimus. *Et cùm invalidæ*] Eſt enim ea ætas imbecillis & inops conſilii. *Nullâq; odium*] ſc. parentum. *Arte*] ſcilicet filii. *Conſtituit tentare fugam*] id eſt, diſcedere clàm à parentibus tam duris. *Error enim communis*] Unde priùs, *Semel inſanivimus omnes. Res eſt fortis amor, violentia fortior*] ſc. *eſt. O Virgo*] Querulosa diſceſſio ab amica. *Crudelis*] quæ amantem non redamas. Maro: *O crudelis Alexi! Nihil mea carmina curas, &c. Lumina*] Sic *tot* legendum vi-

detur, ut ſit, *pectus*, inquam, *quod implet toties luminz tot fletibus. Dolor duplex, Illius, atque meus*] *Illius*, ſcilicet virginis, quam occulto æſtuantem putat amore: *Atque meus*] qui manifeſto abſumptus ſum igne. *Exilio peracto*) quia in exilium voluntarium, ut patris ſævitiam, & novercale odium devitet, abſcedere deſtinavit. *Fiat amor felix*] ut potiatur amicâ ſaltem ſemel: id amatoriè & modeſtè.

Talia pergebat memorans, voluítque reverti:
Tantus amor juvenem, vis tanta furoris agebat.
Sed jam jacta fugâ cunctis erat alea notâ.
Fronde ſub Herculea feſſus mœrore ſedebat:
Ecce puellari virgo ſtipata coronâ,
Ora, manus, oculos, habitúmque ſimillima Nymphæ,
Et tali affata eſt puerum ſermone dolentem:
Chare puer, quò tendis iter? veſtigia verte.
Neſcis (heu!) neſcis quò te via ducat; & audes
Ignotis errare locis, nihil inſidiarum
Per campos ratus herboſos, nihil eſſe pericli:
Omnia tuta putas, & quod placet, utile credis,
More juventutis ſtolidæ. Collectus in orbem
Sæpe latet molli coluber ſub graminis umbra.
Eſt facile, incautos offendere: parvulus infans
Innocuos rutilum digitos extendit in ignem,
Nec niſi jam læſus vires intelligit ignis.
Hæc regio intrantes aditu conſuevit amœno
Fallere; delicias offert, & gaudia: verùm
Ingreſſis, quum triſte nihil ſupereſſe putatur,
Mille parat laqueos, & mille pericula profert.
Trames hic, ut collem greſſu ſuperaveris illum,
Ducit in umbroſam ſylvam, crudele ferarum
Hoſpitium, loca tetra ſitu, & caligine opaca.
Quiſquis eò deceptus abit, remeare vetatur:
Et piceis primùm velatur lumina vittis;
Deinde per omne nemus, dumeta per aſpera tractus,
Tranſit in effigiem monſtri: dum volvere linguam
Atque loqui tentat, mugit: dum attollere ſeſe
Credit, humi graditur quadrupes, neque ſuſpicit aſtra
Ima tenebroſæ vallis lacus æquore nigro Oc

Occupat, & nigris mons plurimus imminet undis.
Huc tracti, in Stygios latices, altúmque barathrum
Præcipites dantur: rapidâque voragine mersi,
In Styga, & æternas Erebi rapiuntur in umbras.
Heu! quot pastores istis ambagibus acti
Cum gregibus periêre suis! Ego sedula semper
Monstro iter: hîc ad opem vigilo indefessa ferendam.

Talia pergebat memorans] Commemorat quæ virgo visa sit Polluci, cùm jam fugam facere decreverat. Eam autem, quia in Carmelum ire suadet, & virginum coronam secum duxit, non ineptè putaveris divam virginem Mariam, cujus protectione & nomine insignitur nunc Carmelitana religio, quam autor noster professus est. Quin adeò eclog. 8. id manifestè docet. Alludit tamen ad eam quæ Herculi apparuisse dicitur: Unde dicit apparuisse jacenti *Fronde sub Herculea*] Respexit quoque bivium Pythagoricæ literæ, de qua in opusculo Maroniano abunde diximus. Ut verò sciamus quæ Herculi apparuerit, audiamus Ciceronem 1. officiorum ità differentem: *In primis constituendum est, Quos nos & quales esse velimus, & in quo genere vitæ. Quæ deliberatio est omnium difficillima. Ineunte enim adolescentiâ, cui ineſt maxima imbecillitas consilii, tunc id sibi quisque genus ætatis degendæ constituit quod maximè adamavit. Itaq; antè implicatur aliquo certo genere cursúque vivendi, quàm potuit quod optimum esset judicare. Nam Herculem Prodicus dicit, ut est apud Xenophontem, cùm primùm pubescèret, (quod tempus à natura ad deligendum, quam quisque viam vivendi sit ingressurus, dictum est) exiisse in solitudinem, atque ibi sedentem diu secum multúmque dubitâsse, cùm duas cerneret vias, unam voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius esset. Hoc Herculi, Jovis satu edito, potuit fortasse contingere; nobis non itidem, &c.* Hæc Cicero. Aiunt autem inter dubitandum duas accessisse matronas, *Virtutem & Voluptatem*; quarum voluptas prior ingressa, accuratissimè erat ornata, & omnes delicias post se trahebat, respectans aliquando, cum fastúque omni multa

ostentans, & multa etiam plura pollicens, secum trahere Herculem tentavit. At *Virtus* aspera, & dura, severéque intuens contrá, Non polliceor, inquit, aliquam voluptatem aut quietem; sed laborem, pericula, sudores infinitos terrâ marìq; tolerandos: sed horum præmium erit, Te Deum fieri. Quod audiens Hercules, gravibus verbis *Voluptatem* repellens, *Virtutem* sequutus est. Cujus, ut inquit Maro, primus ingressus difficilis videtur. *Nam via virtutis dextrum petit ardua callem, Difficilemque aditum primum spectantibus offert: Sed requiem præbet sessis in vertice summo.* Sed ad autorem: *voluítque reverti*] scilicet, ad virginem quam constituerat deserere; quia nihil inconstantius amante. *Sed jam alea erat jacta*] id est, jam perfricuerat frontem, hoc est, periculum infamiæ non amplius timuerat, & ità erat *extra aleam*, per quam significatur omnis incertus eventus, & omne periculum, ut alea belli, &c. *Erat* autem *jacta fugâ*] id est, per fugam quam paraverat: *notâ cunctis*] id est, omnes sciebant quòd fugere constituerat, & hoc animo sedebat *sessus mœrore*] amore languens & mœrore confectus, *sub fronde Herculea*] id est, sub populo, quæ plurima crescit in ripis Padi. Unde Ovid. *Populiférque Padus, &c.* Ea autem arbor dicatur Herculi: unde in Buc. *Populus Alcidæ gratissima*; qui ejus fronde coronatus, ad inferos descendit, ac rediit. Significat autem virtutem, quæ intrinsecus viret, & extrinsecus pallet, ut ipsa frons populea. *Ora, manus, &c.* Synecdoche est: ut Æn. 4. *Omnia Mercurio similis, vocémq; colorémque, &c. Per campos herbosos*] id est, virides, & ità adolescentiam notat. *Sæpe latet*] Maro; *Frigidus, ô pueri fugite hinc, latet anguis in herba. Parvulus infans*] alludit ad Mosen, qui, relicto auro, carbonem ardentem in os suum intulit, quo se innocentem adhuc declaravit. *Aditu*] id est, introitu: *amœno*] delectabili, & voluptuoso. *Trames hic*] scilicet tam amœnus. Pronomen *hic*, anceps est: unde hoc loco corripitur; Adverbium autem semper produci vult. *Crudele hospitium*] appositorié: sicut Æn. 6. *Itur in antiquam sylvam, stabula alta ferarum. Situ*] id est, mucore, & lanugine immundâ. *Remeare vetatur*] Maro;

Alea.

Facilis

Facilis descensus Averni: Noctes atq; dies patet atri janua Ditis. Sed revocare gradum, superásq; evadere ad auras; Hoc opus, hîc labor est: Pauci, quos æquus amavit Juppiter, aut ardens evexit ad æthera virtus, Diis geniti potuêre. Piceis vittis] id est, caligine ignorantiæ & desperationis. *Velatur lumina*] .i. habet oculos velatos; est. n. Græca locutio: *vittis*] .i. fasciis, quibus ligari solent decol- *Vitta.*
landorum oculi. *Transit*] id est, transformatur in effigiem monstri. Docet quid Metamorphôses poëtarum sibi velint, quibus Ulyssis socii in feras & pecudes versi finguntur: quia homo voluptati deditus, fit bestialis. *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritûs Dei.* Unde *neque suspicit*] .i. sursum inspicit astra: ut Esa. 38. 14. *Attenuati* *Suspicere.*
sunt oculi mei suspicientes in excelsum. Ima occupat] id est, semper versatur in limo carnalium desideriorum. *Mons plurimus*] .i. difficultates & pericula, quæ in luxuriosa vita sunt. *Latices Stygios*] .i. obscœnas aquas tristitiæ infernalis. *Stygius.*
Altúmq; .i. profundum. *Barathrum*] .i. voraginem. *In* *Barathrum.*
Styga] .i. lacum infernalem, à tristitia dictum. Declinatur autem, *hæc* Styx, *hujus* Stygos: indè *hanc* Styga, Accusativus. *Erebi*] *Erebus* ferè à doctis sine *h* scribitur, dicitúrque *Erebus,*
lacus obscurus: nam Ἔρεβος obscurus dicitur. *Ego*] scil. Virtus, aut bona inspiratio. *Indefessa*] id est, indefatigabilis. Multa prætereo, quia nota sunt etiam pueris.

Tolle moras igitur, mortis fuge blanda propinquæ
Atria, secreti tutam pete littoris oram,
Quâ contra Idalios fluctus mihi tollit in altum
Aera Carmelus viridi caput arbore cinctum.
Primus hic antiquis patribus spelæa, domósque
Præbuit arboreas, intra nemus ilice densum.
Ex hoc in vestros deducta cacumine montes
Religio venit, sicut de fonte perenni
Flumina, & ex uno multi genitore nepotes.
Illius in sylvis, abies ubi plurima surgit,
Pinguis ubi piceæ sudat liber & terebinthi,
Innocuum postquam feliciter egeris ævum,
Mox tua mutatis ætas renovabitur annis,
In loca te tollam meliora, virentia semper;
Immortalis eris, divûm comes; ire per astra

Inter

Inter Hamadryades, & Oreadas, atque Napæas
Flore coronatas caput & redolentibus herbis,
Fas erit, ac ſuper & ſubter cognoſcere cœlos.

Tolle moras] Perſequitur verba virginis, quæ Polluci apparuit. *Blanda atria mortis propinquæ*] quia *ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto deſcendunt ad inferna.* Et alibi; *Stulte, hac nocte rapient animam tuam. Tutam oram*] id eſt, montis Carmeli, qui *contra Idalios fluctus*] i. Cypron, protenditur. *mihi*] aut divæ virgini, aut ſanctæ inſpirationi. Nam omnis religioſa profeſſio Heliam & Heliſæum cæteróſque filios Prophetarum habet autores, etiam Hieronymo cenſore. *Hic*] ſc. Carmelus præbuit primus *antiquis patribus*] ſc. jam dictis, *Spelæa*] .i. ſpeluncas, *Domos arboreas*] .i. ſub arboribus. *Intra nemus denſum ilice*] .i. in nemore ilicibus pleno. Unde dixit, *caput cinctum viridi arbore. Religio venit deducta ex hoc cacumine*] .i. ex hoc vertice Carmeli. *In veſtros montes*] qui ſc. in Europa ſunt. Nam duce divo Ludovico primùm in Galliam tranſlati ſunt. *Sicut flumina*] ſc. deducuntur, *de fonte perenni*] .i. per totum annum, & in perpetuum fluente. Flumina enim ferè in montibus fontem habent pro capite. *Illius in ſylvis*] Ordo eſt, poſtquam egeris feliciter ævum innocuum *in ſylvis illius*] ſc. Carmeli, *ubi*] .i. in quibus ſurgit plurima abies, *& liber*] .i. cortex interior, *Piceæ*] ſc. arboris, *pinguis*] quia picem exudat. *Et liber terebinthi ſudat*] ſc. reſinam & picem. Allegoricôs vult illîc tranquillam, & ſine penuria eſſe vitam: quia *qui omnia derelinquunt, Chriſtum ſequentes, centuplum recipient, & vitam æternam poſſidebunt. Mutatis annis*] ſc. in æternitatem, qui erant tranſitorii. *Ire per aſtra inter Hamadryades*] .i. Nymphas arborum; *& Oreadas*] .i. Nymphas montium; *atq; Napæas*] id eſt, Nymphas florum .i. inter cœtus virginum. *Fas erit*] quia & ipſa virgo. *Hi ſunt qui ſequuntur agnum quocunq; ierit, &c. Ac ſuper & ſubter*] quia in medio erit.

Hamadryades.
Oreades.
Napæa.

Sic effata leves virgo diſceſſit in auras.
Tum ſua juravit Pollux mutata repentè
Pectora, & extemplo victum expirâſſe furorem;
Non aliter quàm flamma cadit, ſi ardentibus agris
Effluat;

Effluat, & totas præceps Padus evomat undas:
Sic abiit crudelis Amor, qui sæpe pharetram
In juvenem, dum principiis obstaret amandi,
Dum tepet, ac timidè insanit, consumpserat omnem.
Sic igitur Pollux in claustra silentia venit.
Alph. *Sunt quibus aspirent etiam nolentibus ultro,*
Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint.
Galb. *Quod nos in pecudes, in nos id juris habent dii.*
Hoc rus scire sat est: sapiant sublimius urbes.
Sic docuit rediens aliquando ex urbe sacerdos
Janus, & in magno dixit sibi codice lectum.
Alph. *Sol cadit, & Baldi vix summa cacumina tangit;*
Nos quoque jam sero cum sole recedere tempus:
Galbula, sarcinulas nè sit tibi ferre molestum;
Pera levis, levis est & cantharus: omnia parvus
Ferre labor serò; grave manè, sed utile pondus.
Ipse pecus ducam: mihi pars erit ista laboris.

Sic effata] Bene effata, quia sic dicuntur oracula. *Virgo*] aut Virtus, aut diva Virgo, *discessit in leves auras*] id est, evanuit. *Tum sua juravit Pollux*] ideo juravit, quia difficile creditu. Simile D. Th. Aquinati contigisse fabulantur, qui accinctus lumbos, postea Venereum ardorem non sensit. *Et extemplo*] .i. illico, è vestigio: tractum ab auguribus volunt, qui, designato templo, dicebant, Ex templo, quo dicto subitò abscesserunt. *Extemplo.* *Furorem*] id est, amores. *Non aliter*] scilicet ut aqua extinguit ignem. *Qui consumpserat in juvenem omnem pharetram*] .i. omnes vires suas: *dum principiis obstaret*] .i. obstare vellet aut deberet: juxta illud, *Principiis obsta, &c. Dum tepet*] .i. *dum animus in dubio est, facili momento huc illùc impellitur. Ac timidè insanit*] id est, adhuc timore & pudore afficitur, & nondum consentit in illecebras. *Sic igitur Pollux in claustra silentia venit*] ubi impeditam habet venam, nè liberè canat. *Sunt quibus aspirent*] quia *Spiritus ubi vult spirat. Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint*] id impiè, nimísque rusticé: quia consilia Dei sæpe occulta sunt, nunquam autem injusta. Videntur autem dii infensi bonis & insontibus, quando maximè amici sunt,

hoc est, quando eis tribulationem, ut meliores evadant, immittunt. Nam *virtus in infirmitate perficitur*. Quia ergò rustici id non animadvertunt, videntes bonos affligi, dicunt Deum eis infensum, cùm minimè sit: Veruntamen si sit, non tamen injustus est, quia non habet præscriptam legem. Unde dicit Galbula, *Quod nos in pecudes*] Ordo est, *dii habent id juris in nos, quod nos* scil. habemus *in pecudes. Hoc rus scire sat est*] scil. rusticos. *Sapiant sublimius urbes*] id est, urbani. *Sic docuit rediens*] id est, veniens, cùm illìc habitent ferè prædicatores. *Et Janus dixit sibi lectum in magno codice*] scil. Decretorum, aut Bibliorum. *Sol cadit*] Pro more suo finem parat eclogæ, docens esse discedendi tempus. *Galbula, sarcinulas*] Ordo est, *ô Galbula, nè sit tibi molestum*] .i. grave, *Ferre*] id est, auferre & colligere, *sarcinulas*] id est, parvas rerum pastoralium sarcinas. *Pera*] scil. nostra, in qua panis, & cætera edulia ferri solent, *est levis*] Unde dicunt Æsopum, cum aliis accinctum ad iter, libenter subiisse reticulum panis, licèt ponderosius esset; quia novit in itinere imminutum iri. *Cantharus*] id est, poculum quo Silenus est usus, ut dicitur in Buc. Virg. *Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ*. Cantharus ergò sc. *levis*, quia exhaustus. *Parvulus labor est ferre omnia*] cibi & potûs repositoria, *Serò*] id est, vesperi; & *grave pondus, sed utile* est ea *omnia ferre manè. Ipse.*] scilicet ego, *ducam pecus*] .i. gregem nostrum.

ECLOGA VIII.

De religione rusticorum,

inscripta RELIGIO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Ille canit montes, rura hic campestria: Nymphæ
Polluci visæ laudes & festa canuntur.

Candidus & Alphus.

HOrrida solstitio tellus sitit, Alphe, reverso:
Ad solitos montes, ubi ros in gramine, & æstus
Mitior, hæc armenta monet deducere tempus.

Alph.

Alph. *Aëreos montes, & ſumma cacumina longè*
Proſpicio; quid ſint montes (tibi vera fatebor)
Neſcio: ſemper enim campeſtria rura, lacúſque
Incolui. Montanus æger quâ fruge redundat?
Cand. *O rude & illepidum ingenium! prope flumina ſemper*
Verſatus, fulicæ in morem, limoſa per arva,
Sunt ubi ranarum, culicum, pulicum, cimicúmque
Luſtra inter ſalices, ulvas, viridéſque papyros,
Irridere audes, & nauci pendere montes,
Unde fluunt amnes, templis ubi tanta locandis
Marmora cæduntur, fulgens ubi naſcitur aurum?
Quæ parit antennas tellus? medicamen ab herbis,
Dic, quibus eſt niſi montanis? De vertice Baldi
Sæpe melampodion legi: medicina capellis
Nulla magìs præſens: quondam Valſaſinus Ægon
Tradidit hoc, dum vere ſues caſtraret, & agnos;
Tradidit, & dixit, Solus medicamen habeto.
Dic, Ubi caſtaneæ plures? ubi copia majòr
Glandis? in excelſis fontes & paſcua vidi
Montibus, artocreas, & pingue polenta comedi.
Sunt populi fortes illic, robuſta juventus,
Lata pedes, calloſa humeros, nervoſa lacertos,
Hiſpida, dura manus, moli indefeſſa ferendæ.

Horrida ſolſtitio tellus ſitit:] In hac ecloga, quæ inſcribitur *De religione ruſticorum*, habentur primò laudes montium, quas Candidus, nactus occaſionem ex calore ſolſtitiali, quo urgente montes petere ſuadet, accumulat, non immemor (ſi rectè ſentio) Carmeli ſui, quem incolere jam animo conſtituerat, & cujus laudes proſequi intendit. *Solſtitio*] ſcilicet æſtivali, non brumali. Eſt enim duplex: Alterum quo ſol ſtare dicitur, quòd altiùs aſſurgere in epicyclo ſuo nequit; alterum, quia profundiùs deſcendere non poteſt, ut in bruma. *Ad ſolitos*] ſcilicet Candido, & gregi ejus. Nam Alphus montes ignorat. Ordo eſt, *Tempus monet deducere* (Dicerem *perducere* aut *producere:* nam *deducere in altum*, inuſitatum eſt) *hæc armenta ad montes ſolitos, ubi ros eſt in gramine, & æſtus mitior*] id eſt, temperatior; quia in ſummis

montibus

montibus tempore æstivo frigus opacum est. *Montanus ager quâ fruge redundat?*] Ex hac quæstione nanciscitur occasionem montium describendorum. *O rude ingenium! versatus*] Constructio ad rem respiciens, non ad vocem, sicut apud Comicum, *Scelus, qui me perdidit. Pulicum*] primam communem habet hæc vox. *Cimicum*] Cimices sunt vermes fœtidi, parietibus & lectis inhærentes; &, ubicunque vapor est aquarum, frequentes, ut culices, pulices, muscæ, & id genus bestiolæ. *Lustra*] potiùs ferarum sunt. *Inter salices*] quæ in locis humidis nascuntur. *Ulvas*] id est, herbas palustres; & *papyros*] id est, arundines quæ in Ægypto tantæ nascuntur, ut ex singulis internodiis faciant naviculas. Habent autem membranam tenuem, in qua olim scriptitabant. Unde nunc abutuntur vocabulo, *papyrum* pro chartis dicentes. *Et nauci pendere*] id est, non pluris facere, quàm nauci: quod aut putamen est nucis, ut Priscianus & Tortellius sentiunt; aut granum fabæ cùm se aperit, ut Servius vult; aut, ut nonnulli, mucor nucis priusquam condensatur in nucleum. Ponitur autem pro nihilo, aut re minimi pretii & valoris. *Unde fluunt amnes*] quia ferè in montibus ortum habent. *Ubi tanta marmora cæduntur locandis*] id est, constituendis templis, id est, ad constituenda templa. *Antennas*] id est, malos transversos. *Sæpe melampodion*] Melampodion genus nigri hellebori, à Melampode quodam, qui eo uti in divinationibus solebat. Dictum autem à pastore ejusdem nominis, qui primus hanc herbam invenisse dicitur, dum capras eo purgari animadvertit, datóque earum lacte furentes Prœtidas sanari. Unde Maro dicit Georg. 4. *Inventæq; nocent artes: cessêre magistri Phillyrides Chiron, Amithaoniúsque Melampus.* Interpretatur autem Melampus *nigri pedis.* Dicitur enim Græcè μέλας nigrum, & πὺς pes. Fuit & alius *Mantis*, ideſt, vates insignis. *Medicina capellis Nulla magis præsens*] id est, præsentiùs, & citiùs sanans. *Quondam Valsasinus Ægon*] Nè contra decorum medicinæ peritus censeatur, dicit se accepisse ab Ægone, quem Valsasinum à loco nominat. *Dic, Ubi castaneæ plures?*] videlicet, quàm in

Cimex.
Lustra.
Ulva.
Papyrus.
Nauci pendere.
Antenna.
Melampodion.
Melampus.
Mantis.

in montibus; quasi dicat, nusquam. *Artocreas*] .i. panem cui caro includitur. *Pastillum* vulgò vocant: ἄρτος enim dicitur panis, & κρέας caro. *Lata pedes*] id est, habens latos pedes. *Calloſa humeros*] id est, habens humeros calloſos ex labore, aut pulpoſos. *Nervoſa lacertos*] .i. habens lacertos nervoſos. *Hiſpida*].i. piloſa. *Moli ferendæ*] id est, *ad molem ferendam*] id est, quodvis onus portandum, *indefeſſa*] id est, indefatigabilis.

Artocreas.
Pastillus.
Hispidus.
H

Vallibus ex illis, opera ut navalia curet,
Confluit huc: nullum est hominum genus aptius urbi.
Sive velis caſtrare pecus, seu ſcindere fagos,
Sive ſimum ferre è ſtabulis, haurire cloacas,
Latrinas curare, viámque aperire coactis
Sordibus, & ſcalis puteos deſcendere in altos:
Ingenio callent, & duro robore pollent.
Sed quid opus multis? Subeunt opus omne: popiſmis
Inſervire, focos lignis cumulare, verúque
Artifici verſare manu, dare libera fumo
Spiramenta, boum ventres ad flumina ferre,
Verrere humum immundam ſcopis, doctiſſima gens est.
Quódque magis miror, ſemper ſub pondere currunt:
Cotibus in duris oriuntur, & ardua vivunt
Per juga, cum capreis habitant ſpelæa ferarum.
Adde quòd in cœlum brevis est è montibus altis
Tranſitus; erectum caput uſque ad nubila tollunt;
Nubila tranſcendunt aliqui; puto, ſydera tangunt.
Esse locum memorant, ubi ſurgit ab æquore Titan,
Qui (niſi dedidici) contingit vertice Lunam,
Et vixiſſe illic hominem, ſed poſtea abactum
Improbitate gulæ, quòd ſcilicet omnia poma
Manderet, & magno ſervaret nulla Tonanti.
Hinc divi, ſanctíque patres in montibus altis
Delegêre domos tacitas: Carthuſia teſtis,
Carmelus, Garganus, Athos, Laureta, Laverna,
Et Sina, & Soractis apex, umbroſáque vallis,
Et juga Nurſini fato ſenis inclyta, & altis
Abietibus turrita caput Camaldula ſanctum.
Cætera prætereo: nec enim ſermonibus iſtis

Omnia

Omnia complecti ſtatuo. Montana frequentant
Culmina cœlicolæ: ſed anas, & mergus, & anſer,
Ibis, onocrotalus, milvi, fulicæq́, paludes.

Vallibus ex illis] .i. inter montes ſitis; aut loquitur de planitie, quæ eſt in montibus. Enumerat autem ſordida miniſteria, ad quæ ferè aptiores ſunt in montibus orti, ſicut ad omnem laborem. Unde Juven. Sat. 2. *Et illud Montanum poſitis audiret vulgus aratris.* Poſſet tamen videri loqui de natis in planitie, & in convallibus: ut illis det honeſta miniſteria, his ſordidiora. Sed de his, qui in montibus naſcuntur, totus eſt ſermo; quia dicit, *Cotibus in duris oriuntur*] Credam de illis loqui, qui in Franciam veniunt purgaturi cloacas & fumaria, ídque quaſi Satyrico morſu, ut neſcias an laudet, an veriùs irrideat eos, niſi quia ruſtico dat partes laudandi, cui etiam vile miniſterium, dum ſtrenuè fit, laudabile videtur. Ex illis igitur vallibus, quæ ſunt ſub vertice montium, inter montes tamen, *Confluit huc*] .i. ad hæc plana loca, ſubauditur, ex ſuperioribus, *robuſta juventus; ut curet opera navalia*] id eſt, nauticum expleat munus. *Caſtrare*] .i. emaſculare aut excolare; *ſeu ſcindere*] .i. incidere, & amputare *fagos*] arbores glandiferas; à φάγειν, .i. comedendo dictas. Non autem intelligo ut toreumata faciant aut cœlaturas, ad quas fagus apta: unde eſt, *Tibi pocula ponam Fagina, cœlatum divini opus Alcimedontis.* Cloacæ ſunt cryptæ ſubterraneæ, per quas ſordes in fluvium demittuntur. *Sordibus coactis*] .i. congregatis & compactis, ut aquæductus claudantur. *In altos puteos*] eorum purgandi gratiâ. *Popinis*] .i. culinis. *Dare libera fumo Spiramenta*] id eſt, purgare fumaria; vulgus caminos vocat. *Ventres ad flumina ferre*] aut ſordes alvorum, aut inteſtina pecorum mactatorum. *Semper ſub pondere currunt*] quod in vallibus ortis non congruit, & multò minùs quod ſequitur. *Cotibus in duris oriuntur*] id eſt, inter cautes, & ſaxa aſpera. *Spelæa*] id eſt, ſpeluncas: ſed Græcum eſt. *Adde quòd in cœlum*] id ſcommate non caret, aut ruſticâ ſimplicitate; quaſi verò animæ ſpatio ferantur in cœlum. *Nubila tranſcendunt aliqui*] Athos enim eſt ultra mediam regionem aëris, uſque adeò ut in eo neque

Cloacæ.

Popinæ.

Spelæa.

neque nubes, neque venti sint, sed cineres ex sacrificiis derelicti reperiantur, anno peracto, indispersi. *Esse locum memorant*] scilicet paradisum terrestrem, quem quidam sub lunari globo ponunt. *Quòd scilicet omnia poma*] id quoq; pastorali joco non caret. *Hinc divi sanctiq; patres*] Hoc videtur principaliter intendisse, ut tandem Carmelum laudet. *Carthusia*] non longè à Gratianopoli, in Delphinatu, prima domus Carthusianorum, virorum profectò cœlestium, quibus, ut solidis tibicinibus, Christiana fulcitur religio. *Carmelus*] antiquitate omnes excellens, & observatione candidæ religionis cæteris non inferior. *Garganus*] divo Michaëli mons insignis. *Athos*] mons Thraciæ in confinibus Macedoniæ, miræ altitudinis, in quo est Potidæa religione insignis, quia cineres in aris derelicti, illic disturbari negantur. *Laureta*] ubi diva Virgo habet ædem excellentissimam, & miraculis ac donariis clarissimam. *Laverna*] dea quæ à furibus colebatur, cui ædes erat juxta Lavernalem portam, quæ in Christianum conversa est usum. *Et Sina*] mons est (ut dicitur Gal. 4.) in Arabia, sepulcro divæ Catharinæ religiosus, & Præceptis Mosi datis olim jam illustris. *Apex Soractis*] Apollinis observatione olim præclarus. Virg. *Summe Deûm, sancti custos Soractis Apollo.* Nunc quoque, quòd illic sub Constantino nondum converso delituit Sylvester Romanorum Pontifex, insignis, & *vallis* dicitur *umbrosa*, in qua ille delituit. *Et juga Nursini fato senis inclyta*] à Nursia oppido in montibus posito. Æneid. 7. *Et montosæ misêre in prælia Nursæ, Ufens, insignem famâ, & felicibus armis. Et Camaldula turrita caput sanctum*] id est, habens sanctum caput *Turritum*] id est, quasi turribus insignitum, *abietibus*] quæ arbores in montibus nascuntur, súntque quas *sapinos* vocant. Est autem non longè à Florentia. *Cœlicolæ*] ut Michaël, & cæteri angeli in Sina auditi. *Anas*] avis immunditiâ aquarum gaudens, *& mergus*] ad limum tendens, *& anser*] etiam fluvie aquarum pastus, & *Ibis*] ut Ciconia, cui similis est, serpentibus nutrita. *Onocrotalus*] etiam obscœnitatem asinam, nam ab ὄνος, quod est inquino, deduci videtur. *Mil-*

Carthusia. *Carmelus.* *Garganus.* *Athos.* *Laureta.* *Laverna.* *Sina.* *Soracte.* *Onocrotalus.* *Milvus.*

vi]

vi] aves rapaces & obſcœnis viventes. *Fulicæ*] aves circa littora turpem victum quæritantes. *Paludes*] ſcilicet frequentant.

Alph. *Inter montanæ tantos regionis honores,*
Cur de meſſe nihil, nihil eſt de palmite dictum?
Hæc tamen humanæ duo ſuſtentacula vitæ
Maxima. Monticolæ veniunt è rupibus ad nos
Hordea mercatum, torvi, fuligine tincti,
Setoſi, macie affecti, laceri, ac ſituoſi.
Indigenæ oſtendunt, quæ ſit natura locorum.
Sed quod montanis de relligionibus inquis,
Rettulit in mentem, quæ de Polluce feruntur.
Quæ dea, ſi nôſti, viſa eſt? quæ, Candide, nympha?
Dic agè; nam cœptum certamen inutile nobis;
Vtilior ſermo de relligione tenendus.

Cand. *Galbula, qui ſolitus pecudes in paſcua tecum*
Ducere, te ſatis hoc potuit docuiſſe, quod optas.

Alph. *Plura quidem Polluce ſuper narrata: ſed ipſam*
Nec dotuit nympham, nec me quæsîſſe recordor.
Nunc ſubiit mentem, cùm relligionis oborta eſt
Mentio, & illarum viſa eſt mihi maxima laudum.

Cand. *Non erat illa Dryas, neque Libethris, nec Oreas:*
Venerat è cœlo ſuperûm regina, Tonantis
Mater, anhelanti pacem latura juventæ.
Huic Tethys, huic alma Ceres famulatur, & ipſe
Æolus, æquoreis ventos qui frænat in antris.
Hanc Deus, aſtrorum flammas ſuper, atque volan
Solis equos, ſupra fulgentem Caſſiopeam
Extulit, & ſacram biſſeno ſydere frontem
Cinxit, & adjecit ſubter veſtigia Lunam.

Inter montanæ] Objicit Alphus nullam eſſe mentionem factam de frugibus, quas uberiores in æquore, ſeu plan naſci contendit. *De meſſe*] id eſt, de frugibus: *de pal te*] id eſt, vitibus. *Mercatum*] Supinum à *mercor*, id e emptum. *Torvi*] quia immiti ferè ſunt fronte, uſquè ac ut immites dicantur *in cotibus orti*. Unde Maro in B *Nunc ſcio quid ſit Amor; duris in cotibus illum Iſmar aut Rhodope, aut extremi Garamantes, Nec noſtri gen*

puer

puerum, nec ſanguinis edunt. Fuligine].i.pingui fumo. *Setoſi*].i.hirſuti. Juven. *Hiſpida membra quidem, & duræ per brachia ſetæ Promittunt atrocem animum. Situoſi*] Valla docet, *ſiticuloſi* eſſe in uſu: licenter autem hîc uſurpatur *ſituoſi*; quia per regulam fieret *ſitoſi*. *Indigenæ*] indè geniti, hoc eſt, ut hîc accipitur, *incolæ*. *Sed quod*] Tendit ad principale, quod eſt, declarare divam Virginem eſſe viſam Polluci, hoc eſt, poëtæ, ejúſque laudes accumulare, & poëtæ in religione vitam paucis ſignificare. *Galbula*] de quo in Polluce ſatìs dictum eſt, videtur per diminutionem dici à *Galba*, de quo Juven. *Nec vilis Galba tuliſſet. Polluce ſuper*].i.de Polluce. *Eſt enim Anaſtrophe. Super* autem accipitur cum Ablativo pro *de*, ut Æneïd. 1. *Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa. Nunc ſubiit mentem*] id eſt, venit in mentem. *Non erat illa Dryas*].i.Dea arborum, & præcipuè quercuum, ut diximus; *neque Libethris*] id eſt, una Muſarum, quæ Libethrum incolunt; *nec Oreas*] id eſt, dea montium. Nam ὄρος mons dicitur. *Tonantis*] id eſt, veri Jovis, cujus eſt tonare; hoc eſt, Jeſu Chriſti filii Dei. *Mater*] ſcil. Maria. *Juventæ anhelanti*] id eſt, laboranti in periculo vitæ. *Pacem*].i.tranquillitatem mentis. *Tethys*] id eſt, magna dea maris, uxor Oceani; facítque Tethyos in Genitivo, & utramq; producere poteſt, ut in Georgicis; *Téq; ſibi generum Tethys emat omnibus undis. Ceres*] dea frugum dicta, regina Siciliæ. *Alma*] quia nos ſuo invento alit. *Et ipſe Æolus*] rex ventorum dictus, quòd illorum uſum mari fecit, abſciſsâ ſylvâ quæ impedimento erat. *In antris æquoreis*] id eſt, vicinis æquori: Æneïd. 1. *Æoliam venit loca fœta furentibus auſtris, &c. Frænat*] ibidem; *Illa ſe jactet in aula Æolus, & clauſo ventorum carcere regnet. Deus extulit hanc*] ſcilicet divam Virginem, ſuper flammas aſtrorum. Unde canitur, *O glorioſa domina excelſa ſuper ſydera, quia aſſumpta es Maria ad ætherium thalamum. Atque volantes*].i. pernices: *equos ſolis*] quos quatuor Ovid. in principio 2. Metam. ponit, ut alibi diximus. *Supra fulgentem Caſſiopeam*] quæ eſt in circulo arctico; effigies tamen corporis ad æſtivum circulum pervenit, quem capite & dextrâ manu tangit, quam

Setoſi. *Indigenæ.* *Galbula.* *Dryas.* *Libethris.* *Oreas.* *Tethys.* *Ceres.* *Æolus.* *Caſſiopea.*

quam propè mediam dividit circulus lacteus, non longè à Cephei circulo locatam, ubi occidit cum *Scorpione*, exoritur cum *Sagittario*. Hanc Euripides, & Sophocles, & alii multi scripserunt gloriatam olim fuisse, quòd Nereidas corporis pulchritudine superaret, propter quod in siliquastro conspicitur sedens, & vertente se mundo resupinato capite ferri videtur. *Bisseno sydere*] ut Apocalyps. 12. *Mulier amicta sole; & luna sub pedibus ejus.*

Alph. *Candide, mira canis, nullis pastoribus unquam*
Cognita. Quid Tethys? quid fulgens Cassiopea?
Æolus æquoreis ventos quis frænat in antris?
Qui sunt solis equi? magna atque ignota recenses.

Cand. *Sydera sunt partim, partim sunt nomina prisca.*
Omnia quæ Pollux mihi cùm narrâsset, in ædem
Duxit, &, Ista sacer paries, ait, omnia monstrat.
Pictus erat paries signis, & imagine multâ.
Omnia non memini; mens est mihi debilis: ista
Vix tenui, dum sæpe animo volvo, atque revolvo.
Sæpe recordari, medicamine fortius omni.
Ista potest nigro depellere nubila cœlo;
Ista potest siccis fluvios dare frugibus imbres,
Cùm volet; ista novos duris emittere campis,
Cùm volet; emissos poterit restringere fontes.
Qui modò sunt steriles, & nudi gramine campi,
Si volet, in pingues poterit convertere glebas.
Frigida Saturni cùm sydera suscipit atro
Scorpius hospitio, non auferet hordea grando,
Nec domus ardebit; nam tunc hæc omnia cœlum
Dicitur iratis in terram effundere ab astris.
Si volet, hæc nobis custodiet omnia virgo.
Si favet hæc nobis, complebunt horrea messes,
Adjicietq; gregi semper fœtura gemellos.
Si pecus infelix erit, & sine vellere, solo
Ipsa potest nutu dare lac, dare vellera, & agnos,
Et curare greges, omnémq; avertere morbum.
Nil opus est modò Pana sequi, neque cætera ruris
Numina, quæ veteres frustra coluisse feruntur.

Vidi

Vidi ego circum aram nymphæ pendere capellas,
Plaustra, boves, & oves; hîc Jani vidimus hircum.
Et memini inscriptam versu hoc legisse tabellam,
VOTUM pro salvo Janus breve reddidit hirco.

Candide, mira canis] Nè contra decorum majora, quàm quæ pastoribus conveniant, ceciniſſe putetur, castigat poëta, dicens se à Polluce didiciſſe. *Sydera sunt partim*] ut Cassiopea. *Iste sacer paries*] scilicet qui erat in æde sacra. *Sæpe recordari*] subaudi *est, fortius omni medicamine. Fluvios imbres*] i. effluentes & abundantes. *Novos fontes emittere*] quod usu veniſſe varia loca prædicant. *Frigida Saturni*] id enim prognosticon est futuræ *calamitatis*] id est, culmorum per grandinem dejectionis. Unde dicit Maro Georg. 1. *Hoc metuens cœli menses & sydera serva, Frigida Saturni sese quò stella receptet.* Quia, ut autor noster interpretatur, dum in *Scorpium* venit, grandinem generat Saturni sydus: sed divâ Virgine intercedente, *non auferet hordea grando, Nec domus ardebit*] id est, comburetur fulmine. *Fœtura*] id est, fœcunda productio fœtûs. Maro: *Si fœtura gregem suppleverit, aureus esto.* *Fœtura.* *Adjiciet*] scilicet, ad gregem. *Gemellos*] id est, geminos fœtus. *Si pecus infelix*] id est, morbidum & miserabile fuerit: bene autem convertit sermonem ad rem pastoralem. *Solo nutu*] solo indicio capitis. *Pana*] Deum *Pan.* pastorum. De quo Maro, *Pan curat oves, oviúmque magistros.* *Cætera numina*] ut *Palem, Apollinem, Faunos, Sylvanos, Ægipanas, Satyros, Cererem, Bacchum, &c. Nymphæ*] id est, divæ Virginis, æterni Patris sponsæ. *Capellas*] id est, capras cereas. *Hircum Jani*] id est, quem Janus putârat amissum, cùm à puero in vepribus alligatus esset, ut priùs vidimus: Est autem artificiosè hoc dictum. Nam sic priùs dictam veram historiam asserit. Erat autem *hircus* cereus, aut depictus, ut patet ex carmine. Moris est autem Italorum, in tabellis votivis depingere casus suos, & miraculosas liberationes aut recuperationes. Unde & Amasius poëta,

Nunc Dea, nunc succurre mihi: Te posse mederi,
Picta docet templis multa tabella tuis.

Dúmq; ea perlegerem, Pollux hæc carmine ſupplex,
Ante aram genibus poſitis in marmore, dixit:
O Dea, quæ ſervas urbes, & rura, precamur
Nè Padus exundet, nè ſtrix nocturna per umbras
Hauriat infantes, nec eant per compita larvæ.
Diva, fave agricolis: talpas occide, malignam
Aggeribus peſtem: gelidis ſata læta pruinis,
Quando bruma venit, conſpergere, diva, memento;
Nè tineæ rodant anno frumenta ſequenti.
A Boreæ flatu pingues defende mariſcas,
A gruis ore fabas, & ab anſere farra paluſtri,
A ſerpente boves, à vulpe & fure cohortem,
A brucho erucas, à bruma & grandine vites,
A vi & fraude lupi pecus, à rubigine fruges,
A rabie catulos, à flamma & fulmine villas,
A murum inſidiis petaſonem, à milite pernas,
A campe, & pigris, pigris (Heu! cætera neſcit
Mens oblita ſequi; numerus me in verba reduxit
Sæpius: in numerum rediens, oblivia forſan
Mente abigam; retro gradior, numerúmq; recurro)
A murum inſidiis petaſonem, à milite pernas,
A campe, & pigris virides limacibus hortos,
(Alphe vidén' quæ vis numeri? jam cætera cerno)
A tonitru reboante cados, à frigore fœtas,
A gravibus vitulos œſtris, à gutture porcos
Anginoſo: operas pubes nè ruſtica perdat,
Adſis, ó Dea; nec lædant examina fuci,
Neu milium furentur aves, neu vellera ſentes
Succida, nec lappas apprendat lana ſequentes.
Diva gubernatrix hominum, cuſtodia vatum,
Diva laborantum requies, medicina dolentum,
Et tutela gregum, noſtris, precor, annue votis.
Talibus orabat Pollux. Ego poſtibus hærens,
In baculum pede porrecto recitata notabam
Altiùs, ac memori condebam ſingula mente.

Dúmque ea perlegerem] Oſtendit Pollucem in religione memorem paſtorum, atque orare pro rerum ruſticarum conſervatione: Unde carmen ejus deprecatorium recenſer.

ſet. *Perlegerem*] ſcilicet oculis, non ore, Nam (ut dixi) picturæ ſunt indoctorum libri. *Ea*] ſcilicet, quæ depicta dixit: *in marmore*] ſuper marmor pavimentitium. *Nè Padus exundet*] quia ſæpe, ut Maro dicit, *Fluviorum rex Eridanus, campóſque per omnes Cum ſtabulis armenta trahit. Nè ſtrix nocturna*] id ex ruſticorum ſuperſtitione, qui putant ſtriges & lamias noctu volare, quæ infantes auferant edendos: quod fictum eſt ad terrorem puerorum, nè noctu vagentur. Autor eſt Porphyrio, ad illud Horatii in arte Poëtica; *Lamiæ.*

Nè, quodcunque velit, poſcat ſibi fabula credi,
Neu pranſæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

Perottus autem dicit de ſtrigibus ſic. Striges non à ſtringendis infantium corporibus, ut quidam falsò exiſtimant, ſed à ſtridore nomen habent: fabuloſúmque eſt, quòd eas tradunt ubera infantium labris immulgere. Aves ſunt nocturnæ: Lucan. *Quod trepidus bubo, quod ſtrix nocturna queruntur.* Conſtat tamen & in maledictis jam eſſe, & etiam apud vetuſtiſſimos fuiſſe, accipíque pro maleficis mulieribus, quæ noctu gradientes, infantium corpora ſanguinem ſugendo exhauriunt. Hæc ille. *Hauriat igitur*] id eſt, exhauriat ſanguinem ſugendo: *nec larvæ*] id eſt, cacodæmones, ac lemures, hoc eſt, nequam ſpiritus, qui vagari putantur; & dum innocui ſunt, lares dici. *Talpas*] oppoſitorié: malignam peſtem *aggeribus*] id eſt, cumulis terræ. *Nè tineæ*] ſcil. nivales, aut alii vermiculi, ut limaces, bruchi, tineæ, blattæ. *Striges.* *Larvæ.* *Mariſcas*] id eſt, ficus. *Antre paluſtri*] id eſt, indomito, in paludibus verſari ſolito: *à ſerpente boves*] id eſt, quia in alvum immitti ſolent: *cohortem*] id eſt, gregem: *à brucho*] .i. vermiculo, caules, & erucas, quæ ſalaces ſunt herbæ, depaſcere ſolito: *à bruma*] id eſt, brumali frigore: *à rubigine*] infeſtâ pluviâ, quæ rubiginem inducit: *catulos*] .i. catellos: *villas*] id eſt, domos in agro: *petaſonem*] id eſt, anteriora crura ſuum: *milite*] id eſt, ſtipendiario. Franci arcitenentem Francum appellant: *à campe*] id eſt, vermiculo illo, hortenſes maximè herbas & arborum frondes erodere ſolito: Unde Columella, *Nec ſolùm teneras audent erodere* *Mariſca.* *Antre paluſtri.* *Bruma.* *Petaſo.* *Campe.*

dere frondes, Implicitus conchæ limax, hirſutáque campe. Fingit autem ruſticum oblitum carminis, ut decorum ſervet. *Quæ vis*] id eſt, virtus, *numeri*] id eſt, rhythmi & metri, quia *metra juvant animos*] id eſt, memoriam. Unde ille; *Numeros memini, ſi verba tenerem. A tonitru reboante cados*] id eſt, vaſa vinaria, in quibus per vehemens tonitru vina obverti ſolent, & in vappam mutari. *Cados.*

Fœtas] id eſt, gravidas oves: *æſtris*] quos Latini aſilos vocant. Maro Georg. 3. *Cui nomen aſilo Romanum eſt: æſtrum Graii vertêre vocantes:* vitulos ardente ſole nimiùm excruciant, & in fugam quaſi furentes vertunt. *A gutture anginoſo*] Is enim ſuibus peculiaris eſt moribus: *operas*].i. labores diurnos. *Fuci*] veſpæ ſunt inutiles apes, aut muſcæ non mellificantes, ſed mella furantes. Unde dicit Maro de apibus, *Ignavum fucos pecus à præſepibus arcent. Examina*] autem ſunt apum ſeu apium fœturæ: Juven. *Examénque apium longâ conſederat uvâ. Milium*] legumen, ut quidam volunt, à *mille* dictum, quòd *milleſimum* reddat: tamen primam corripit, ut Georg. 1. *& milio venit annua cura. Vellera ſuccida*] id eſt, cùm lana nondum lota. *Sentes*] id eſt, ſpinæ & vepres hirſuti. *Lappas*] id eſt, nodulos hirſutos in lappa herba creſcentes. *Memori mente*] ut vero ſimile faciat.

Fœta. *Oeſtrum.* *Angina.* *Opera.* *Examen.* *Milium.* *Sentes.* *Lappa.*

Alph. *Candide, Polluci pro ſollicitudine tanta,*
Pro precis officio, pro relligione putáſne
Dandum aliquid? Nobis pietate peculia creſcunt.
Can. *Quid ni aliquid dandũ eſt? Opus eſt perſolvere crates.*
Alph. *Ruſticus es, crates etenim pro gratibus inquis.*
Cand. *Crates & grates parvo diſcrimine diſtant:*
Dandum aliquid: neu bis detur, ſine paſcha reverti,
Quando ſacerdotes commiſſa piacula ſolvunt.
Alph. *Quid dabimus? (vituli gravis eſt jactura) vel agnum;*
Vel leporem: pietas etiam laudabilis, anſer.
Cand. *Dona docet tempus. Lepores brumalia dona;*
Quando nive hybernâ currendi erepta facultas.
Anſer ad Autumni finem, nonáſque Calendas
Pertinet: æſtatis, coryli, nova poma, racemi
Munera: lactentes hœdi ſunt veris, & agni.

Tunc

Tunc ſi de cordis aliquem conſpexeris ægrum,
Ac tenuem, qui nec vendi nec vivere poſſit,
(Munus erit ſolenne ſatis) donabimus agnum.
Ipſe mihi, cùm jam regredi poſt prandia vellem,
Carmina de Nymphæ ſolennibus eruta faſtis
Tradidit, & dixit, Si quando gravabere curis,
Hæc cane: pro mentis medicamine carmen habeto.

Candide, Polluci] Oſtendit poëta hoc figmento paſtorum animum ad gratitudinem, ut ad eam invitet, non immemor profeſſionis ſuæ. *Pietate*] id eſt, eleemoſynis piè exhibitis: *peculia*] id eſt, poſſeſſiones. *Opus eſt perſolvere crates*] ut riſum excitet, facit ruſticum *crates* pro *grates* dicere. *Dandum aliquid*; ſed *nè bis detur, ſine*] id eſt, permitte paſcha reverti. *Piacula*] .i. peccata expiatione digna: *ſolvunt*] .i. abſolvunt. *Factura*] id eſt, amiſſio. *Etiam anſer eſt pietas*] .i. eleemoſyna laudabilis. *Dona docet tempus*] id eſt, pro tempore danda ſunt dona; quia habent & opſonia ſua tempora: Unde *lepores* etiam debent dari in media hyeme, quando nix alta impedit aufugere. *Anſer* ad autumnum & Calendas Novembris pertinet. *Coryli*] id eſt, avellanæ, & *nova poma, & racemi* ſunt munera *æſtatis. Hœdi & agni lactentes*] id eſt, adhuc lac ſugentes, *ſunt munera veris*] id eſt, verni temporis. *De cordis*] id eſt, fœno autumnali. *Qui nec vendi, &c.* Morem ruſticorum ſatyricè deſcribit, qui donant quod retinere non poſſunt. *Carmina*] ſcilicet ſequentia, *de Nymphæ ſolennibus eruta faſtis*] id eſt, Faſtorum libris.

Pietas. *Peculia.* *Piacula.* *Coryli.*

Quando Molorcheo Titan deſcendit ab aſtro,
Pronus, & Aſtrææ jam limina virginis intrat,
Virgine lætetur pubes, & cana ſenectus:
Tranſit ad ſuperos, & Olympica regna petivit.
Ogdoas ut toto jam tertia fluxerit orbe,
Feſta dies iterum: natalia virginis aras
Ignibus illuſtrant, offert nova liba ſacerdos.
Libra redit, noctes properans æquare diebus:
Exultat Picenus ager, vehit Adria puppes
Illyricas, & Chaonias; cum mercibus adſunt
Thuſci, Umbri, Veneti, Siculi, Lauretica templa

Cum donis turmatim adeunt; votíſque ſolutis,
In ſublime jugum læti ad commercia tendunt.
Et cùm Theſſalicas curſu breviore ſagittas
Sol ſubit, & frigent urentibus arva pruinis:
Clauſa gynæcei ſacris penetralibus, hauſit
Corde Deum tôto, proprios oblita parentes.
Et cùm ſemiferi fugiens Chironis ab arcu
Languet, ad hyberni glacialia limina capri:
Induat ornatas & mas & fœmina veſtes,
Lætitiâque diem celebrent, quo ſemine ſacro
Conjugis annoſus gravidam pater imbuit alvum.
Illa dies etenim ſanctæ primordia Nymphæ
Fecit, & in noſtras vetuit deſcendere ſordes.

Quando Molorcheo] Docet quibus temporibus agantur ſolennia feſta divæ virginis: ut feſtum *Aſſumptionis* in medio *Auguſti*, quando ſol derelinquit *Leonem*, & ingreditur *Virginem*. Unde idem in Parthenice Mariana: *Terga feræ Titan Nemeææ extrema tenebat, Fulgentem cratera inter clarámque coronam.* Sequitur autem in hac re opinionem Nigidii, qui hunc *Leonem* tradidit à Luna juſſu Junonis in terra Arcadica, & regione Nemeæ educatum, & deinde in exitium Herculis demiſſum, quem Hercules juſſu Euryſthei clavâ quam à Molorcho hoſpite acceperat, interfecit. Itaque poſtea clavâ pro gladio, pelle pro ſcuto uſum Herculem fuiſſe. *Leonem* verò à Junone inter ſydera relatum: qui ad occaſum ſpectans, ſupra caput *Hydræ* conſtitutus eſt. *Quando igitur Titan*] id eſt, ſol deſcendit pronus, *ab aſtro Molorcheo*] id eſt, à *Leone* clavâ Molorchi interempto. Eſt autem longè petitum epithetum. *Et intrat jam limina virginis Aſtrææ*] id eſt, Juſtitiæ virginis, quæ *Aſtræa* dicta cœlum petiit; ſed, ut dicit Ovid. *Ultima cœleſtum terras Aſtræa reliquit.* Tunc ſcil. *pubes*] .i. juvenes pubeſcentes, *& ſenectus cana*] .i. ſenes caneſcentes, *lætetur virgine*] ſc. Mariâ: quia ſc. tunc tranſiit ad ſuperos, & petivit *regna Olymp.*] .i. cœleſtia. *Ogdoas*] deſcribit feſtum Nat. D. Virg. dicens, *Vt*] id eſt, poſtquam *tertia Ogdoas*] .i. octava, aut tertius octonarius numerus. Eſt enim ὀγδοὰς ἀὸς numerus oct. quo ter replicato poſ-

Ogdoas.

Aſſum-

Assumptionem, habetur natalis Virginis, *fluxerit jam toto orbe, iterum* (scil. est) *festa dies*] quia *natalia virginis illustrant aras virginis, ignibus*] scilicet luminibus. *Sacerdos offert nova liba*] id *est*, libamina. *Libra*] scil. signum redit, *properans*] id est, festinans, *æquare noctes diebus*] quia paulò pòst est æquinoctium autumnale. Unde Maro, *Libra die noctisq; pares ubi fecerit horas. Ager Picenus exultat*] sc. festo solenni. *Adria*] id est, mare Adriaticum, *vehit puppes Illyricas & Chaonias*] id est, Epiroticas, id est, vehentes Illyricos & Chaonas, seu Epirotas Lauretum visentes. *Thusci adsunt cum mercibus*] id est, rebus venalibus. *Umbri, &c.*] *In sublime jugum*] ubi ædes est divæ Virginis. *Et cùm Thessalicas*] describit festum *Præsentationis* ejusdem Virginis, quod celebratur, cùm sol subit cursu breviori, quia tunc bruma est, *Sagittas Thessalicas*] .i. *Sagittarium* signum, quod Chiron Thessalicus constituere dicitur: quia tunc *Clausa sacris penetralibus*] scil. templi: *Gynæcei*] id est, secreti virginum. Est enim γυναικεῖον (.i. *Gynæceum*) locus ubi mulieres versantur, ubi *Clausa hausit deam toto corde, oblita proprios parentes*] quia soli contemplationi divinæ vacabat, *nil terrenum sapiens*. Hoc autem festum celebratur undecimo Calendas Decembris. *Et cùm semiferi fugiens Chironis, &c.*] Describit festum *Conceptionis* ejusdem divæ Virginis, sequens ordinem Calendarii, non rei gestæ; quia priùs concepta, quàm præsentata fuit. *Et cùm sol fugiens ab arcu Chironis*] scil. Sagittarii, *semiferi*] id est, Centauri. *Centauri* enim sunt populi Thessaliæ, qui primi equos illic ascenderunt: unde procul visi, creditiq; sunt umbilico tenus equi. Unde fabula orta, ut infernè equi, supernè homines dicantur. *Languet*] quia parum habet caloris: *ad limina glacialia*] id est, ad ingressum frigidi *capri*] id est, *Capricorni: hyberni*] id est, hyemalis signi, *tum* scilicet *& mas, & fœmina induat ornatas vestes*] id est, ornent se, & *celebrent lætitiâ*] scil. *cum*, id est, lætentur: *diem quo pater*] scil. Joachim, ut potior est sententia, *annosus*] .i. vetulus, *imbuit semine sacro*] id est, prævento ab originali macula. *Alvum conjugis*] scil. *Annæ gravidæ. Etenim illa dies fecit*

Gynæceum.

Centauri.

primordia] id est, conceptum, *sanctæ Nymphæ*] id est, sponsæ altissimi Patris, *& vetuit descendere in nostras sordes*] scilicet originalis peccati, in quod omnes de viri semine nati descenderunt.

Cùm volat imbriferâ lampas Phœbea sub urna,
Ad vernos reditura dies, jam proxima veri,
Ite nurus omnes, sacros altaribus ignes,
Thura focis, faculas manibus date, ducite pompam:
Attulit in templum nova dona puerpera virgo.
Quando gregis princeps, aurato vellere fulgens,
Incipiet Zephyris aperire tepentibus annum,
Et dare majores luci quàm noctibus horas,
Aliger occultam redeat paranymphus in ædem,
Et nova miranti referat mandata puellæ:
Festa dies Thuscis populos de collibus omnes
Cogit, & Arnicolas vocat ad Florentia templa.
Tum quoque, sed tenui virgo priùs intervallo
Nupsit, & hæc teneris lux est celebranda puellis,
Quando sub extrema Cancri testudine Phœbus
Volvitur, & revehit vicina Canicula morbos,
Thure piam celebrate diem; redit hospita mater
In proprios à matre lares: altaria circum
Primitias Cereris geminæ suspendite matri.
Ista dedit Pollux, vigilans quæ in montibus olim
Fecerat ad pecudum caulas, dum nocte serenâ
Militiam cœli, sparsósque examinet ignes.
His quoque plura dedit: sed carmina plura referri
Non sinit extremum deponens vespera solem.

Cùm volat] Docet quando celebrandum sit festum *Purificationis*, aut verius *Præsentationis* & *Apparitionis* Christi, quo præsentatus est à diva Virgine in templo. Ordo est, *Cùm lampas Phœbea*] id est, sol, *volat sub urna imbrifera*] id est, sub Aquario adhuc existens. *Reditura ad dies vernos*, qui incipiunt in Martio. *Jam proxima veri*] scilicet existens. *O nurus*] id est, nuptæ *omnes ite, date sacris altaribus ignes, date focis thura, date manibus vestris faculas, ducite pompam*]. i. lætas supplicationes, seu processiones: *quia virgo puerpera*]. i. quæ vir-

go permanens puerum pepererat, *attulit in templum nova dona*] quia puerum, qui datus est nobis, hoc est, Deum incarnatum, & de Virgine natum: quæ duo maximè sunt nova, nec priùs visa, nec deinceps videnda. *Quando gregis princeps*] Describit festum *Annunciationis*, & *Incarnationis* dominicæ, quod in Martio celebratur, sole existente in principe gregis, id est, Ariete. *Paranymphus*] id est, pronubus Gabriel Archangelus: *aliger*] quia alati pinguntur angeli. *Miranti*] quia turbata est in sermone ejus, Luc. cap. 1. *Nova mandata*] quia, *Ecce, concipies in utero, & paries filium. Arnicolas*] id est, Arnum amnem colentes, cujus accolas quidem Fluentinos volunt appellandos: unde non semel pro Florentia Fluentia, & pro Florentinis Fluentini leguntur. Id autem festum Florentini præcipuè celebrant. Non est autem legendum *arvicolæ*, quasi arva colentes: quia illi ubique sunt; *Arnicolæ* in Thuscia tantúm. *Tum quoque*] Tangit festum nuptiarum; quia priùs nupserat. Nam cùm esset desponsata, missus est angelus, &c. *Tenui*] id est, modico: *intervallo*] id est, spatio temporis. Est autem spondaicus versus: *& hæc lux*] scilicet nuptiarum: *puellis teneris*] nubere sperantibus. *Quando sub extrema Cancri*] Disertè docet festum, quod visitationis nomine celebratur sexto nonas Julias, potiùs dicendum reversionis: quia statim, ut concepit, abiit cum festinatione in montana, & mansit illìc menses tres, usque post nativitatem divi Joannis præcursoris Domini. *Quando igitur Phœbus*] id est sol, volvitur *sub extrema testudine Cancri*] id est, extremâ parte, quæ testudinata videtur: *& Canicula*] scilicet cœlestis. *Vicina*] id est, mox oritura, revehit morbos, *celebrate diem piam*] .i. pii officii thure: *quia mater*] id est, prægnans virgo, quæ etiam ab Elisabetha mater vocata est, quia dixit, *Unde mihi hoc, ut mater Domini mei, &c.* quod de ea potiùs quàm de alia prægnante dicitur: quia per eum quem gestabat certa erat etiam partu futura mater. *Hospita*] scilicet Maria, redit *à matre*] scil. Joannis: *in proprios lares*]. i. suas ædes: *suspendite* ergò *circum altaria geminæ matri*] scil. Mariæ & Elisabethæ: quia à quibusdam vocatur festum Elisabethæ.

Paranymphus.

Arnicolæ.

Pri-

Primitias Cereris] id est, novas fruges, quæ nunc maturæ sunt. *Ista dedit Pollux, &c. dum examinat ignes*] id est, dum virtutem scrutatur astrorum. *Vespera*] id est, *vesperus*, aut *vesper*, aut *hesperus*, & *vesperugo*, stella illa vespertina quæ manè *Lucifer* dicitur.

ECLOGA IX.

De moribus curiæ Romanæ post religionis ingressum edita, inscriptáque

FALCO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Faustulus expertus Romani frigida tractûs
Pascua, pastorum mores exponit iniquos.

Faustulus & Candidus.

Candide, quo casu patriis procul actus ab oris
Hæc in rura venis? hîc pascua nulla, nec amnes,
Nec liquidi fontes, nec ovilia tuta, nec umbræ:
Et tamen assiduos gregis hæc pascuntur in usus.

Cand. *Faustule, me noster Corydon, qui plurima quondam*
His armenta locis habuit, magnámque peculî
Congeriem fecit pecori, me credere adegit
Esse salutares istis in montibus herbas.
At postquam segnes agros, & inertia saxa
Vidimus, & siccis arentem fontibus undam,
Pœnituit longǽq; viæ, patriæq; relictæ.

Faust. *Postquam te incolumem saltus intrare Latinos*
Contigit, antiqui potes hæc mea tecta subire
Jure sodalitii; sunt hîc mihi pauperis agri
Fugera pauca, meæ vix sufficientia vitæ.
Quicquid id est, commune puta. Tibi forsitan ulla
Prospera sors aderit: fortuna simillima vento est:
Caricæ succede casæ, dum præterit æstus.
Dum grex in gelida procumbens ruminat umbra,
Pone pedum, discumbe parúm; recreabere potu:
Potu opus est; potu iste gravis compescitur æstus:

Pocula

Pocula prende; fluet melius post pocula sermo.
Cand. *Pocula quis tantâ demens æstate recuset?*
Faust. *Vina sitim minuunt, animique doloribus obstant;*
Vina ut amicitias, vires ità corporis augent.
Cand. *Hæc parit ora bonos (si patria vina) racemos.*
Faust. *Funde iterum: Potare semel, gustare. Secundus*
Colluit os potus. Calefacta refrigerat ora
Tertius. Arma siti bellúmque indicere quartus
Aggreditur. Quintus pugnat. Victoria sexti est.
Septimus (Oenophili senis hæc doctrina) triumphat.

Candide] Inscribitur hæc ecloga *Falco*, quòd composita est in gratiam Falconis Simbaldi patritii Romani, Protonotarii, Apostolicíque fisci custodis, de quo in epigrammatis mentio frequens: éstque de moribus curiæ Romanæ. Inducitur autem *Candidus* persuasus à Corydone cum pecore Romam proficisci, relictis patriis pascuis: cujus incœpti eum serò pœnitet. Occasione cujus multa dicuntur in detestationem avaritiæ Romanæ curiæ. *Hæc in rura*] id est, Romana: Præteribo enim quæ nota sunt. *Jure antiqui sodalitii*] id est, sodalitatis, & hospitalitatis. *Fortuna simillima vento est*] id est, maximè incerta, & inconstans. *Cariceæ casæ*] id est, tectæ carice, quæ est herba acuta: Maro; *Et carice pastus acutâ. Pone*] id est, repone, aut depone, ut quiescas. *Pedum*] id est, virgam pastoralem, quâ pedes ovium capiunt, & dirigunt: Invitat autem ad potandum; nec abnuit *Candidus:* ut siqua petulantiùs in curiam Romanam dicta sint, à potis dicta censeantur. *Animíq; doloribus obstant*] Unde *Bacchus, Lyæus*, quòd curas solvat, & *Liber*, quòd ab eis liberet, dictus est. *Vina ut amicitias*] quia compotando trahitur magna familiaritas. Comicus: *Quia compotrix ejus est.* Solomon & Cicero comparant vina & amicitias in hoc, quòd utraque, quò veteriora, eò meliora putentur. *Hæc ora*] id est, regio, parit bonos racemos, *si* hæc *vina* sint *patria*] id est, in hac patria nata. Unde *Faustulus*, potui magis quàm verbis intentus, inquit, *Funde iterum*] quia *Potare semel*, est *gustare*] id est, pitissare duntaxat. *Secundus potus*] id est, hausus, *colluit*] id est, irrigat penitus os. *Tertius refri-*

refrigerat ora calefacta. Quartus aggreditur indicere
siti adhuc prædominanti *bellum. Quintus pugnat. Victoria est sexti*] scilicet *haustûs. Septimus triumphat*] scilicet de siti. Hæc doctrina est senis *Oenophili*] id est, amatoris vini; ut prius docuimus.

Cand. *Res est consiliis secura fidelibus uti:*
Vtile doctrinis præbere senilibus aures.
Victa sitis: mens ægra manet, curæq; supersunt.

Faust. *Ut sedata sitis, sic mens sedabitur ægra:*
Funde merum; bibe: Cardiaco medicina dolori hæc.
Vtitur ad curas isto medicamine Roma.

Cand. *Omne opus, atque labor vult intervalla: quiescat*
Obba parùm; contra muscas impone tabellam.
Non madet imbre dies, nec habet nox humida rorem,
Crescere nec duris possunt in cotibus herbæ:
Importuna fames, labor improbus, aëris ardor
Confecêre gregem macie: vix debile corpus
Spiritus æger agit; vacuâ cute porrigit ossa
Clunis, & exilis cava contrahit ilia venter.
Hic aries, qui fronte lupos cornúque petebat,
Nunc ove debilior, pavidóque fugacior agno est.
Hæc mihi (sed nimiùm me ardentia vota ferebant)
Omnia divino prædixerat omine cornix:
Vix egressus eram limen, cùm tristia portans
Augurria, à dextra venit, tegetísque sinistræ
Culmine consedit, pressóq; minaciter ore
Vociferans, iter auspicio prohibebat aperto.
Heu pecus infelix, quod lacte & prole solebas
Affluere, in nostris licuit dum pascere campis!
Gramina dum quæris, succi plus perdis eundo,
Quàm referas pastu. Simul hîc tabescimus amboo
Tu tenui victu, curis ego victus amaris.

Res est consiliis] Graphicè docet, quid curæ valeant. Quia *victa sitis*] sc. est, sed *mens ægra manet, curaq; supersunt.* Ad quod Faustulus, *Vt sedata sitis* est, *sic mens sedabitur ægra. Cardiaco medicina dolori hæc*] Hæc medicina, sc. frequens potus, est medicina dolori *cardiaco*] .i. cordis, quem qui patiuntur, nimiùm sitiunt. Unde Juven. *Cardia-*

Cardiacus dolor.

eo nunquam cyathum missurus amico. Dicitur autem ἀπὸ τῆς καρδίας, quod Græcè dicitur *cor.* *Quiescat obba*] id est, lagena lato fundo. Unde à Persio dicitur *sessilis obba.* *Impone tabellam contra muscas*] Tege, nè à muscis inquinetur. *Importuna fames*] quæ importuna est de via fessis. *Labor improbus*] id est, assiduus, & ità improbandus. Maro: *Labor omnia vincit Improbus. Et aëris ardor Confecêre gregem macie*] id est, emaceraverunt: sed plus est *confici macie*, quàm *emacerari:* quia quod *conficitur*, deficit. *Venter exilis*] quia vacuus. *Divino omine*].i. à diis portento, aut divinandi vim habente. Maro: *Sæpe malum hoc nobis, si mens non læva fuisset, De cœlo tactas memini prædicere quercus: Sæpe sinistra cavâ prædixit ab ilice cornix. A dextra venit*] Cicero tamen lib. 1. de divin. scribit *corvum* à dextra, à sinistra *cornicem* facere ratum. Unde hîc potiùs videtur dicendum, *à læva:* verùm addit, *tegetisq; sinistræ Culmine consedit*] ubi sc. visa est. Et quia sola, infausti est augurii, ut Plin. docet. *Teges*]dicitur tugurium. *Vociferans*] Est enim infelicis garrulitatis avis. *Auspicio aperto*] .i. manifesto. *Prohibebat iter*] id est, profectionem. *In nostris*] sc. Mantuanis. *Quàm referas pastu*] .i. è pascendo; est enim *Nomen. Simul hîc tabescimus ambo: Tu*] scilicet infelix pecus, *tabescis*, scilicet tenui victu, id est, penuriâ victûs, & inediâ: *Ego*] scilicet *tabesco*, victus curis amaris. *Obba.* *Teges.*

O nostræ regionis opes! ô florida prata!
O campi virides! ô pascua læta, feráxque
Et nunquam sine fruge solum, currentia passim
Flumina per villas, rivi per rura, per hortos!
Hinc pecus, hinc agri pingues, sub sydere Cancri,
Cùm tritura sonat passim, cùm Julius ardet,
Arva virent, textæ lento de vimine sepes
Poma ferunt, redolent ipsis in vepribus herbæ.
O nemorum dulces umbræ, mollésque susurri,
Quos tecum memini gelidis carpsisse sub umbris,
Turturis ad gemitus, ad hirundinis ac Philomelæ
Carmina, cùm primis resonant arbusta cicadis!
Aura strepens foliis nemorum veniebat ab Euro,

Et

Et baccata ſuper tendebat brachia cornus.
Ipſe ſolo recubans pecudes geſtire videbam,
Atque alacres teneris luctari cornibus agnos.
Poſt ſomnos, per gramen humi nunc ore ſupino,
Aut flatu implebam calamos, aut voce canebam:
Pectore nunc prono rutilantia fraga legebam.
Fauſt. *Vivere tum felix poteras, dicíq; beatus:*
Sed bona, quòd nondum fueras expertus acerbam,
Vilis erat tibi, téque ideo fortuna reliquit.
Quando iterum veniet, (veniet ſi forſitan unquam)
Sicut capreolis ſurſum nitentibus hærent
Stipitibus vites, ſtringúntque tenaciter ulmos;
Sic illam tu prende manu, neu deſere prenſam:
It, redit, effigiem mutat, nec imagine conſtat,
Par Lamiis, quas nocte ferunt errare per umbras.
Mobilis ut facies; ità mens deludere gaudens,
Quod dederat, tollit: penſi nihil; omnia caſu.
Qui nimiùm metuunt ſapiúntve, repellit, & odit.

O noſtræ] Continua ſunt verba *Candidi.* Nam Fauſtulus ſe Latinum ſignificavit, atque in ſua patria eſſe. Omnia autem uſque adeò facilia ſunt, ut vel minima expoſitio videatur inanis: nihil tamen eſt abjectiùs dictum quàm huic ſtylo congruat. *Arva virent*] Virgilius; *Vt quantum longis carpent armenta diebus, Exiguus tantum gelidâ roſ nocte reponat. Sepes poma ferunt*] Miram narrat fertilitatem, ſed non raram Italiæ, ubi in unis hortis, poma, vitem, fruges, & legumina non ſemel uno anno colligas. *Redolent ipſis in vepribus herbæ*] Id quoque verum eſt; quia roſæ naſcuntur. *Molléſque ſuſurri*] ſcil. fontium, & apum Maro: *Sæpe levi ſomnum ſuadebat inire ſuſurro.* Eſt autem *ſuſurrus*, raucum & lene murmur. *Gelidis ſub umbris*] Idem: *Hîc inter flumina nota, Et fontes ſacros frigus captabis opacum. Turturis ad gemitus*] quia ejus cantus eſt gemitus. Idem: *Nec gemere aëria ceſſabit turtur ab ulmo. Ad hirundinis ac Philomelæ carmina:* Hæ enim aviculæ dulciter canunt. Maro: *Hinc alta ſub rupe canit frondator ad auras:* quod de Philomela intelligi poſſe docet Servius. *Cùm primis*] Idem: *Sole ſub ardenti*

Suſurrus.

reſonant

reſonant arbuſta citadis. Ab Euro] id eſt, oriente. *Cornus baccata* aut *brachia baccata*] id eſt, baccis ornata, hoc eſt, cornis. Idem: *Victum infelicem baccas, lapidoſáque corna Dant rami.* Et in eodem 3. Æneïd. *Baccamque jugis Naxon. Solo recubans*] Idem: *Recubans ſub tegmine fagi. Geſtire*] id eſt, geſtu alacritatem prodere, aut voce. Idem: *Nec calamis ſolùm æquipares, ſed voce magiſtrum. Rutilantia*] quia matura. *Fraga legebam*] Idem: *Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga. Vivere tum felix poteras, dicíque beatus:* ſed *bona fortuna* erat tibi tamen vilis, quòd nondum fueras expertus *acerbam.* Id vero verius eſt: Unde dici ſolet, *Dulcia non meruit, qui non guſtavit amara.* Et ſic, *Dulcia non ſapiunt, cui non guſtantur amara.* Et ideo, quia deſpecta tibi fuit fortuna, *reliquit te*] Id quoque moraliter: quo ſuadet præſenti uti fortunâ; quia multis dilatio nocuit. Unde Lucan. *Tolle moras: nocuit ſemper differre paratis. Quando iterum venit*] ſcilicet fortuna. *Veniet ſi forſitan inquam*] Bona *Parenthesis:* quâ incertitudinem fortunæ ſignificat. *Sicut vites hærent ſtipitibus*] id eſt, palis, hoc eſt, ad palos. *Capreolis*] id eſt, chordulis quibuſdam ad hoc aptis. *Nitentibus*] .i. tendentibus ſurſum. *Sic prende manu*] illam, ſcilicet fortunam: *neu*] id eſt, néve *deſere prenſam*] .i. ſemel comprehenſam. *Fortuna it & redit, & mutat effigiem, nec conſtat imagine*] .i. nec ſervat ſemper eandem imaginem; *Par*] id eſt, ſimilis, *Lamiis*] id eſt, mutribus, quæ ſe transfigurare dicuntur: *Penſi*] .i. excogitati & deliberati *nihil,* ſcilicet, *habens. Omnia caſu*] ſcilicet faciens: *repellit, & odit, Qui nimiùm metuunt*] Unde dictum à Marone, *Audaces fortuna juvat:* aut, ut alii legunt, *Audentes. Ve*] pro *vel: qui nimium ſapiunt*] quia, ut philoſophus docet, quanto plus eſt ſapientiæ, tanto minus fortunæ: quia ſapientes ſunt prudentes, omnia proſpicientes priuſquam eveniant, & ità pauca eis à caſu & fortuna eveniunt.

Baccatus.

Capreolus.

and. *Delicias patrii quoties reminiſcimur agri,*
Ferre tot ærumnas animo non poſſumus æquo.
Sed quò mente feror? Caſu afflictatus acerbo,

Unde

Vnde magis crucier, felicia tempora volvo.
Maius adest; florent vites, humiléſque geniſtæ,
Jam ſpicata ſeges, malus jam punica multo
Flore rubet, redolent ſepes albente ſabuco
In patria, per rura Padi, per paſcua Minoï:
Hîc verò nec dum incipiunt pubeſcere montes.
Quòd ſi verè ſolum torpet: Quid frigora bruma,
Solſtitiúmque feret, gelidis cùm terra pruinis
Albicat, & rabido cùm cœlum incanduit æſtu?
Sunt tamen hîc armenta, quibus cutis uvida, cervix
Non ſignata jugis, gemino frons ardua cornu,
Luxuriánſque toris pectus: niſi pabula carpant,
Non erit hac tantâ humectum pinguedine corpus.

Fauſt. *Hæc armenta quibus caput à tellure levatur*
Altiùs, & cui ſunt longa internodia crurum,
Cuncta vorant, herbas primùm; mox ore ſupino
Arboreas frondes, ſummaq́ cacumina ſylvæ.
Hoc imbelle pecus, quod humi naſcentia tantùm
Gramina decerpit, vacuis jejunat in arvis.

Cand. *Quid verbis opus eſt? Cunctis animantibus una*
Conditio. Semper majora minoribus obſunt:
Agna lupo, mites aquilis ſunt præda columbæ;
Innocuos delphin venatur in æquore piſces.
Vnde fit hoc? Certè res prodigioſa videtur.
Hæc loca ſi procul hinc videas è rupibus altis,
Pingue ſolum, & multo veſtitum gramine dicas:
Quò magis appropias, tantò magis omnia ſordent.

Fauſt. *Hoc eſt Roma viris, avibus quod noctua: trunco*
Inſidet, & tanquam volucrum regina, ſuperbis
Nutibus à longè plebem vocat: Inſcia fraudis
Turba coit, grandes oculos mirantur, & aures,
Turpe caput, roſtríque minacis acumen aduncum;
Dúmque ſuper virgulta agili levitate feruntur
Nunc huc, nunc illùc, aliis veſtigia filum
Illaqueat, retinent alias lita vimina viſco,
Prædáque ſunt omnes veribus torrenda ſalignis.

Delicias patrii] Permanet querulus *Candidus*, ut tandem perveniat ad mores] curiæ Romanæ notandos. *Vn*
magi

magis crucier] quia ſummum infelicitatis genus eſt, *Fuiſſe felicem. Maius*] ſcilicet menſis floridus. *Jam ſpicata*] id eſt, in ſpicas formata. *Malus punica*] id eſt, quæ aurea mala fert. *Sabuco* pro *ſambuco albente*] ſcilicet floribus, cùm acinos nigerrimos habeat. *Per paſcua Minci*] pro *Mincii*, per *Apocopen*, aut *Synæreſin*. *Pubeſcere*] id eſt, frondeſcere. *Quòd ſi vere*] id eſt, verno tempore: de quo dictum eſt, *Nunc omnis parturit arbos. Torpet*] conſtrictum frigore jacet: *quid frigora brumæ*] ſcilicet *ferent? Quid ſolſtitium?* ſcilicet æſtivale *feret?* Bruma, inquam, *gelidis cùm terra pruinis Albicat:* Solſtitium autem, *rabido cùm cœlum incanduit æſtu. Cutis uvida*] id eſt, glabra & nitida: Horatius; *Me pinguem & nitidum & bene curatâ cute viſes. Cervix non ſignata jugis*] id eſt, quæ nondum portaverat jugum. *Luxuriánſque toris pectus*] quod indicium bonum indicat Virgilius. Allegoricôs autem vult divites omnia ingurgitare, ut docet manifeſtè *Fauſtulus*. Unde addit *Candidus*, *Semper majora minoribus obſunt: Agna eſt lupo præda, mites columbæ ſunt præda aquilis. Delphin*] quia *Balænas & Cete* alere dicitur, quia intrat eorum ora, & egreditur, cùm ſequentes piſciculi in alvum Balænæ demittantur. Unde quidam latronem appellant: *venatur*] id eſt, inſidiis capit, quia nihil eſt pernicius eo. Multa autem per *Allegoriam* dicuntur. *Hoc eſt Roma viris*] id eſt, captatrix. Oſtentat enim ſe placidam & opulentam: & adventantes inediâ confici init. *Quod noctua avibus*] quæ admirationi eſt eis: & ità circumvolantes capiuntur aut viſco, aut reti. *Lita*] id eſt, illita, à lino: *Vimina*] id eſt, virgulæ aut perticæ parvæ. *Sunt* præda torrenda *veribus*] alii *verubus* legunt: Sed & Flaro *veribus* dixit, *Pars in fruſta ſecant, veribúſque trementia figunt. Salignis* autem] id eſt, ex ſalicibus: quia talibus utuntur ruſtici.

Candid. *O bellum hoc! Poterit dici nihil aptiùs unquam:*
Sed procul (en!) coluber tortos in pulvere greſſus
Flectit, & exertis ſitiens ferit aëra linguis.
Fauſt. *Candide, quæ moneo memori ſub pectore ſerva.*
Quando inter ſylvas graderis, defende galero

Lumina: namque rubi prætendunt ſpicula longis
Dentibus, & curvus diſcerpit pallia mucro.
Nec depone pedum, multâque armare memento
Cote ſinum, nè te ſubitò novus opprimat hoſtis;
Et perone pedem tegito: ſpineta colubris
Plena, hominum vitæ morſu inſidiantur amaro;
Et nunc longa dies æſtu facit acre venenum.
Mille lupi, totidem vulpes in vallibus iſtis
Luſtra tenent, &, quod dirum ac mirabile dictu eſt,
Ipſe homines (hujus tanta eſt violentia cœli)
Sæpe lupi effigiem moréſque aſſumere vidi,
Inq; ſuum ſævire gregem, multâque madere
Cæde ſui pecoris. Factum vicinia ridet,
Nec ſcelus exhorret, nec talibus obviat auſis.
Sæpe etiam miris apparent monſtra figuris,
Quæ tellus affecta malis influxibus edit.
Sæpe canes tantam in rabiem vertuntur, ut ipſos
Vincant cæde lupos: &, qui tutela fuerunt,
Hoſtiles ineunt animos, & ovilia mactant.

O bellum hoc!] Aſſentatorum more, ut Perſius indicat, laudât dictum *Fauſtuli*; quod tamen hîc amicè fieri poteſt, verùm oſtendit colúbrum inſidiari cantantibus. *Exerti linguis*] ab *ex* & *ſero*. Maro; *& linguis micat ore triſulcis*. *Defende galero*] id eſt, largo pileo ruſtico. *Galerus.* *Curvus mucro*] id eſt, pugio ſpinarum. *Pedum.* *Nec depone pedum*] id eſt, baculum paſtoralem. *Multâ cote*] id eſt, duris lapidibus. *Novus hoſtis*] id eſt, improviſus, & inexpectatus ſerpens. *Pero.* *Et perone*] id eſt, calceamento ruſtico, crudo & rio crura ambire ſolito: *Spineta*] id eſt, loca ſpinis & *Spinetum.* pribus conſita. Maro: *Nunc virides etiam occultant ſpineta lacertos*. *Sæpe lupi effigiem*] Maro in pharmac tria: *His ego ſæpe lupum fieri & ſe condere ſylvis Mœ &c*. Id autem Arcadibus dictum eſt evenire ſolitum: ſic intelligo lupos fieri, ut ſocii Ulyſſis facti ſunt, & m & leones ac porci, quòd eorum mores aſſumpſerunt: u ſuraces, & rapaces ſignificat. Sed ad fabulam quoq; re cit: nam effigiem dicit & mores. Auguſtinus docet in I lia viſum eſſe quibuſdam, quòd in aſinos eſſent verſi, & ſubire

subirent onera à conjugibus imposita, more asinorum. *Malis influxibus*] malis influentiis. Acri profectò aceto conspergit Romanos, quasi verò cœlum id faciat. *Canes ovilia mactant.*] Nota allegoria in prælatos, qui subditos spoliant.

Fama est, Ægyptum coluisse animalia quædam:
Et pro numinibus multas habuisse ferarum.
Ista superstitio minor est quàm nostra: ferarum
Hîc aras habet omne genus, contraria certè
Naturæ res atque Deo, qui dicitur olim
Præposuisse hominem cunctis animalibus unum.
Sæpe etiam morbosa æstas, & pestifer annus
Ingruit: & passim languens pecus omne per arva,
Sternitur; extinctæ dum balat ad ubera matris
Agnus obit; moritur duro sub pondere taurus.
Nec modus est morbo, non est medicina veneno:
Sed vicina domus vicino à limite mortem
Haurit, & assiduè sumunt contagia vires.
Ista feras rarò pestis rapit: utile semper
Fert pecus, extinctas caulas epulantur atroci
Dente lupi, nostrâque feræ jacturâ opulescunt.
Can. *Heu, heu! Quàm præceps miserum me insania traxit!*
Credere fallaci gravis est dementia famæ.
Romuleos colles, Tyberim, Romanáque tecta
Audieram: & studio mens est accensa videndi,
Ducendique bonis in tot præstantibus ævum.
Accessi cum parte gregis: tentoria demens,
Totum penè larem cum pastoralibus armis
Trans juga summa tuli, mulctralia, cymbia, ahena,
Et cacabos, &, quo formatur caseus, orbem
Fagineum, impensam, atque operas amisimus omnes.

Fama est, Ægyptum] Docet omne genus ferarum habere aras suas Romæ, id est, omne genus vitiosorum esse in honore & pretio: quod Juvenal. Sat. 1. graphicè docet, asserens, non nisi flagitiosos exilio & carcere dignos sublimari, & ideo inquit, *Aude aliquid brevibus Gyaris aut carcere dignum, Si vis esse aliquid.* *Fama est, Ægyptum*] Idem docet Juven. Sat. 15. *Quis*

neſcit, Volusî Bithynice, qualia demens Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat Pars hæc: illa pavet ſaturam ſerpentibus Ibin, &c. Multas ferarum] id eſt, multas feras. *Iſta*] ſcil. Ægyptiorum ſuperſtitio: Superſtitioſorum & delirantium religio minor eſt, *quàm noſtra*] id eſt, Romana. Quia *ferarum Hîc aras habet omne genus. Præpoſuiſſe*] ut in paradiſo, Gen. 1. *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram. Sæpe etiam morboſa æſtas*] hoc quoque verum: *pecus omne*] Id quia paſtor dicit: ſed & homines plurimi peſtilentiâ abſumi illîc quotannis ſolent. *Dum balat*] id proprium eſt ovis, ut boare bovis, & mugire tauri: *moritur duro ſub pondere taurus*] Hæc omnia nimis graphicè habentur Georg. 3. *Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus Concidit, &c. Nec modus*] id eſt, finis eſt morbo, *non eſt medicina veneno*] id eſt, infectioni venenoſæ. Ibid. *Quæſitæq; nocent artes: ceſſere magiſtri Phillyrides Chiron, Amythaoniúſq; Melampus. Iſta feras rarò peſtis rapit*] id quidem verum: & tamen non ità multiplicantur, ut pecudes. *Opuleſcunt*] id eſt, opulentæ & divites fiunt; ut *feræ* ſit Nomen.] Nam, ſi *ferè* ſcribitur, refertur ad lupos. *Credere fallaci gravis eſt dementia famæ*] Proverbiale: ſenſus autem eſt, ſe tractum famâ quæ erat, omnes qui Romam accederent, ditari, illùc cum pecore commigrâſſe, & cum armis paſtoralibus, quæ graphicè enumerat. *Mulctralia*] vaſa in quæ lac trahitur & mulgetur. *Cymbia*] vaſa in morem cymbarum, in quæ transfunditur lac. *Ahena*] id eſt, lebetes ex ære factos, & *cacabos*] aliud genus vaſis, quidam *caldaria* vocant. *Et, quo formatur caſeus, orbem*] .i. vas rotundum quo imprimitur. Unde à forma *formaginem* vocat Apuleius. Unde Gallicum vocabulum. Hunc ut charum oſtendat, *fagineum*] .i. ex fago commemorat tornatum. *Impenſam*] ſcilicet pecuniam. *Atque operas amiſimus omnes*] quæ erat vox corvi aliquando Romæ venum expoſiti.

Quid faciam? quò me vertam? Sperata negantur
Pabula: tot caſus, tot ubique pericula: cogor
In veteres remeare caſas; & cœpta fateri
Conſiliis egreſſa malis, iterúmq; per æſtus,

Et

Et montana pati longos per saxa labores.
Heu pecus infelix! ô lævo sydere pastor
Huc avecte! Fuit multò præstantius istud
Ignorâsse solum, patrióque in limine tutos
Consumpsisse dies, gelidis senuisse sub antris,
Atque Padi circum ripas, Athesísve per agros,
Aut ubi per virides campos & pascua nota
Mincius it, vel quà vitreo natat Abdua cursu,
Consedisse, gregem pavisse salubribus herbis.
Faust. *Te tua credulitas, & me mea fallit in horas.*
Vidi ego supremæ qui prosperitatis habebant
Culmina, dum laudata petunt, cecidisse, nec unquam
Emersisse malis. Facit experientia cautos.
Hi priùs explorant, & non laudata sequuntur
Omnia; laude carent quæ sunt meliora: fuerunt
(Non nego) quæ famam retinent, ac nomina servant.
Cuncta suis pollent vicibus. Luna, Adria, Troja,
Salvia, quas nobis memorabat sæpius Umber,
Nomine sunt solo: delevit cætera tempus.
Si minor est patriæ (forsan modó) gloria nostræ,
Res tamen est melior: laudatæ gloria Romæ
Quanta sit, in toto non est qui nesciat orbe:
Fama quidem manet, utilitas antiqua recessit.
Illi, prisca quibus maduerunt pascua, fontes
Nunc humore carent, venis aqua defuit haustis.
Nulla pluit nubes, Tyberis non irrigat agros.
Tempus aquæductus veteres contrivit; & arcus,
Et castella ruunt: procul hinc, procul ite capellæ;
Hîc jejuna fames, & languida regnat egestas.

Quid faciam?] Desperantis vox. *Et cœpta fateri Consiliis egressa malis*] quod summè dolendum innuit Virgiliana Juno, Æn. 1. *Mène incœptis desistere victam? O læ-* *Lævus.*
vo] id est, sinistro & inimico *sydere, pastor huc avecte*] potiùs quàm *advecte* dicit; quia à bonis pascuis ad sterilia migrâsse dolet. *Istud*] scilicet sterile & sceleratum: *Patrióque in limine tutos Consumpsisse dies*] repete, Fuit multò tutius. *Athesísve per agros*] qui fluit ex Triden- *Athesis.*
tinis Alpibus. Tridentum alluit, & Veronam dividit.

Mincius. *Mincius*] fluvius Mantuanus, non longè à Mantua, in Padum fluens, sæpe commemoratus. *Abdua*] qui à Strabone *Adua* dicitur, fluvius ex *Verbano* lacu ortus, in Padum quoque incidit. *Verbanus* autem, ut *Larius*, & *Benacus*, ex Alpibus ortum habet atque incrementum. *Consedisse*] à confido, id est, locum habitationis cepisse: ut Æn 1. *Vultis & his mecum pariter considere regnis? gregem paviſſe*] repete, ut dixi, Fuit multò salubrius. *Te tua credulitas*] docet non facilè credendum: *In horas*] & non *in oras*, legendum. Sed secundum Vallam, quia non ponitur nota incrementi, potiùs diceret *in horam. Vidi ego*] à certitudine argumentatur, quia *Plus valet oculatus testis unus, quàm auriti decem.* Ordo est: *Ego vidi eos qui habebant culmina*] id est, summitatem, *supremæ*] id est, summæ prosperitatis: Alludit ad rotam fortunæ: *Cecidisse, dum petunt laudata*] quia sæpe, quæ bona & læta, vertuntur in pejus. Unde dici solet, *Dii bene vortant. Nec unquam*] scilicet postquam semel inciderant, *emersisse malis*] id est, caput extulisse è malis, quibus obruti erant. *Facit experientia cautos*] & ideo senes difficulter inducuntur ad credendum: quia multam experientiam fraudis habent. *Hi*] scilicet cauti. *Explorant*] .i. exquirunt & examinant priùs: *& non sequuntur omnia laudata*] sed quæ compererint bona: quia sæpe *laude carent quæ sunt meliora*] scil. laudatis. *Non nego*] .i. fateor: *fuerunt*] sc. multa *quæ retinent famam, ac servant nomina*] cùm nihil habeant rei. Sed *Cuncta pollent suis vicibus*] vicissitudinibus: Unde Comicus, *Omnium rerum vicissitudo est. Luna, Adria, Troja, Salvia*] hæ urbes *quas Umber*] sc. doctus ille, cujus sæpe meminit, *memorabat nobis*] hoc semper, nè contra decorum plus quàm ut pastori competat sapere dicatur. *Sunt*] sc. nunc *soło nomine*] quia tempus delevit cætera; quia omnia senescunt, & labascunt in tempore. Unde *tempus edax rerum, &c. Luna*] civitas olim Hetruriæ, ad Macram fluvium; de qua Lucanus, *Hoc propter placuit Thuscos de more vetusto Acciri vates, quorũ qui maximus ævo Aruns incoluit desertæ mœnia Lunæ.* Interiit enim nunc: sed regio adhuc *Lunensis* nominatur.

Abdua.

Luna.

Adria]

Adria] quoq; urbs Italię fuit, quę mari, cui vicina eſt, nomen dedit: quod *Adrianum* ſeu *Adriaticum* dicitur, & interdum etiam *Adria* genere maſculino, mare ipſum quod ſuperum vocant, quia orientem verſus, in qua ora Venetiæ ſunt. *Troja*] notior eſt, quàm ut de ea quicquam dicendum ſit. *Deleta eſt Salvia*] ut aliæ multæ: ut *Saguntus* in Hiſpania, *Carthago* in Africa, *Corinthus* in Peloponneſo, &c. *Si minor eſt patriæ (forſan modó) gloria noſtræ*] Ergò & *Fauſtulus* ſe Mantuanum indicat: quia ait, *Res tamen eſt melior. Illi priſca, &c.*] Per *fontes*, beneficos intelligit; ut *Mecœnatem*, *Auguſtum*, *Meſſalam*, *Pollionem*, & ſimiles. *Aquæductus veteres*] manifeſta eſt *Allegoria*. *Hîc jejuna fames & languida regnat egeſtas*] Selecta & apta epitheta: Nam ideo fames, quia jejuna; & ideo languidus quis ferè, quia egenus. Egeſtas. n. languorem parit, ſicut & inedia: ut patet in apologo, quem Livius recitat de membris, quæ in ventrem conjuraverunt. *Adria.*

Hîc tamen (ut fama eſt, & nos quoque vidimus ipſi)
Paſtor adeſt, quadam ducens ex alite nomen,
Lanigeri pecoris dives, ditiſſimus agri,
Carmine qui priſcos vates atque Orphea vincat,
Orphea, qui traxit ſylvas & ſaxa canendo.
Hic alios omni tantum virtute Latinos
Exuperat, quantum Tyberim Padus, Abdua Macram,
Lenta ſalix juncum, tribulos roſa, populus algam.
Credimus hunc illi ſimilem, cui Tityrus olim
Bis ſenos fumare dies altaria fecit.
Hic ovium cuſtos, ipſo vigilantior Argo,
Daphnide nec ſolùm, ſed eo, qui dicitur olim
Admeti paviſſe greges per Theſſala rura,
Doctior: omne pecus Solymi curare magiſtri
Dignus, & antiquo dignus ſuccedere patri,
Qui fuit Aſſyrii pecoris poſt retia paſtor.
Iſte poteſt ſervare gregem, depellere morbos,
Humectare ſolum, dare paſcua, ſolvere fontes,
Conciliare Jovem, fures arcere, lupoſque.
Si favet iſte, mane: quòd ſi negat iſte favorem,
Candide, coge pecus, meliorâq; paſcua quære.

Hîc tamen, ut fama] Huc tendit principale inſtitutum, ut videlicet Falconem Sinibaldum à largitate laudet, aut ad eam invitet, cujus gratiâ videtur tota ecloga compoſita. *Ut fama eſt*] quæ ſæpe mendax. Unde Maro, *Tam ficti pravi q; tenax, quàm nuncia veri.* Ideo addit, *Et nos quoque vidimus ipſi. Paſtor adeſt*] aut quia etiam imperatores vocant paſtores, ut ſermo ſit paſtoralis; aut quia datarius, &, ut dicunt, eleemoſynarius eſt, & ità multorum paſtor. *Quadam ducens ex alite nomen.* Dicitur enim Falco, quod & avis notæ nomen. *Lanigeri pecoris dives.* Maro in Bucol. *Quàm dives nivei pecoris, quàm lactis abundans! Ditiſſimus agri*] Idem Æn. primo: *Huic conjux Sichæus erat, ditiſſimus agri Phœnicum. Carmine qui priſcos vates, atq; Orphea vincat*] More Maroniano principem ab exercitu ſeparat, ut egregium ſignificet. Nam *Orpheus* unus priſcorum eſt vatum: ſicut Æneïd. primo; *Relliquias Danaûm, atq; immitis Achilli:* ubi Achilles non excluditur à Danais, ſed excellere atque egregius eſſe ſignificatur. *Orpheáq; in medio poſuit, ſylváſq; ſequentes. Et ſaxa*] quod Amphioni aſcribit Horatius, dicens in arte poëtica, *Sylveſtres homines ſacer interpréſque deorum Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus, Dictus ab hoc lenire tigres rabidóſq; leones. Dictus & Amphion, Thebanæ conditor urbis, Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blandâ Ducere quò vellet, &c. Tyberim Padus*] eſt enim Padus longè maximus fluviorum Italiæ, quinq; oſtiis in mare Adriaticum prorumpens. Unde Georg. 1. *Fluviorum rex Eridanus, &c. Abdua*] fluvius latus, de quo jam dixi. *Macram*] fluvium exiguum, cujus meminit Lucilius, dicens, *Nullâſq; vado qui Macra moratus Alnos. Macri* autem campi ſunt in medio Bononiæ, & Ravennæ, & aliarum civitatum, per quas itur Romam. *Lenta ſalix juncum*] ſcil. exuperat. *Populus*] arbor frequens ad Padum. *Algam*] herbam, quam projicit aqua, quæ ad populum ſæpe jacitur. Maro: *projectâ vilior algâ. Credimus hunc illi*] ſcil. Auguſto Cæſari. *Cui Tityrus*] id eſt, Maro: *Bis ſenos*] ut in eclog. 1. *Hîc illum vidi juvenem, Melibœe, quotannis, Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant. Ipſo vigilantior Argo*] cui tamen

Falco.

Orpheus.

Padus.

Abdua.

Macra.

Alga.

Argus.

men centum erant oculi, quorum bini duntaxat ſomnum acceperunt. Verùm *Falco* quoque pervigil eſt avis. Unde in epigrammatis alludit de eo ad ſummum Pontificem; *Ducere ſopitis, paſtor, potes otia curis: Falco tuas Argi more gubernat oves. Daphnide*] quem tamen Theocritus & Maro doctiſſimum, & divinandi peritum inducunt. *Nec ſolùm*] ſcil. *Daphnide doctior*, ſed eo, ſcil. *Apolline Nomio*, qui ob interfectos Cyclopas novem annis ſpoliatus divinitate, pavit armenta Admeti regis Theſſaliæ juxta Amphryſum, ut alibi diximus. *Per rura* ergò *Theſſala*] id eſt, per Amphryſum. *Omne pecus*] i. totam Eccleſiam catholicam: *magiſtri Solymi*] i. Hieroſolymitani, videlicet Petri: *& dignus ſuccedere patri*] ſcil. Petro Papæ, qui pater dicitur, qui ſcil. pater fuit. *Paſtor pecoris Aſſyrii*] i. Judaici, & totius Eccleſiæ, quæ prima fuit in Aſſyria. *Poſt retia*] i. relictis retibus factus eſt piſcator hominum. *Conciliare Jovem*] aut Deum, aut ſummum Pontificem. *Si favet iſte, mane*] Omnem ergò ſpem in *Falcone* collocandam cenſet: quod ut ſignificet, hoc argumentum excogitavit.

ECLOGA X.

De Fratrum Obſervantium & Non-obſervantium controverſia, poſt religionis ingreſſum, inſcripta BEMBUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Nunc veræ & falſæ diſcrimina relligionis
Narrat, ovéſque pias Carmeli ſeparat hœdis.

Candidus, Bembus, Batrachus, & Myrmix.

Maxima paſtores agitat diſcordia, Bembe,
Qui Solymos colles Galilæáq; rura colebant.
Batrachus hinc, Myrmix illinc certare parati,
Judice te: paucis, ſi non audire recuſas,
Et niſi te revocant majora negotia, dicent.
Tu pater es vatum, tu ſcis componere lites,

Fur-

Jurgiáque, & blandis convitia tollere verbis.
Te quoq; Pierios fama est potâsse liquores,
Et vidisse deas, quibus est custodia sacri
Fontis; & Eurotæ campos, ac Phocidis arva,
Ipse ubi fronde suâ tibi tempora cinxit Apollo,
Dona dedit, citharam, nervos, & eburnea plectra.

Bemb. *Dicite, quandoquidem tepidos admovit ad ignes*
Nos hyberna dies, dum non finit ire per agros
Bruma gregem, flatu Boreas dum sævit acuto,
Dum riget omne solum, tectis dum plurima pendet
Stiria, dum torpent sub aquis glacialibus amnes.
Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant.

Maxima pastores] Hac ultimâ eclogâ, quam, ut superiorem, in religione composuit, agitur *Carmelitarum fratrum Observantium*, quorum partes *Batrachus* agit, & *Non-observantium* quos *Myrmix* defendit, controversia, fictis non abs re contendentium vocabulis. Nam βάτραχος, rana dicitur, cui ferè similem habent *Carmelitæ De-observatione* interiorem tunicam, quia piceam, aut, ut dicunt, griseam. Μύρμηξ autem formica, quæ nigra est, ut *Non-observantium* tunica. Maro: *It nigrum campis agmen.* Præterea, ut in fabulis est, ranæ elegerunt regem, ut *Observantes* sub uno communiter vivunt patre. Formicæ autem in una quidem domo multos habent magistratus, ut *Non-observantes* diversas habent culinas. Litem proponit *Candidus*, per quem ferè autorem intelligo. *Pastores*] id est, *Carmelicolas*, aut fratres de *Carmelo* profectos. *Solymos*] id est, *Hierosolymitanos*. *Tu pater es vatum*] Fortè *Generalem Ordinis* hoc nomine appellat, *qui pater est vatum*, quia *Carmelitarum*, qui filii olim erant prophetarum, & prophetæ, qui & vates dicuntur. *Tu scis componere*] id est, finire: ut, *Ante diem clauso componet vesper Olympo.* Et in Bucolicis: *Non nostrum inter vos tantas componere lites.* Unde qui pacto litem terminant, se composuisse, aut compositionem feciſſe dicunt. *Pierios liquores*] id est, haustus musicos, quibus poëta evaserit. *Et vidisse deas*] id est, Musas: quibus visis, & ab eis ad *Hippocrenen* ductus Hesiodus, poëta evasit. Unde Ovid. *Esse deas*

deas vidi, non quas præceptor arandi Viderat, Ascræas cùm sequeretur oves. Neutro autem modo dicit se Persius evasisse poëtam, in principio sic: *Nec fonte labra prolui caballino, Nec me in bicipiti somniâsse Parnasso Memini, ut repentè sic poëta prodirem. Et Eurotæ campos*] Eurotas fluvius est Laconiæ laurifer: Unde illic Phœbus fingitur docuisse lauros. In Bucolicis Maro: *Omnia, quæ Phœbo quondam meditante beatus Audiit Eurotas, jussitq; ediscere lauros, Ille canit. Ac Phocidis arva*] in quibus Parnassus est mons, totus Musis consecratus. Ovid. *Separat Aonios Actæis Phocis ab arvis, Terra ferax.* Et paulò pòst: *Mons ubi verticibus petit arduus astra duobus, Nomine Parnassus, superátque cacumine nubes. Fronde suâ*] id est, lauro. Maro in Buc. *Phœbo sua semper apud me Munera sunt lauri. Dona dedit*] scil. suam citharam, quam à se inventam Orpheo dedit. *Nervos*] .i. chordas, & *eburnea plectra*].i.lyram heptachordam, quam invenit, cùm tetrachorda Mercurii dicatur. Horatius in arte: *Nè fortè pudori Sit tibi Musa lyræ solers, & cantor Apollo. Dicite*] Sic Palæmon Maronianus: *Dicite, quandoquidem in molli consedimus herba, Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos.* Quod hic ex industria mutat, quasi per legem *Amœbæi* carminis contrariũ dicens. *Tepidos admovit*] Persius: *Admovit jam bruma foco te, Basse, Sabino. Boreas*] ventus septentrionalis, dictus rex Thraciæ, quòd illinc ubi regnat ad nos veniat: flatûs est acuti. Unde Maro, *Et Boreæ penetrabile frigus adurit. Dum riget*] scil. gelu. *Stiria*] gutta in longum congelata. *Torpent*] stagnantium more. *Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant*] Unde Cicero principio tertii Offic. *Publium Scipionem dicere solitum scripsit Cato, nunquam se minùs otiosum esse, quàm cùm otiosus; nec minùs solum, quàm cùm solus esset. Magnifica verò vox, & magno viro ac sapiente digna, quæ declarat illum, & in otio de negotiis cogitare, & in solitudine secum loqui solitum.* Ubi scias velim *otiosum* dici, qui muneribus publicis vacuus operam dat rerum cognitioni: unde poëtica studia *otia* vocantur. Non ergò *otiosus* nihil agit, sicut cessator.

Myrm.

Myrm. *Pastores, genus infelix, æstate vagamur*
Pro grege solliciti: sed, cùm nos frigidus imber
Continet in stabulis, lites & jurgia surgunt.
Batr. *Qui veteres audent ritus mutare, suóque*
Arbitrio, & nullis ducunt sub legibus ævum,
Hi sunt, ô Myrmix, qui bella domestica gignunt.
Bemb. *De veteri ritu, de consuetudine patrum*
Rixa igitur vobis? Leges morésque parentum
Batrache dic; dic, Cur nostrum venistis in orbem
Ex Phœnice solo? Nos pascua vidimus illa:
Vidimus herbosos felici uligine campos.
Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis
Fons cadit, & rauco densum nemus irrigat amne.
Vidimus & Jordanis aquas, ubi maximus olim
Pastor oves mergens, scabiem resecavit avitam.
Amnis hic à Libano veniens, Galilæa per arva
Transit, & ampla lacu consurgit in æquora magno.
Unda coit rursum; rursum mare fundit apertum.
Urbs ubi Romani de nomine dicta Tiberî,
Unda coit rursum: tandem Jerichunte relictâ
Intrat in infames Asphalti gurgitis undas.
Hinc satìs est, nos oram omnem vidisse, probatum:
Dicite, & hinc tandem vestras demergite lites.
Myrm. *Batrachus audaci semper sese ingerit ore,*
Et mihi se præfert magno temerariùs ausu.
Batr. *Non ego me ingessi: processi à judice jussus.*

Pastores, genus infelix] proponit *Myrmix* litem, detestans eò quòd qui *De-observatione* non sunt, quia molliorem ducunt vitam, vellent in suo statu sine controversia & molestia permanere: Contrà, *De-observatione* vellent omnes sui similes esse. *Æstate vagamur pro grege solliciti*] Allegoricôs, pro victu. *Sed cùm nos frigidus imber Continet in stabulis*] Maro Georg. 1. *Frigidus agricolam si quando continet imber.* Non exire autem stabulis, tunc dicit ibidem sic: *cùm propiùs stabulis armenta tenerent. Lites & jurgia surgunt*] Arguté: quasi in odium jurgiorum, litem refugit. Unde *Batrachus, Qui veteres audent ritus mutare,* &c. *Hi sunt, ô Myrmix, qui*

bella

bella domeſtica gignunt] Quaſi dicat, Non nos ſumus in culpa, qui velimus in pace ſine injuria vivere; ſed qui ordini, & profeſſioni noſtræ injuriam inferunt per novos ritus: interloquitur autem *Bembus*, ſignificans ſe peritum locorum, & obſervationis veteris, ut idoneus comprobetur judex arbitrarius. *Leges moréſque parentum*] id eſt, patrum & majorum tuorum, ad quos revocare vis. *Dic, Cur noſtrum veniſtis in orbem?*] id eſt, in Europam. *Ex Phœnice ſolo*] id eſt, ex Galilæa, quam *Phœnices* ſecundum Strabonem habitant, & quæ eſt in *Phœnicia*. *Nos paſcua vidimus illa*] Ut paſtoralem agere rem videantur, & non impertinentem ad Bucolicum carmen, dicit *paſcua*, non *clauſtra*: *Felici uligine*] Uligo, inquit Ser- *Uligo.*
vius, eſt naturalis terræ humor ab ea nunquam diſcedens: unde uliginoſus ager ſemper humidus eſt; humidus, aliquando ſiccatur. *Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis Fons cadit*] id eſt, defluit. *Ubi maximus olim paſtor*] Non tam de *Heliſæo*, qui illic *Naaman Syrum* à lepra mundavit, quàm de divo *Joan. Baptiſtâ* loqui videtur, qui ſcabiem avitam, id eſt, originalem maculam reſecavit baptizando. *Amnis hic*] id eſt, *Jordanis*. *Libano veniens*] per duos fontes qui dicuntur *Jor* & *Dan*, unde *Jordanis* nomen. *Rurſum mare fundit apertum*] ſcilicet Tiberiadis, de quo Joan. 6. *Abiit Jeſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis. De nomine dicta Tiberî*] pro *Tiberii*, ſcil. *Tiberias*. *Tandem Jerichunte relictâ*] Declinatur, hæc *Jerichus*, hujus *Jerichuntis*; ſicut *Amathus*, *Amathuntis*, & multa alia. *Intrat in infames Aſphalti gurgitis undas*. Aſphaltus eſt, quod mare mortuum vocant, in *Aſphaltus.*
quod urbes illæ quinque infames abſorptæ ſunt igni & ſulphure propter abominabile crimen, quod ab illarum una *Sodomiticum* vocant. *Hinc*] .i. ex his quæ dixi, *ſatìs protatum eſt, nos vidiſſe omnem oram*] .i. regionem illam. *Dite* ergò *& demergite*] .i. obruite: *& ſopite*] hoc eſt, finite eadem: *hinc*] .i. de hac re veſtras lites. *Et mihi ſe præfert magno temerarius auſu*] Volunt enim *De obſervatione*, ſi ſunt, præſtantiores haberi. *Proceſſi à judice juſſus*] dixerat enim judex *Bembus*, *Batrache*, *dic*, *&c.*

Bemb. *Pone pedum Myrmix, & tu quoq; Batrache: Non e*
Orandum armatis manibus, sed mentibus æquis.
Batrache, dic: Myrmix animi compesce furorem
Interea, ut venias magis ad responsa paratus.
Qui furit, insanit: qui verò insanit, amaro
Impatiens animo, nec corda, nec ora gubernat:
Quicquid ait, vanum est; quicquid molitur, ineptum
Batr. *Bembe, genus nostrum, generisque exordia dicam.*
Venimus Assyriis, ut Candidus inquit, ab oris:
Est pater Helias nobis, qui sustulit armis
Pastorum genus omne malum, qui traxit Olympo
Flammigeros ignes, qui ascendit in æthera curru.
Bemb. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propag*
Batr. *Pastores alii, quotquot per rura vagantur*
Omnia, sunt rivi nostris à fontibus orti.
Nos dedimus leges, pascendi ostendimus artem.
Quò magis hi peccant, qui, cùm sint ordine primi,
Primatum amittunt, studia inconsulta sequendo.
Nos radix, alii rami: sed nos quoque rami,
A veteri radice patrum jam ætate caduci.
Tradidit Helias certam pastoribus artem,
Quâ curare greges, quâ noxia pabula fas est
Discere, & occultos imbres, ventósque latentes:
Quive salutaris foret, & qui pestifer annus,
Signa dedit; nihil obmisit quod ovilia tangat.
Sed fons ille fluens Carmeli è rupibus altis,
Tam nitidus quondam, tam dulci limpidus undâ,
Tramite mutato (patet id) modò currit in austrum:
Sed priùs (extat adhuc vetus alveus) ibat ad ortu
Hi cursus fecêre novos: liquêre priores,
Quos dederat riva veterum prudentia patrum.

Pone pedum Myrmix] Quia acris lis est; nè ex verbis a verbera prorumpant, monet tela deponi: pro quibus pasto res pedum habent. *Et tu quoq; Batrache*] Bonâ phan siâ priorem compellat eum, qui *De observatione* non e quasi ardentior sit ad arma. *Non est orandum*] id est, ca sæ non sunt ab oratoribus dicendæ coram judice armat manibus: id enim vetant leges. *Sed mentibus æqui*

Qui

Quia disturbatis animis, facilè veritas læditur. *Batrache, dic*] Repetit & confirmat quod suprà dixit. *Vt venias magis ad responsa paratus*] Bona admonitio, quia ardentes irâ rarò se purgant ut decet, intenti ad ingerenda potiùs convitia: ut patet apud Virgilium in Palæmone. *Nec corda nec ora gubernat*] Unde Horat. *Ira furor brevis est: animum rege, qui, nisi paret, Imperat. Quicquid molitur*] id est, cum molimine & difficultate conatur attentare. *Bembe, genus nostrum*] ut gratiam & benevolentiam judicis captet, compellat eum proprio nomine, pollicetúrque exequi ipsius jussa. *Venimus Assyriis, ut Candidus inquit, ab oris.* Dixerat enim, *Qui Solymos colles, Galilæáque rura colebant.* Judæa enim in Assyria est, cujus caput olim Babylonia. *Est pater Helias nobis*] scilicet Thesbites, de quo 3. & 4. Regum abundans mentio fit. *Qui sustulit armis*] Nescio an legendum sit, *arvis.* Quòd si legendum est *armis*, intelligam *de armis zeli*, aut *de ignibus cœli*, quibus armatus, duas quinquagenas sustulit. *Qui traxit Olympo Flammigeros igues*] ut 4. Reg. 1. *Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos.* Idem 3. Reg. 18. *Invocavi ignem qui devoravit holocaustum. Qui ascendit in æthera curru*] ut habetur 4. Reg. 2. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago*] Quia monasticæ vitæ princeps est Helias, & sanctis literis perquam illustris. *Propago* autem quando *progeniem* significat, primam corripit; quando *vitem*, producit. *Pastores alii*] Id, ut dixi, divus Hieronymus quoque sentit. *Nos dedimus leges*] quia primi fuerunt, qui religiosorum more simul viverent & monasticam vitam in Carmelo agerent. *Pascendi ostendimus artem*] .i. normam simul vivendi. *Quo magis hi*] qui nova instituta appetunt; & vetera, quæ digniora, & meliora sunt, immutare volunt. *Primatum amittunt*] quia dicunt se ultimos mendicantium approbatos, cùm primi sint, qui jussi sunt in solido statu permanere. *Sequendo studia inconsulta*] .i. inconsultorũ, quibus novitas placet: *Sed nos quoq; rami A veteri radice*] .i. pullulavimus à patribus nostris: sed alii quasi per imitationem collateraliter, nos per propagati-

gationem ex vera radice: *caduci ætate*] id est, antiquitate, à prima perfectione decidentes: quod dicit, propter *Non-observantes*. *Tradidit Helias certam pastoribus artem*] id est, formam rectè vivendi exemplo vitæ suæ reliquit. *Quâ curare greges*] ut rem pastoriam (ut dixi) agere censeatur, omnia ad pastores refert, ostendens officia pastoris ovium, cùm *Allegoricôs* intelligat animorum. Pastorum enim est, curare greges, vitare pabula noxia; quia certis diebus saltem abstinent à carnibus: *& occultos imbres*] id est, infectiones: *& ventos latentes*] murmura, ni fallor, intelligit. Maro autem in Georgicorum primo dat verorum ventorum prognostica: *nihil obmisit*] more suo *Positione* in *obmisit* primam producit, cùm Horatius, & ferè alii *omisit*, primâ brevi, scribant. *Sed fons ille fluens*] *Allegoricôs*, vita religiosa. *Tam limpidus*] id est, purus & clarus. *Tramite mutato (patet id) modò currit in Austrum*] id est, in meridiem, qui amantibus, in Italia præsertim, est pestifer: quia corrumpit etiam obsonia. Juven. *Tamen hîc properat velut urgeat Auster*. Horatius: *Præsentes Austri coquite horum obsonia, &c. Allegoricôs*, vult bona instituta esse inversa atque depravata. *Sed priùs ibat ad ortum*] scilicet solis, id est, ad Orientem: quia Eurus & Boreas salubres sunt venti. *Allegoricôs* intelligit, ad cœlum. *Extat adhuc vetus alveus*] per quem scilicet fons ille fluere solebat: id est, adhuc reperiuntur reliquiæ veteris religionis. *Extare* enim est, *superstitem esse* aut *superstare*, dum reliqua occiderint. *Hi*] scilicet novi qui *Non observant*.

Myrm. *Quid tibi, sive novo currat, seu tramite prisco,*
Dummodo fœcundis humectet pascua lymphis?
Et quid de cœli quereris regione? Per Austrum
Solis iter: melior vitis, quæ respicit Austrum,
Et melior legitur Libycis de collibus uva.

Batr. *Et melior taxus Boream quæ respicit: ergò*
In Boream meliùs poterat decurrere rivus.
Pastores: Et curâ pecoris, malesane, relictâ,
Sermonem de vite facis; quasi legibus iisdem
Grex & vitis eant: nec quod discrimen in undis,

Gramineque;

Graminéque, & ventis nósti, & quàm noxius Auster
Sit pecori. Disce à Roma: Si innoxius Auster,
Cur Mutinensis agri pecudes sunt vellere fusco?
Cur Clitumnus habet niveas? cur Mantua molli
Lanitio excellit; Veronáque proxima Manto?
Unde hæc multiplici rerum variantia formâ?
Non aliunde nisi à cœlis, à gramine, & unda. (*aufer;*
Bem. *Candide, utrumq; pedum procul hinc* (*rogo*) *protinus*
Inter eos hodie video bellum acre futurum.
Clàm cape, & auferto: subter sarmenta reconde.

Quid tibi] Rusticè respondet *Myrmix*, ut doceat *Non-observantes* ferè indoctos esse, & non literis, sed perditis studiis vacare. *Quid tibi*] id est, ad te: sicut in Evangelio; *Quid tibi & mihi, mulier? Dummodo fœcundis*] id quidem verum, si eam fœcunditatem pariat quam *Batrachus* desiderat. *Per Austrum solis iter*] quia semper est in *Zodiaco: melior vitis*] scilicet *est*, quæ respicit Austrum: quia respicit solem incumbentem: Unde dictum est, *Denique apertos Bacchus amat colles. Et melior legitur Libycis de collibus*] id est, *Libyam*, hoc est, meridiem respicientibus; aut revera de *Libycis* intelligit, ob eandem rem. *Et melior taxus*] Docet *Batrachus*, non esse responsum ad rem; quia licèt ad *Austrum* versa vitis sit melior, non tamen continuò melior est pecori *Auster* quàm *Eurus*: sicut licèt *taxus*, quæ frigora, secundum Maronem, amat, (dicit autem 2. Georgicor. *apertos Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi*) præstantior est ad *Boream*: non statim tamen ad *Boream* est melius pecus. *Sermonem de vite facis*] Argum. taxat eos ebriositatis & vitiositatis: quia *ex abundantia cordis os loquitur. Quasi legibus iisdem*] scilicet *pascuis* iisdem. *Grex & vitis eant*] quod esse negat; quia sæpe ubi major vini copia, minor est pecorum: innuens per hoc, vini copiam officere castitati religiosorum. Nam *venter mero æstuans facilè despumat in libidinem*, ut autor est Hieronymus. *Nec quod discrimen*] id est, quæ differentia, scilicet *sit*; *& quàm noxius*] id est, noxius *Auster* sit pecori. *Disce à Roma: Si innoxius Auster, &c.*] Id quidem manifestum, quia eo flante varii ge-

 nerantur

nerantur morbi. *Cur Mutinenſis agri pecudes ſunt vellere fuſco?*] id eſt, ſubnigro. *Cur Clitumnus habet niveas?*] ſcilicet pecudes; ſed & juvencos ac tauros, quibus in triumphis utebantur. Unde Maro *Geor.* ſecundo; *Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus Victima, ſæpe tuo perfuſi flumine ſacro, Romanos ad templa deûm duxêre triumphos.* Clitumnus autem fluvius eſt in Metania, quæ pars eſt Umbriæ partis Thuſciæ: de quo fluvio dicit Plinius in naturali hiſtoria, *quòd animalia quæ eum potaverint, albos fœtus procreant. Cur Mantua molli lanitio excellit?*] Eſt tamen in Euganeis mollior, ſed vicini ſunt: *Veronáque proxima Manto*] id eſt, Mantuæ urbi. Uſurpativè dixit Manto, quia non utimur niſi in Nominativo, Accuſativo, & Vocativo in *o*, & Genitivo in *ûs*, à Græcis in *o* longum exeuntibus, ut Manto, Mantûs. *Candide utrumq; pedum*] quia depoſuerunt pedum, id eſt, baculum paſtoralem, ſed non longè à ſe rejecerant: nè à verbis ad verbera pervenirent, monet ſedulus paſtor Bembus ſecretè Candidum, ut utriuſq; pedum *ſubter ſarmenta recondat*] Sarmenta autem, quia non omnes Gallicum noſcunt, ſunt putamina & reſectamenta vitium.

Sarmenta.

Batt. *Bembe mihi tecum ſermo eſt: dum viximus unâ,*
Dum commune pecus nobis fuit, heu! mihi quantum
Dedecus, (heu!) quot ſunt pecudes incommoda paſſæ!
Nec merſare gregem fluvio, nec vellera certis
Temporibus (ſicut mos eſt) tondere licebat:
Nudabant ſpineta pecus, nudata ſecabant
Terga rubi, ſcabie cutis aſpera, tabidus humor
Peſtis, & in totum ſerpebant ulcera corpus:
Multum igitur refert pecudes quæ pabula carpant,
Flumina quæ potent, & quâ regione morentur.
Dic mihi, dic Myrmix, Priſcum cur lana colorem
Perdidit? hæc gregibus quidnam nova vellera fecit?
Cur pecus eſt nigrum, quod erat melioribus annis
Clarum? Immutârunt mutati vellera mores.
Bembe, ad te redeo, paucis abſolvere nitar.
Sed quò digna omni tua ſit ſententia laude,
Vera loquar: Tu jura tenes; ego facta docebo;

Fauſti-

Judicium reddit verum enarratio vera.
His animadversis, ægrè tot damna ferentes
Venimus ad fontem; rivúmque à vertice summo
Scrutari mihi cura fuit: Tu, provide Myrmix,
Interea nidos avium, vel dorcada parvam
Venabare, tuæ quæ dona darentur amatæ.
Myr. *Bembe, vides ut aperta in me convitia torquet?*
Auguror, ista manu lis est, non ore, agitanda:
Mos mihi non linguâ, maledicta refellere dextrâ.
Cand. *Batrache, nè verum taceam, linguosior æquo es.*
Furgia bilem acuunt, convitia pectus acerbant.
Non tibi cum puero res est, nec homuncio Myrmix:
Res malè tuta, viros linguâ irritare protervâ.
Batr. *Da veniam Myrmix; amitam proferre volenti*
Nescio quis mihi misit in os malus error amatam.
Myrm. *Do veniam: cave nè rursum me voce lacessas.*

Bembe, mihi tecum sermo est] Quasi dicat, In hoc homine nihil video rationis. *Dum viximus unâ*] id est, priusquam per reformationem (ut aiunt) à *Non-Observantibus* sejuncti sumus. *Heu! mihi quantum dedecus, (heu!) quot sunt pecudes incommoda passæ!*] quasi dicat, maxima & innumera. *Nec mersare gregem fluvio*] id est, debitam curam animis adhibere. *Nudabant spineta pecus*] id est, mundanæ cogitationes & conversationes: nam litera, ut dicunt, aperta est. *Tabidus humor*] vitium carnis. *Multum igitur refert*] id est, distat & ad rem facit, *quæ pabula*] De spiritualibus intelligit. *Priscum cur lana colorem perdidit?*] Quia prius, ut ex aulæis comprobaverunt, *Observantes* usi sunt vestibus piceis, seu griseis, qualibus adhuc in nonnullis utuntur fratres illiterati, quos *Conversos* vocant. *Nova vellera*] quia nunc nigra sunt intrinsecus indumenta, quod factum dicunt, ut unius videantur gregis. Quia enim piceus color (ut in fratribus *D. Francisci* videmus) tam varius est, concluserunt in nigrum immutare, quem *De-Observatione Italica* respuunt, putantes natalem & sine fuco factum magis congruum religioni: quod & Maro censuit, dicens, *Nec varios discet*

mentiri lana colores. Veritas enim præstat mendacio. *Quod erat melioribus annis clarum*] Si de exteriore loquitur, non videtur procedere: quia omnes adhuc candidam servant chlamydem. Dicamus ergò *clarum*, id est, subnigrum, qui respectu planè nigri clarus est. *Vellera*] vulgò gemino *ll* scribitur: quia tamen à *velando* venit, potest simplici scribi. *Vera loquar*] Oratoriè juxta Rhetorum præcepta præ se fert fiduciam. *His animadversis*] scilicet malis, quæ pecori obvenerant. *Venimus ad fontem*] scilicet religionis. *Vel dorcada*] *Dorcas*, Græcum est: Latinè *caprea* dicitur, id est, capra sylvestris. *Tu, provide*] Ironicòs id refert: *tuæ quæ dona darentur amatæ*] Id amaré; sed utinam non veré. Unde Myrmix, *Bembe, vides, &c. Mos mihi non linguâ, maledicta refellere dextrâ*] id autem acerbiùs contra se fatetur Myrmix, id est, non observans, ut se longè à Dominico consilio abhorrere significet, qui auferenti pallium docet potiùs tunicam addere, quàm in pugnam procedere, aut litem inutilem fovere. Verùm, quia neutrum decent convitia, accedit *Candidus* livoris expers: *linguosior*] id est, verbosior, *æquo*] id est, quàm æquum & honestum est. *Jurgia bilem*] id est, choleram, quæ stomachum movet. Quia sermo durus susscitat furorem. *Nec homuncio Myrmix*] id jucundè: quia *Myrmix*, ut dixi, formica interpretatur, cui robur pro modulo corporis maximum inest, quia grana majora se infert interdum, & ova sua se quoque majora transfert. *Viros*] quasi dicat animosos, & mares animos. *Amitam proferre volenti*] *Amita* patris est soror, ut *matertera* matris; cui honestiùs quàm amatæ mittantur munera. Cætera nota, ut hæc ferè nota putem.

Myrmix.

Amita.
Matertera.

Batr. *Alveus excelsa saliens de rupe, lacunam*
Foderat, & clausis ripas æquaverat undis.
Gurges erat textu sylvarum umbrosus opaco:
Densâque sepierant tristem spineta lacunam.
Mille venenorum species in gurgite vidi,
Mille secus ripas in opaco margine, mille
Per nemus ad lymphas sinuoso serpere gressu.

Ob-

Obstupui, & rapido rediens ad ovilia cursu,
Incipio paleas furcâ versare tricorni:
Ecce! caput tollit coluber, linguâquetrisulcâ
Sibilat, inflantur fauces; nepa livida tendit
Brachia; ventrosus profert vestigia bufo;
Vipera per stipulam ingrediens strepit. O loca, dixi,
Non pecori tantùm, verùm & pastoribus ipsis
Noxia! mox grege diviso, de sedibus illis
Pascua quæsitum tristis meliora recessi,
Pérque iter antiquum fontis nova flumina duxi
In campos, ubi prima suos aurora colores
Explicat, & croceos Phœbi redeuntis ad ortus.
Hîc mihi fœcundæ pecudes, hîc pascua læta,
Et sine labe liquor, dulces sine crimine lymphæ:
Hæc loca primævi sunt quæ coluêre parentes.
Signa casæ superant, puteus, cariosáque ligna
Fixa solo, sejuncta edum discrimine septem,
Et focus, & lacer quæ cingitur area sepe.

Alveus excelsa] Vocet *Batrachus*, quid in fonte viderit, dicens, *Alveus*] id est, rivus saliens de excelsa rupe, *foderat*] scilicet præcipiti casu, *lacunam*] id est, receptáculum aquarum & cordium. *Gurges*] id est vortex aquarum. *Spineta*] id est, spinæ densæ. *Sepierant*] id est, sepimento quod clauserant. *Ego vidi mille species venenorum*] id est, pravarum traditionum, & malorum morum. *Ad*] id est, juxta. *lymphas*] id est, aquas: id est, vidi fontem primæ religionis penitus infectum. *Obstupui, &c. Furcâ tricorni*] id est, tria cornua habenti. *Nepa livida*] id est, scorpius habens venenum lividum sub cauda. Sed hîc dicit *livida brachia*] id est, chelas liventes, *Ventrosus*] id est, habens magnum ventrem. *Bufo*] id est, rana venenosa. *Vipera*] id est, aspidum pessima, sic dicta, quòd *vi pariat*, quia non potest edere fœtus suos, quos ore concipit, & patrem concipiendo necat; sed ipsi vicini partui, aut jam maturi ad partum, dentibus secant ventrem maternum; atq; ità vipera, neq; patrem neq; matrem vidit unquam incolumem: quod benignitate naturæ in nos efficitur, nè tam noxia pestis multiplicetur. *Pascua quæsitum tristis meliora*

receſsi] *Quæſtum*, ſupinum, id eſt, ut quæram, aut quæſiturus meliora paſcua. Unde docet *Obſervantes* diſceſſiſſe propter pravos *Non-obſervantium* mores. *Per & iter antiquum*] juxta traditionem primorum patrum. *In campos, ubi prima ſuos*] id eſt, orientem verſus, ſicut priùs dictum eſt, ad ortum. *Croceo ortus Phœbi*] ſcilicet ſolis. *Hæc loca primævi ſunt quæ coluêre parentes*] Manifeſta eſt ergò *Allegoria*. Nam per orientem, eorum puram & ſalubrem ſignificat vitam: per meridionalem plagam & auſtrum, vapidam, & mollem; ut ventus ille plumbeus & tepidus eſt. *Signa caſæ*] ſcilicet paſtoralis: *carioſáq; ligna Fixa ſolo, ſejuncta pedum diſcrimine ſeptem*] Tantum enim ſpatii cellis ſingulis congruit: *& focus*] ſcilicet communis, quo ignis fovetur: *& area*] i. locus ſpatioſus in medio clauſtri; circum quem, porticum & deambulacra faciunt. *Cingitur ſæpe lacerâ*] *Allegoricôs* ſignificat clauſtrorum muros dirutos, & pervios à *Non-Obſervantibus* factos.

Myrm. *Cura viris levibus rerum* ſolet *eſſe novarum:*
Propterea certè nova paſcua quæris, & amnes
Fingis inauditos, & vis novus auctor haberi.

Batr. *Cura viris gravibus rerum ſolet eſſe ſuarum;*
Propterea Myrmix nimis à gravitate recedit:
Hæc novitas non eſt novitas, ſed vera vetuſtas:
Relligio, & pietas patrum inſtaurata reſurgit,
Quam tua corrupit levitas, & nota tuorum
Segnities. Igitur, ſi quis labentia tecta
Erigat, & ſterilem qui manſuefecerit agrum,
Judice te, damnandus erit. Non ponitur arbor
Altera, ſed veteri inſeritur bona virgula trunco:
Segne priùs lignum, noſtro ſit fertile cultu.

Myr. *Quamvis pingue tuo pecori ſit gramen, & unda*
Defæcata; tamen multæ cum matribus agnæ
Interiêre: lupi & paſtæ meminêre volucres.

Batr. *Hæ, fateor, quæ dira tuæ contagia peſtis*
Accepêre, etiam procul aſpicientibus obſunt:
Tantum virus ineſt, veſtri vis tanta veneni.
Propterea magìs atque magìs diſcedere, ſemper
Eſt animus: patitur pecus hæc incommoda noſtrum

Sola,

Sola, quòd in vastam nondum discessit eremum,
Nec satis à vobis procul in deserta recessit.

Myr. *Batrache, de gregibus mentiris plurima nostris:*
Certè alienarum tibi cura superflua rerum,
Et temere assumis partes censoris iniqui.
Cur mihi, qui pasco cujum pecus, ista tueri
Non licuit? Solisne domus mea cognita vobis?

Cura viris levibus] Quanquam id strenuè cavet *Batrachus*, nè res novas dicatur molitus: tamen cùm aliud non posset, id falsò objicit *Myrmix*. *Et vis novus autor haberi.*] Hoc eis objicitur, qui ad reformationem alios vocant, aut compellunt. *Cura viris gravibus*] Subtilis responsio, diverbium diverbio retundens. *Hæc novitas non est novitas*] id est, quam dicis esse novitatem, non est novitas, sed vera vetustas. Unde manifestè dicit, *Relligio, & pietas patrum instaurata*] id est, in statum & formam priorem reducta (unde verius dicitur *instauro*, quàm *restauro*) *resurgit. Et nota tuorum*] scil. confratrum. *Qui mansuefecerit agrum*] Redit ad translationem propter sæpe dictam causam, nè videlicet non pastoralis agatur res. *Segne*] .i. tardum & infœcundum, quamvis pingue. Docet etiam inter eos, qui se *Observantes* dicunt, adhuc esse morbidos, & multos interiisse: ad quod *Batrachus*; *Hæ, fateor*] .i. fateor, quòd hæ oves interiêre, *quæ dira tuæ contagia pestis Accepêre*] .i. quæ infectæ ad nos venerunt, nec se purgari permiserunt. *Tantum virus*] .i. venenum. *Quòd in vastam nondum discessit eremum*] .i. quòd nondum penitus à communione vestra discessit. Dicitur autem *eremus* sine aspiratione, genere fœminino, & mediâ longâ; quæ tria inverti solent. *De gregibus mentiris plurima nostris*] cùm aliter se purgare nequeat, ad convitia resurgit. *Cur mihi, qui pasco cujum*] Dictum id puto pro *Cujumcujum*, .i. cujuscunque pecus. *Ista tueri*] .i. prospicere quæ tu mihi objicis. *Solisne domus mea cognita vobis?*] .i. videtis vósne soli infectionem (ut dicitis) domûs meæ, quam nos ignoramus?

Batr. *Æthiopes unâ quoniam nigredine sordent,*
Ille color nulli vitio datur: omnibus idem
Vultus; & alterius si quis reprênderet ora,

Et ſua damnaret. Pecori, pecoríſque magiſtris
Fæx eadem, ſcabies eadem, cutis & color idem.
Bem. *Parcite, jam ſatis eſt lis intellecta, diéſque*
Inclinata cadit, jam poſt juga ſumma ruit ſol.
Audite ô magni generis longæva propago,
Lite ſuper veſtra quæ ſit ſententia noſtra.
Myr. *Batrache, me audaci toties ſermone laceſſis.*
Batr. *Non ego, ſed non æqua magis te cauſa laceſſit:*
Judiciúmq; timet ſibi mens malè conſcia juſtum.
Can. *Quando inimicitias tempus deponere, rurſum*
Veſtra novas lites vecordia ſuſcitat: ergò
Perpetuis hæc rixa odiis æterna manebit.
Quæ vos debilitas capitis, quæ inſania vexat?
Non pudet his uti tanto ſub judice nugis?
Ergò animis audite æquis, odiíſque ſepultis,
Ultima doctiloqui quæ ſit ſententia Bembi.
Bem. *Ferte per antiquos patrum veſtigia greſſus,*
Et veteres ſervate vias: revocate vagantes
Per valles & ſaxa greges, per luſtra ferarum.
Figite in antiquis iterum magalia campis.

Æthiopes unâ] Graphicè docet quare illi non videant ſuam deformitatem ſuáque vitia: quia omnes tales ſunt. *Ille color*] id eſt, niger. *Fæx eadem*] id eſt, infectio. Quia verò ad manifeſta uſque convitia proceſſum eſt; nè ultrà progreſſio fiat, dicit Bembus, *Parcite*] id eſt, abſtinete à convitiis; quia lis eſt jam ſatis intellecta, diéſque inclinata cadit. *Audite ô magni generis longæva propago*] quia eos ab antiquitate laudat, timet jamdudum Myrmix cauſæ ſuæ, unde non attendit ad judicem, ſed ad convitia dicta, dicens, *Batrache, me audaci toties ſermone laceſſis*] id eſt, provocas ad iram. *Non ego*] ſcilicet, te laceſſo. *Sed magis*] id eſt, potiùs, *laceſſit te cauſa*] ſcilicet, tua *non æqua*] id eſt, iniqua: *Judiciúmq; timet ſibi mens malè conſcia juſtum*] Multæ & egregiæ ubique ſunt ſententiæ, quas memoriæ commendâſſe profuerit. Interloquitur *Candidus* qui director videtur utrorumque litigantium; quia pro eis judicem delegit. *Quando*] Ordo eſt, *quando tempus*] ſc. eſt, *deponere inimicitias*, tunc ſc. *veſtra vecordia*]

id

id est, perversitas cordis, *suscitat rursum novas lites. Ergó*] indignanter id dicit. *Non pudet his uti tanto sub judice nugis?*] Magni facit autoritatem judicis, ut sententiæ ab eo datæ majus sit pondus. *Ergó*] Quia id decentius, & honestius est, quàm odiis progredi. *Animis audite æquis, odiisq; sepultis*] id est, sopitis, & oppressis. *Ultima*] id est, ut dicunt, *definitiva sententia.* Est autem hæc, *Ferte per antiquos, &c.*] id est, Incedite more majorum vestrorum. *Revocate vagantes per valles*] id est, qui aberrant à Carmelo, qui mons est; id est, à vera religione in Carmelo institutâ. Intelligere autem potes molliter viventes. *Et per saxa*] id est, dura & aspera mundanarum curarum, *& per lustra ferarum*] id est, lupanaria: quia meretrices *lupæ*, quæ feræ sunt, dicuntur; & *lustra* ob id etiam *lupanaria.* Seclusâ autem Allegoriâ remotiore, manifestè vult errantes in pernicioſis institutis & moribus ad rectam reduci religionem, quæ antiqua est. Unde concludit, *Figite in antiquis iterum magalia campis*] *Magalia* (ut dixi) & *mapalia* Pœnorum linguâ sunt *tuguria*, & quasi pastorales casæ. Vult ergó, Præstare, in antiqua vivere paupertate, dummodo sancta majorum suorum servent vestigia.

FINIS.

¶ Index digestus juxta seriem Alphabeti continens vocabula difficiliora, quæ in *Badianis* Commentariis sparsim exponuntur.

A pag.

Abdua 144.146
Acernus 23
Adulta seges 2
Ænobarbus 75
Æolus 121
Ærarium 73
Æsopi patina 75
Æstimo 32
Alauda 102
Alchimia 92
Alcides 58
Alea 110
Alga 146
Alius 61
Alma 20
Alter 61
Amaror 8
Ambages 7
Amens 13
Amynticus 17
Angina 126
Anteire 28
Antennæ 116
Antiquus 2
Aonius 73
Apella 32
Appendix 20
Araris 43
Argus 146
Arma 77
Arnicolæ 131
Artocreas 117
Athos 119
Asphaltus 151
Assurgere 86
Astus 57.93
Athesis 143
Atrides 59
Aucupium 96
Augustus 78
Avarus 56.94
Aversor 41
Averto ibid.
Avertor 42
Auster 7

B

Baccatus 137
Bacillum 73
Baldus 31
Barathrum 111
Bardi 102
Bardocucullatus ibid.
Bardus ibid.
Belides 58
Biblis ibid.
Bifidus 65
Bimestris 52
Bombyces 74
Bombycinus ibid.
Boreas 85
Bustum 40
Bruma 70.125
Bryseïs 59

C

Cadus 126
Campe 125
Calces 23
Calices 4
Canis sirius 55
Capreolus 137
Carbo 29
Cardiacus dolor 134
Cardo 8.34
Carmelus 119
Carthusia ibid.
Casa 31
Casses 51
Cassiopea 121
Catones 28
Catus 9
Caula 106
Causari 15
Centauri 130
Ceraunia 54
Ceres 15.121
Chryseïs 59
Cicones 58

Cimex

Cimex 116
Circus 77
Cithara 72
Cloaca 118
Codrus 76
Cœnacula 65
Coitus 21
Condere 70
Concinnius 68
Concitare 89
Coryli 127
Crocodilus 62
Crudus 78
Cruentus 56
Crumena 73
Cura 3
Curare 44
Cymbia 68

D

Deïanira 59
Demens quis 86
Demoliri 31
Dentale 15
Dibaphus 74
Discrimen 32
Dissimulare 51
Domina 40
Dryades 39
Dryas 121

E

Ebusus 97
Enucleare 4
Epicedium 40
Epitaphium ibid.
Erebus 111
Erynnis 45
Eurydice 60
Examen 126
Excubare 38
Exhaustus 49
Extimo 32
Extemplo 113

F

Facul 55
Facula 96
Falco 146
Farrago 73
Fasces 90
Fascinare 8
Fastidium 64
Fatum 24
Faxo 72
Feralis 51
Fides 83
Fistulicen 102
Fœnisecæ 90
Fœta 126
Fœtare 20
Fœtura 123
Fulica 61
Fulminare 59

G

Galatea 51
Galbula 121
Galerus 140
Ganea 56.80
Garganus 119
Gener 15
Graiæ 66
Gynæceum 129

H

Hamadryades 39. 112.
Harculus 31
Harpyæ 65
Hebrus 46
Hedera 45
Hernicus 55
Hilarare 20
Hippodamia 59
Hippolytus 58
Hispidus 117
Hyæna 62
Hyems 85
Hymen 6
Hymenæus ibid.

I, J

Ignis pro amore 3
Iliacus 105
Illætabilis 20
Immaturus 45
Impendere 34
Imperiosus 56
Improbus ibid.
Incestare 65
Inconsultus 35
Indigena 121
Indignabundus 56
Indigus 70
Iners 4
Ingemere 3
Insomnia 4
Insomnis 4
Ira aëris 3
Jurgia

L

Ævus 143
Lætamen 87
Lania 125
Lampyris 15
Lappa 126
Larva 125
Laureta 119
Laverna ibid.
Lavinia 59
Lena 56
Levis 36
Levitas 51
Libethrides 54
Libethris 121
Ligo 90
Linter 20
Liquor ëris 18
Lucullus 73
Ludere 20
Lumina 44.52
Luna 144
Lupa 79
Lupanar ibid.
Lusus 8
Lustra 116
Lyæus 16
Lymphaticus 13

M

Macra 146
Maga 56
Magalia 50
Malis avibus 83
Mantis 116
Manubrium 79
Mariscæ 125
Masculus 81
Meditari 52
Medusa 62
Melampodion 116
Melampus ibid.
Melotæ 85
Miles 22.32
Milium 126
Milvus 119
Mimus 81
Mincius 144
Minus 85
Modus 55
Moses 105
Multitralia 68
Mugire 85
Myrrha 58

N

Nænia 40
Naiades 39.66
Napææ 39.112
Narcissus 24
Nauci pendere 116
Neæra 85
Nodus Herculis 72
Nomius 105
Noster 18
Nugæ 78
Nugari 50

O

Obba 20.135
Obductus 50
Oenophilus 16
Oenophorum ibid.
Oestrum 126
Ogdoas 128
Olympicus 83
Olympus 66
Omina 18
Onocrotalus 119
Operæ 18.126
Orare quid differat ab Adorare 87
Orcus 42
Oreades 39.112
Oreas 121
Orexis 4
Orgia 23
Orpheus 146
Ossa 53

P

Padus 18.53
Pan 123
Pannosus 29
Papyrus 116
Paranymphus 131
Parnassis 45
Parnassus ibid.
Pasiphaë 58
Pastillus 117
Pastinum 90
Pastus 5
Patulus 16
Pauperies 10
Peculia 127
Pedica 7
Pedum 140
Pennula 65
Perna 9
Pero 140
Petaso 9.125
Philtrum 45

Phlegethon 39
Piaculum 127
Pietas ibid.
Pileolus 72
Pilum 90
Polenta 85
Polyhymnia 54
Polymnia ibid.
Pondo 37
Popinæ 118
Populari 52
Posthabere 33
Præcordia 8.65
Præcox 45
Prospicere 22
Proximare 16
Pruina 80
Pyramis 87
Pyrrhus 75
Pythagoras 76

Q

Quām 24
Quando 3.83
Quo 36

R

Rabula 96
Rebecca 58
Referre 50
Rhodope 53
Rostrum 6
Rulla 15

S

Salax 56
Saligus 50
Scylla 57
Securis 90
Securus 32
Semiramis 58
Sentes 126
Septiforis 54
Seres 74
Sericus ibid.
Serræ inventio 80
Servitium 49
Serus 17
Setosus 121
Simulare 51
Sina 119
Sirenes 24
Solifossores 90
Solivagus 42
Sopitus 50
Sopor 2
Soracte 119
Sortiri digitis 5
Spelæa 118
Spicatus 15
Spinetum 140
Spiritus 38
Squarrosus 73
Stimulus 90
Styria 85
Stiva 15
Stratus 4
Striges 125
Stygius 111
Super 6
Supra ibid.
Surculus 38
Suspicere 111
Susurrus 130
Sylvanus 39
Syrtes 7

T

Tabesce 49
Tantal 13
Teges 135
Telum 48
Tempe 54
Tentare 50
Tethys 121
Tetricus 28
Tibicen 102
Tityus 18
Tonus 16
Trivia 8
Tumidus 7
Tybris 53
Tydaris 57

V, U

Vecors 92
Venus 33
Ventriculus 16
Verna 20
Vertex 31
Vimen 5
Vindemia 96
Vinitum 16. 80
Virus 65
Vites 90
Vitta 11
Vligo 151
Ulva 11
Umber 52
Urna 40

FINIS.

Porcus per Taurum sequitur vestigia Ferri

Solvitur his magno Comedi Fibula

Lege paritor ac expone.